

Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim

Raport końcowy

Reytech Sp. z o.o.
2010

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

*Badanie ewaluacyjne współfinansowane przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego*

Instytut Badań Strukturalnych

ul. Rejtana 15 lok. 24/25

02-516 Warszawa, Polska

e-mail: ibs@ibs.org.pl

www.ibs.org.pl

tel: + 48 22 629 33 82; fax. +48 22 395 50

Reytech Sp. z o.o.

ul. Rejtana 15 lok. 25

02-516 Warszawa, Polska

e-mail: reytech@reytechpl

Spis treści

Streszczenie. Główne wnioski i odpowiedzi na pytania ewaluacyjne	5
1 Wprowadzenie	9
1.1 Główny cel badania	9
1.2 Cele szczegółowe badania	9
1.3 Pytania badawcze	10
1.4 Metody badawcze	11
2. Spójność społeczna w województwie zachodniopomorskim	12
3. Cele i wskaźniki projektów systemowych Działania 7.1. PO KL	20
4. Ocena realizacji projektów systemowych w ramach Poddziałów 7.1.1. i 7.1.2. PO KL w województwie zachodniopomorskim	23
4.1. Zasada partnerstwa	23
4.2. Skuteczność zarządzania i realizacji projektów systemowych w latach 2008-2009	26
4.3. Ocena jakości doboru grup docelowych. Zgodność realizacji projektu z lokalnymi i wojewódzkimi wytycznymi rozwiązywania problemów społecznych	29
4.4. Ocena narzędzi, instrumentów i form pomocy społecznej w projektach systemowych Poddziałów 7.1.1. i Poddziałów 7.1.2.	36
4.5. Studia przypadków	44
5. Potencjał realizacyjny beneficjentów systemowych. Bariery aplikacyjne, realizacyjne i sposoby ich przezwyciężania	48
5.1. Potencjał realizacyjny beneficjentów systemowych Działania 7.1.	48
5.2. Bariery realizacyjne projektów systemowych	50
5.2.1. Problemy związane z przygotowaniem projektu i techniczną stroną realizacji projektu ...	51
5.2.2. Bariery (przeszkody, ryzyka) realizacji instrumentów i form aktywnej integracji	52
5.2.3.. Bariery (przeszkody, ryzyka) związane z rozliczaniem środków i płynnością finansową beneficjentów systemowych	52
6. Współpraca beneficjentów systemowych Działania 7.1. z instytucjami lokalnymi. Potrzeby i oczekiwania projektodawców związane ze wsparciem ze strony ROPS.	53
6.1. Współpraca beneficjentów systemowych z instytucjami lokalnymi	53
6.2. Potrzeby i oczekiwania projektodawców związane ze wsparciem ze strony ROPS w ramach Poddziałów 7.1.3. PO KL	55
7. Podsumowanie. Analiza SWOT wdrażania projektów systemowych Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	57

8. Tabela rekomendacji.	60
Załącznik nr 1. Dodatkowe informacje, w tym zestawienia danych, analizy statystyczne.....	66
Wykaz projektów.....	66
Wykaz liderów i partnerów realizujących projekty systemowe.....	68

Streszczenie. Główne wnioski i odpowiedzi na pytania ewaluacyjne.

1. Działanie 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim wdrażane jest w sposób skuteczny, trafny, adekwatny i efektywny. System wdrażania projektów systemowych obejmuje w sposób wyczerpujący pełny zakres regionalny prowadzonych interwencji. Realnie funkcjonujące już na etapie projektowania wniosków struktury partnerstw powiatowych instytucji pomocy społecznej zapewniają maksymalną dostępność aktywnej integracji dla swoich klientów. Beneficjenci systemowi trafnie koncentrują większość działań na aktywizacji społecznej i edukacyjnej- zwiększających zainteresowanie i zaangażowanie potencjalnych uczestników projektów systemowych, a więc skuteczność rekrutacyjną. Stosowane formy aktywizacji społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej adekwatnie przygotowują klientów pomocy społecznej do wejścia na lokalny rynek pracy.
1. Sytuacja gospodarcza województwa zachodniopomorskiego ulegała dywergencji na tle kraju. W dużej mierze wynika to z niezagospodarowania zasobów pracy – niskiego poziomu aktywności zawodowej. Osoby w wieku *prime-age* ze względu na niski poziom wynagrodzeń, masowo wyjeżdżają do pracy za granicę, natomiast integracja na rynku pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wydaje się ograniczona.. Brak możliwości zdobycia pracy przekłada się na gorszą sytuację finansową i zwiększa ryzyko uzależnienia od pomocy z zewnątrz. Można zatem odnieść wrażenie, że analiza form pomocy udzielanej badanej grupie osób przyniesie korzyść zarówno od strony społecznej (osiągnięcie spójności społecznej), jak i ekonomicznej (dobrobyt jednostek, zdecydowanie szybszy niż dotąd rozwój gospodarczy).
2. Projekty systemowe OPS i PCPR są w województwie zachodniopomorskim realizowane wyłącznie w partnerstwach publicznych.. Zaangażowanie WUP w Szczecinie w roku 2007 i 2008 w tworzenie partnerstw publicznych w obrębie powiatu doprowadziło do realizacji projektów systemowych przez wszystkie OPS i PCPR w województwie. Dzięki wymogowi tworzenia partnerstw projektowych zaangażowano w realizację projektów bardzo wiele jednostek o relatywnie słabym potencjale dla samodzielnej realizacji działań (w szczególności OPS z gmin wiejskich). Kolejną korzyścią partnerstw, wskazywaną przez beneficjentów systemowych, jest poprawa standardów pracy instytucji pomocy społecznej, dzięki wymianie informacji, współpracy, wzajemnemu uczeniu się i wspólnemu monitorowaniu działań. Powoli urzeczywistnia się idea WUP w Szczecinie, że wspólna realizacja projektów doprowadzi do wspólnego planowania realizacji i polityki społecznej przez gminy i powiaty. Można odnotować już pierwsze próby opracowania wspólnej diagnozy problemów i potrzeb społecznych dla powiatu z uwzględnieniem specyfiki gmin.
3. Działanie 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim realizowane jest zgodnie z planem kontraktacji i wydatkowania. W okresie objętym ewaluacją wydatkowano 25,8% środków zaplanowanych do kontraktacji do końca okresu programowania. Interwencje podejmowane w ramach projektów systemowych są równie skuteczne w zakresie tempa realizacji zakładanych wskaźników produktu. Realizacja wskaźnika „liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji” została osiągnięta na koniec 2009 roku w 91%. Z kolei wartość kolejnego kluczowego wskaźnika – „liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w

ramach realizowanych projektów” została oszacowana na 95% zaplanowanej realizacji na lata 2007-2009.

4. Należy stwierdzić wysoki poziom zgodności interwencji projektowych realizowanych w ramach Działania 7.1. ze strategią województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej oraz lokalnymi strategiami rozwiązywania problemów społecznych. Świadczy o tym przede wszystkim dobór uczestników – zgodny nie tylko z dokumentami programowymi PO KL ale diagnozą sytuacji lokalnej i wojewódzkiej przy zachowaniu specyfiki dużego udziału terenów „popegeerowskich”. Działania projektowe koncentrują się na grupach szczególnie zmarginalizowanych, obarczonych ryzykiem dziedziczenia bezrobocia, z dużym deficytem kwalifikacji, skazującym je bez działań aktywizacyjnych na bezradność i wieloletni klientyzm instytucji pomocy społecznej. W rezultacie projekty systemowe, wdrażane w ramach Działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim nie mają charakteru inkrementalnego (wynikającego z możliwości uzyskania dofinansowania na działania, bez zbadania ich priorytetu oraz poziomu synergii z innymi działaniami, realizowanymi ze środków własnych bądź pomocowych) lecz synoptyczny – powiązany z celami strategicznymi i diagnozą głównych obszarów wsparcia na lokalnych rynkach pracy.
5. Można jednak zauważyć występowanie ryzyka tzw. *creamingu*, czyli dobierania uczestników na podstawie założeń najbardziej prawdopodobnego sukcesu ich udziału w projekcie (mierzonego prawdopodobieństwem wywiązania się klienta z kontraktu socjalnego i determinacją do aktywizacji zawodowej). Zjawisko *creamingu* nie jest tożsame z efektem jałowej straty – bez wątpienia bez działań aktywnej integracji dobierani na zasadzie prawdopodobieństwa sukcesu uczestnicy nie byłoby gotowi do podjęcia zatrudnienia (efektu oddziaływania projektu). Może jednak nieść ryzyko nieosiągnięcia wskaźnika w zaplanowanej wysokości do końca okresu programowania – w pierwszych 3 latach umowy ramowej pula „rokujących” klientów może zostać wyczerpana – z każdym rokiem może spadać skuteczność projektu, mierzona liczbą użytkowników, którzy zakończyli kontrakt socjalny.
6. Analizując częstotliwość doboru narzędzi do projektów przez beneficjentów systemowych Działania 7.1. w ewaluowanym okresie można stwierdzić, iż wszyscy korzystali z kontraktu socjalnego bądź indywidualnego programu integracyjnego dla osoby niepełnosprawnej(100%). Programy aktywizacji lokalnej stosowane były jedynie przez 2 PCPR-y (koszaliński i kołobrzeski) w ramach działania 7.1.2. Programy integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych zastosowało jedynie 8 PCPR-ów. Pozostałe PCPR-y stosowały kontrakty socjalne i związane z nimi instrumenty aktywnej integracji.
7. Narzędzia, instrumenty i formy pomocy społecznej, realizowane w ramach Działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim są spójne i kompletne we wszystkich projektach poprzez zastosowanie - jako warunku wejścia przy realizacji kontraktu socjalnego - minimum 3 instrumentów aktywnej integracji na jednego uczestnika. Pomoc społeczną oferowaną uczestnikom w projektach Działania 7.1., realizowanych w województwie zachodniopomorskim można ocenić jako wszechstronną i komplementarną wobec siebie. Nie można jednak uznać jej za wyczerpującą, ze względu na zbyt niski udział kierowania do zatrudnienia w zakresie ekonomii społecznej¹ oraz brak w skali województwa programów środowiskowych, oddziałujących na otoczenie społeczne, gwarantujących ciągłość rezultatu po zakończeniu udziału uczestników projektów systemowych w projekcie.
8. Bez wątpienia najbardziej skutecznym instrumentem pomocy społecznej, realizowanym w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim jest aktywizacja

---

¹ Jak wynika z raportu ewaluacyjnego „Postęp we wdrażaniu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w województwie zachodniopomorskim” deficyt ten może zostać do końca okresu programowania uzupełniony poprzez duże zainteresowanie potencjalnych beneficjentów konkursowych Działaniem 7.2. w zakresie wspierania instytucji otoczenia ekonomii społecznej.

społeczna i edukacyjna, mająca bezpośredni związek z uzyskaniem rezultatów miękkich, zwiększających motywację do podejmowania przez uczestników dalszych kroków w kierunku obecności na rynku pracy. Jednym z kluczowych rezultatów wśród uczestników jest zmiana modelu życia, z biernego odbiorcy świadczeń, przebywającego głównie w domu, na aktywnego odbiorcę usług społecznych i osobę uczestniczącą w różnych formach wspólnego spędzania czasu.

9. Niestety dowolność formułowania zakładanych rezultatów twardych we wnioskach o dofinansowanie projektów, realizowanych w ramach Działania 7.1. (skutkująca szeroką listą i zróżnicowaniem wskaźników efektywności w skali całego działania), przy braku danych komparatywnych z ewaluacji realizacji Działania 7.1. w innych województwach, nie pozwalają na precyzyjne określenie efektywności poszczególnych instrumentów i form pomocy społecznej, realizowanych w ewaluowanym okresie. Na podstawie analizy jakościowej wydatkowania kosztów operacyjnych i pośrednich oraz wariancji kosztów poszczególnych instrumentów aktywnej integracji *per capita* można postawić tezę, że działania projektowe są realizowane przy użyciu optymalnych zasobów, zaś zakładanych wskaźników nie można było osiągnąć w krótszym czasie.
10. Zwraca uwagę duża liczebność projektów systemowych, które można określić jako dobre praktyki Działania 7.1. PO KL, ze względu na zapobieganie wskazanym wyżej w raporcie ryzykom realizacyjnym oraz wypełnianie zdiagnozowanych luk i deficytów w stosowaniu narzędzi, instrumentów, form integracji oraz rozszerzonego zakresu partnerstwa i codziennej nieformalnej współpracy w skali lokalnej. Wytypowano 10 dobrych praktyk, które można zarekomendować do promocji w skali ogólnopolskiej i europejskiej ze względu na zachowanie warunku ukierunkowania na podaż i popyt konkretnego środowiska lokalnego, przy uwzględnieniu priorytetowych obszarów polityki społecznej w skali regionalnej, wyczerpujący charakter projektu (zminimalizowanie bądź nawet ostateczne rozwiązanie specyficznego lokalnego problemu w wyniku działań projektowych), łatwość monitorowania rezultatów, pozytywną konotację zapewniającą masową komunikatywność działań oraz realizowanie działań w partnerstwie przy niemal pełnym wydatkowaniu zakontraktowanych środków.
11. Beneficjenci systemowi dysponują potencjałem kadrowym, finansowym i organizacyjnym w stopniu wystarczającym dla realizacji umowy ramowej w kolejnych latach programowania. Zatrudnienie nowych osób, często o kwalifikacjach i przygotowaniu przewyższającym dotychczasowych pracowników beneficjentów, w szczególności OPS, zwiększyło, a czasem zapewniło zdolność instytucji pomocy społecznej do stosowania nowych narzędzi aktywnej integracji. W dużej mierze dzięki nowym pracownikom zmienił się w ciągu ostatnich trzech lat wizerunek OPS i PCPR z instytucji przekazującej tylko wsparcie finansowe i materialne na instytucję aktywnie współpracującą z klientami i otoczeniem zewnętrznym. Niemniej jednak, sprawność realizacji wskaźników Działania 7.1., przy wzrastającej liczbie uczestników w kolejnych latach, wymaga utrzymania bądź nawet zwiększenia udziału kosztów pośrednich (organizacyjnych i zarządzania) w budżetach projektów.
12. Główne bariery (przeszkody, ryzyka) realizacyjne zgłaszane przez respondentów IDI i CAWI dotyczą kwestii organizacyjnych, proceduralnych i prawnych. Szczególnie dla instytucji pomocy społecznej z gmin wiejskich i miejsko-wiejskich problemem jest konieczność koncentrowania działań aktywnej integracji w drugiej połowie roku w związku z niską płynnością finansową i przekazywaniem refundacji w maju/czerwcu. Beneficjenci systemowi jako główny czynnik ryzyka nieosiągnięcia zakładanych celów realizacji projektu postrzegają kłopoty rekrutacyjne i niską dyscyplinę uczestników projektu w zachowaniu warunków kontraktu socjalnego.
13. Współpraca z WUP i ROPS oceniana jest bardzo korzystnie i wysoko. Beneficjenci systemowi podtrzymują zainteresowanie udziałem w projekcie systemowym ROPS, realizowanym w

ramach Działania 7.1.3. Oczekują przede wszystkim szkoleń z zakresu projektowania wydatków i działań we wniosku o dofinansowanie projektu oraz realizacji i rozliczeń wydatkowania.

14. Rozwija się też współpraca na poziomie lokalnym. Nadal jednak organizacje pozarządowe, instytucje ekonomii społecznej oraz PSZ (Publiczne Służby Zatrudnienia) postrzegane są przez beneficjentów systemowych jako nieskuteczne i niewiele wnoszące do współpracy w zakresie działań projektów systemowych.
15. W latach 2007-2010 w systemie wdrażania Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim nie wypracowano jeszcze procedur i struktur zapewniających uzyskanie wskaźników rezultatu i efektów oddziaływania projektów lokalnych. Współpraca z władzami i organizacjami lokalnymi oraz PSZ jest dopiero w pierwszej fazie ewolucji. W projektach systemowych relatywnie rzadko stosowane były instrumenty oddziaływania na otoczenie społeczne uczestników. Brak wypracowania realnego punktu styczności wskaźników produktu działań systemowych 7.1. PO KL z lokalnym rynkiem pracy może zmniejszyć szanse uczestników ewaluowanych projektów na trwały i skuteczny powrót na rynek pracy.
16. System wdrażania Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim powinien ewoluować w kierunku wzmacniania możliwości i silnych stron - wzmacniania potencjału partnerstw, minimalizowania ryzyka skuteczności działań instytucji pomocy społecznej na obszarach wiejskich poprzez zwiększenie intensywności szkoleń na temat zarządzania i rozliczania projektów oraz utrzymanie udziału kosztów pośrednich i operacyjnych w budżetach projektów. Działania prowadzone w ramach 7.1. i 7.2. PO KL powinny być ze sobą silnie zintegrowane w skali lokalnej poprzez odpowiednie działania WUP i ROPS w celu zapewnienia wskaźników rezultatu i efektu oddziaływania ewaluowanych projektów. Ryzyku systemowemu – związanemu z efektem *creamingu* oraz niewypracowaniem ścieżki skutecznej współpracy z lokalnym rynkiem pracy i otoczeniem instytucjonalnym należy nadać priorytet w działaniach zapobiegawczych instytucji zarządzania i kontroli PO KL w województwie zachodniopomorskim.

1 Wprowadzenie.

1.1 Główny cel badania

Głównym celem badania ewaluacyjnego jest ocena jakości wsparcia przewidzianego w projektach systemowych w województwie zachodniopomorskim w ramach Poddziałania 7.1.1 oraz 7.1.2 Priorytetu VII PO KL oraz pozyskanie kompleksowej wiedzy na temat sposobu zarządzania i wdrażania przedmiotowych projektów w latach 2008-2010.

Wynikiem przeprowadzonej ewaluacji są rekomendacje, służące poprawie jakości przygotowywanych projektów systemowych oraz bardziej skutecznemu i efektywnemu ich wdrażaniu w latach 2011-2013.

1.2 Cele szczegółowe badania

Celem niniejszego badania będzie ocena realizacji Poddziałania 7.1.1 oraz 7.1.2 Priorytetu VII PO KL, a w szczególności ewaluacja następujących czynników:

Tabela 1-1. Cele szczegółowe badania

Nr celu	Cel szczegółowy
1	Ocena jakości wykorzystanych w projektach systemowych narzędzi, instrumentów oraz zastosowanych form pomocy społecznej pod kątem ich trafności, skuteczności i efektywności
2	Ocena potencjału beneficjentów oraz jakości zarządzania w projektach systemowych, w tym zasobów beneficjentów systemowych, służących skutecznej i efektywnej realizacji projektów oraz stopnia przygotowania do realizacji projektów systemowych.
3	Identyfikacja barier i problemów, w tym:
3.1	Identyfikacja barier i problemów związanych z wdrażaniem projektów systemowych, realizowanych w ramach Poddziałania 7.1.1 oraz Poddziałania 7.1.2 PO KL;
3.2	Identyfikacja barier i problemów powodujących nieprzystępowanie niektórych OPS/PCPR do realizacji projektów systemowych;
3.3	Identyfikacja barier i problemów powodujących, że niektóre OPS/PCPR zrezygnowały z realizacji projektów systemowych;
4.	Identyfikacja potrzeb beneficjentów systemowych Poddziałania 7.1.1 oraz Poddziałania 7.1.2 PO KL, związanych z realizacją projektów systemowych
5.	Ocena stopnia efektywności i jakości współpracy beneficjentów systemowych z instytucjami zaangażowanymi w realizację PO KL, innymi instytucjami lokalnymi oraz partnerami (w przypadku realizacji projektów w partnerstwie).
6.	Zaproponowanie rozwiązań o charakterze systemowym, które będzie można powszechnie uznać

jako rozwiązania modelowe i stosować w przyszłości

Ocena wdrażania projektów systemowych Działania 7.1. PO KL została w niniejszym raporcie dokonana pod względem 4 kryteriów ewaluacyjnych: trafności, skuteczności, efektywności i spójności.

1.3 Pytania badawcze

Realizacji głównego celu badania, czyli oceny realizacji projektów w ramach Poddziałów 7.1.1 i 7.1.2, służą odpowiedzi na sformułowane poniżej pytania ewaluacyjne.

I. Pytania ewaluacyjne (zgodnie z SIWZ)

1. W jakim stopniu stosowane w projektach narzędzia, instrumenty i formy pomocy społecznej są właściwie dobrane i przyczyniają się do realizacji celów projektów systemowych oraz celu całego Działania 7.1 PO KL? Czy projekty są zgodne z lokalnymi strategiami rozwiązywania problemów społecznych (zgodnie z art. 17 ust. 1 pkt 1 oraz art. 19 pkt. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej)?
2. Które narzędzia, instrumenty i formy pomocy społecznej, zastosowane w projektach systemowych są najbardziej skuteczne (najlepiej przyczyniają się do realizacji celów i osiągnięcia rezultatów projektów systemowych OPS/PCPR oraz celu całego Działania 7.1 PO KL, jak również celu szczegółowego nr 1 Priorytetu VII PO KL oraz celu szczegółowego nr 2 PO KL)?
3. W jakim stopniu narzędzia i instrumenty, stosowane w ramach projektów systemowych są zróżnicowane, komplementarne względem siebie (uzupełniają się) oraz kompleksowe (działają wszechstronnie i wyczerpująco)?
4. Czy projekty systemowe w Poddziałaniu 7.1.1 oraz Poddziałaniu 7.1.2 PO KL są skutecznie zarządzane (czy budżet jest wydatkowany w założonym wymiarze, a zadania realizowane zgodnie z harmonogramem, określonym we wniosku o dofinansowanie projektu?; czy wartości docelowe wskaźników w ramach Działania 7.1, określone dla województwa w danym roku obowiązywania Planu Działania są przez beneficjentów systemowych osiągane?; czy przepływ informacji pomiędzy beneficjentami a uczestnikami jest wystarczający do skutecznej i sprawnej realizacji projektu)?
5. W jakim stopniu stosowane w projektach narzędzia, instrumenty i formy pomocy społecznej są efektywne (czy osiągnięte w projektach rezultaty można było zrealizować przy użyciu innych zasobów lub w krótszym okresie czasu)?
6. W jakim stopniu beneficjenci systemowi Poddziałania 7.1.1 oraz Poddziałania 7.1.2 PO KL są przygotowani do realizacji projektów systemowych (dysponują odpowiednim potencjałem finansowym, rzeczowym, kadrowym oraz czasowym, niezbędnym do sprawnej i efektywnej realizacji działań, określonych we wnioskach o dofinansowanie projektów systemowych)?
7. Czy w ramach rezerwy alokacji przeznaczonej na Działanie 7.1 PO KL w danym regionie

przewidziano środki na zatrudnienie w projektach systemowych OPS i PCPR dodatkowych pracowników socjalnych lub doradców ds. osób niepełnosprawnych? Jeśli tak, to w jakim stopniu zatrudnienie tych pracowników zwiększyło poziom skuteczności i efektywności realizowanych projektów? Jeżeli nie zatrudniono takich pracowników, to jakie były tego powody?

8. Dlaczego niektóre OPS/PCPR nie przystąpiły do projektów lub zrezygnowały z ich realizacji w kolejnym roku trwania projektu? Jakie są przyczyny podejmowania takich decyzji?
9. Jakich problemów doświadczają beneficjenci systemowi Poddziałania 7.1.1 oraz Poddziałania 7.1.2 w trakcie i w związku z realizacją projektów systemowych? Jakie działania podejmują w celu rozwiązania pojawiających się w trakcie realizacji projektu problemów? Z kim się kontaktują? Jakie metody i sposoby wykorzystują w celu rozwiązania tych problemów? Gdzie poszukują informacji na ten temat? Czy i od kogo uzyskują ewentualną pomoc w tym zakresie?
10. Jakie są potrzeby i oczekiwania beneficjentów systemowych Poddziałania 7.1.1 oraz Poddziałania 7.1.2 PO KL, związane ze wsparciem ze strony ROPS, realizowanym w ramach projektów systemowych z Poddziałania 7.1.3 PO KL ?
11. Jak beneficjenci systemowi Poddziałania 7.1.1 oraz Poddziałania 7.1.2 PO KL oceniają współpracę z innymi instytucjami lokalnymi (w tym przede wszystkim z publicznymi służbami zatrudnienia), organizacjami pozarządowymi, a także IP PO KL?
12. W jakim stopniu współpraca beneficjentów systemowych z partnerami jest skuteczna i efektywna? Jak beneficjenci systemowi oceniają jakość komunikacji pomiędzy liderem projektu a partnerami? Czy występują jakiegokolwiek problemy we współpracy partnerskiej, a jeśli tak – to jakie?

1.4 Metody badawcze

W celu udzielenia odpowiedzi na przedstawione powyżej pytania badawcze zastosowano triangulację metodologiczną i analityczną. Zastosowano następujące metody i techniki badawcze.

Metoda badawcza	Źródło informacji	Metoda badawcza	Wielkość próby
Wielowymiarowa analiza statystyczna	BDL	Analiza danych zastanych	100%
Analiza dokumentacji programowej	Ogólnodostępne dokumenty programowe PO KL, alokacja środków na poszczególne projekty w województwie zachodniopomorskim (ROPS), Plany działania na lata 2008,2009,2010; Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania	Analiza danych zastanych	100%

Analiza wniosków o dofinansowanie projektów	projektów systemowych OPS, PCPR, ROPS; Informacja dotycząca zasad naboru i realizacji projektów systemowych OPS i PCPR		
	Coroczne wnioski o dofinansowanie projektu na lata 2008-2009-2010 w ramach umów ramowych na lata 2007-2013	Analiza danych zastanych	100%
Dokumenty strategiczne	Krajowy Plan Działań na rzecz Integracji Społecznej na lata 2008-2010, Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do roku 2015; powiatowe i gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych	Analiza danych zastanych	60%
Raporty ewaluacyjne	Ogólnodostępne raporty z badań ewaluacyjnych dotyczących realizacji projektów z zakresu pomocy społecznej, aktywizacji zawodowej i PO KL, ze szczególnym uwzględnieniem województwa zachodniopomorskiego	Analiza danych zastanych	N=6
Badanie opinii i postaw kierowników OPS i PCPR w stosunku do Działania 7.1. PO KL	Kierownicy OPS i PCPR w województwie zachodniopomorskim	CAWI (według ramowego kwestionariusza dla 16 województw)	N=51 (38%)
Badanie beneficjentów Poddziałów 7.1.1. i 7.2.2.	Kierownicy projektów systemowych w ramach poddziałań 7.1.1. i 7.1.2.	IDI	N=33 (100%)
Dyskusja ekspertów	Konsultanci gminni Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich	Mini-FGI	N=4
Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI)	Przedstawiciele ROPS i WUP	FGI	N=4
Studia przypadków	Analiza wniosków, koordynatorzy wytypowanych projektów	IDI/dane zastane	N=10

2. Spójność społeczna w województwie zachodniopomorskim.

W świetle dokumentów programowych PO KL, głównym celem interwencji Programu jest doprowadzenie do stanu wysokiego zatrudnienia i spójności społecznej.² Warto mieć świadomość,

² Źródło: MRR (2007), Program Operacyjny Kapitał Ludzki.

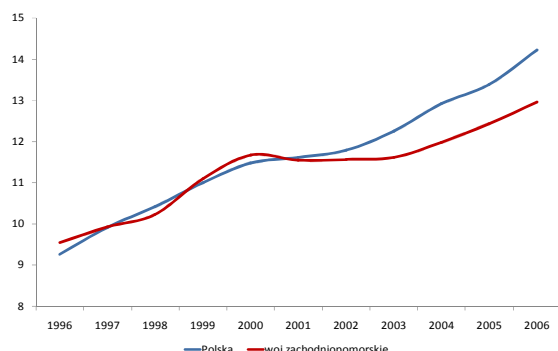

jak silnie obie te kwestie są ze sobą związane. Wysoki poziom zatrudnienia na poziomie makroekonomicznym oznacza większy poziom produktu, za czym idzie wyższy dobrobyt mieszkańców. Należy zauważyć, że praca pozwala osiągnąć stabilność finansową, ale podnosi również status jednostki w społeczeństwie oraz narzuca specyficzny tryb dnia związany z zakresem obowiązków zawodowych. Długotrwały brak pracy, wynikający m.in. z sytuacji na lokalnym rynku pracy, jak również indywidualnej sytuacji życiowej jednostek, zmniejsza prawdopodobieństwo prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie. Nadmierne zróżnicowanie wewnątrz społeczeństwa, innymi słowy – brak spójności społecznej – traktowane jest jako niesprawność, obniżająca ogólne poczucie dobrobytu oraz jakości życia. Z tych względów celem inwestycji w ramach PO KL jest inkluzja grup uznawanych za wysoce zagrożone wyłączeniem ze społeczeństwa, głównie poprzez instrumenty pozwalające na (ponowne) wejście na rynek pracy.

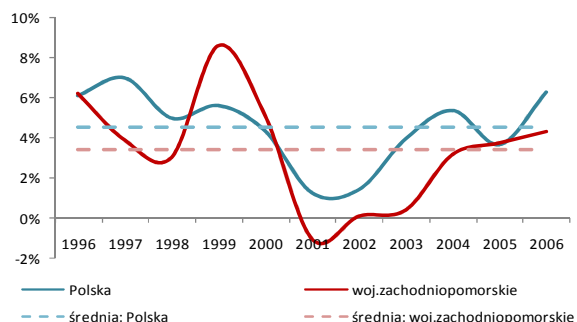
Analiza okresu 1996-2006 pozwala stwierdzić, że aż do roku 2001 województwo zachodniopomorskie odnotowywało poziom PKB per capita zbliżony do średniej dla kraju (por. Wykres 1). Odchylenia w stosunku do przeciętnych wartości pozostawały niewielkie, co dawało województwu pozycję nieznacznie słabszą od województwa pomorskiego, istotnie wyprzedzając jednak województwo małopolskie czy łódzkie. Od 2001 roku obserwuje się coraz większą lukę między poziomami produktu, wywołaną systematycznie niższym tempem wzrostu gospodarczego, która na przestrzeni całego badanego okresu wynosiła średniorocznie 1,1 pkt. proc., w skrajnym przypadku osiągając różnicę 3,6 pkt. proc. straty w porównaniu do kraju (por. Wykres 2). W badanym okresie niższe tempo wzrostu osiągały jedynie województwa: opolskie, lubelskie i kujawsko-pomorskie.

Wykres 1. PKB per capita województwa zachodniopomorskiego na tle kraju w latach 1996-2006.

Wykres 2. Tempo realnego wzrostu PKB województwa zachodniopomorskiego na tle kraju w latach 1996-2006.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDR GUS i BAEL.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDR GUS i BAEL.

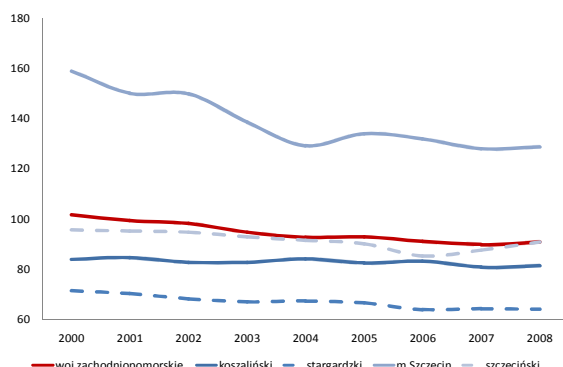
Uwaga: PKB w cenach stałych z 1995 r. (w tys. PLN)

Na poziomie podregionów³ produkt cechował się silnym zróżnicowaniem przestrzennym. O ile podregion miasta Szczecina charakteryzował się w 2009 roku PKB per capita o ponad 29 proc. wyższym niż przeciętnie w kraju, to pozostałe podregiony osiągały wartość przeciętną dla województwa (a zarazem niższą niż średnia dla Polski o 9,3 proc.) lub zdecydowanie niższą. Niewielkie odchylenie odnotowano w przypadku podregionu szczecińskiego, systematycznie istotną lukę – w podregionach stargardzkim oraz koszalińskim (odpowiednio 36 i 19 proc. mniej niż w kraju) (por. Wykres 3).

Warto zauważyć, że to metropolie i ich otoczenie generują zasadniczo największy produkt, co wynika z usługotwórczych funkcji wielkich miast. W tym kontekście trudno pominąć istotny spadek przewagi, jaką podregion miasta Szczecina dysponował na początku lat 2000. – w ciągu 9 lat odchylenie od średniej krajowej stopniało z ponad 59 proc. do wspomnianych 29 proc. W pozostałych podregionach spadek nie był tak silny, jednak widoczny. Od 2006 roku zaobserwowano odbicie w podregionie szczecińskim, ale jego produkt w 2008 roku w relacji do średniej krajowej wciąż nie osiągnął poziomu z roku 2004.

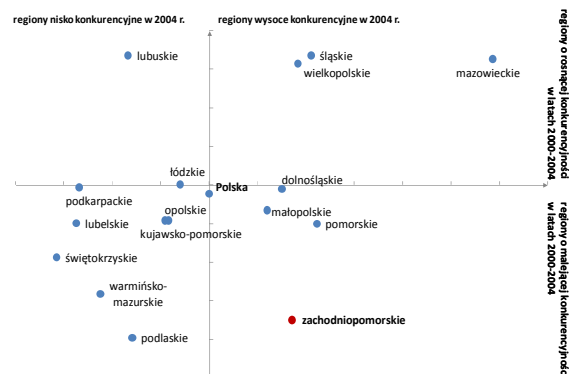
³ Dane o produkcie krajowym brutto dostępne są jedynie do poziomów podregionów (NTS-3).

Wykres 3. Produkt krajowy brutto per capita, Polska=100.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 4. Konkurencyjność polskich województw – poziom w 2004 r. (oś pozioma) oraz dynamika w latach 2000-2004 (oś pionowa).

Źródło: Opracowanie na podstawie Dziemianowicz (2006), Warmia i Mazury – Dlaczego tak trudno być konkurencyjnym.

Uwaga: Strzałki pokazują kierunek rosnących wartości poziomu i dynamiki konkurencyjności.

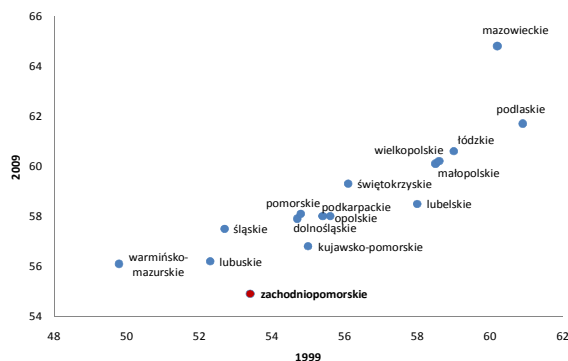
Sytuacja gospodarcza, mierzona m.in. poziomem i tempem wzrostu produktu, stanowi jeden z czynników decydujących o pozycji konkurencyjnej regionu na tle jego otoczenia. Wysoki poziom produktu przy bardzo niskim tempie wzrostu jest oznaką postępującej dywergencji i może świadczyć o niedostatecznych reakcjach na zmiany strukturalne gospodarki oraz szeregu niewykorzystanych szans modernizacyjnych. W świetle badań Dziemianowicza (2006), jeszcze w 2004 roku województwo zachodniopomorskie znajdowało się w krajowej czołówce, wyprzedzając m.in. województwa małopolskie i dolnośląskie. W przeciwieństwie do nich, pozycja konkurencyjna w latach 2000-2004 ulegała znacznemu osłabieniu – silniejsze tempo niekorzystnych zmian odnotowało jedynie województwo podlaskie. Chociaż tego typu zestawienia mają w dużym stopniu charakter subiektywny, nie sposób nie potwierdzić skutków tej empirycznie obserwowanej dywergencji województwa na tle kraju w 2010 roku.

W świetle teorii ekonomii, przyczyn niskiego poziomu produktu można upatrywać w niskim wykorzystaniu zasobów pracy. Województwo zachodniopomorskie w 1999 roku charakteryzowało czwarte najniższe zaangażowanie zasobów pracy w proces produkcji – współczynnik zatrudnienia w przedziale wiekowym 15-64 wg BAEL⁴ wynosił wówczas 53,4 proc., natomiast w ciągu następnych 10 lat wzrósł o 1,5 pkt. proc., przesuwając województwo na ostatnie miejsce w skali kraju, ze znaczną luką w stosunku do pozostałych województw. Udział zatrudnionych w latach 1999-2009 pozostawał o kilka punktów procentowych poniżej średniej dla Polski – różnice te wahały się między 2,9 pkt. proc. (2000) a 5,7 pkt. proc. (2002). Na uwagę zasługuje fakt, że w latach 2001-2006 w województwie

⁴ Wykorzystanie zarówno danych wg metodologii BAEL, jak i danych rejestrowych w niniejszej publikacji stanowi próbę pogodzenia metodologii dającej wysokie podobieństwo do stanu rzeczywistego (BAEL) oraz dostępności danych na najniższym poziomie dezagregacji (dane rejestrowe).

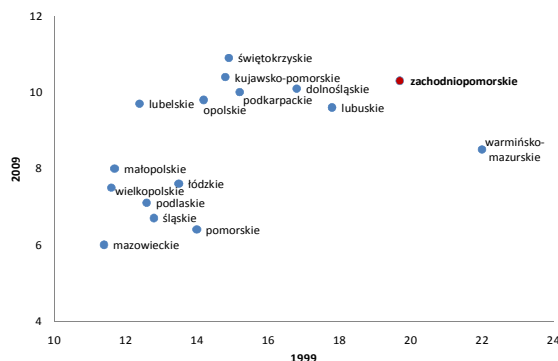
pracowała mniej niż połowa osób w wieku produkcyjnym. Od 2006 roku obserwowany jest trend wzrostowy, różnica w relacji do kraju jednak niwelowana jest jednak bardzo powoli.

Wykres 5. Współczynnik zatrudnienia w przedziale 15-64 wg BAEL polskich województw w latach 1999 i 2009.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 6. Stopa bezrobocia wg BAEL polskich województw w latach 1999 i 2009.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

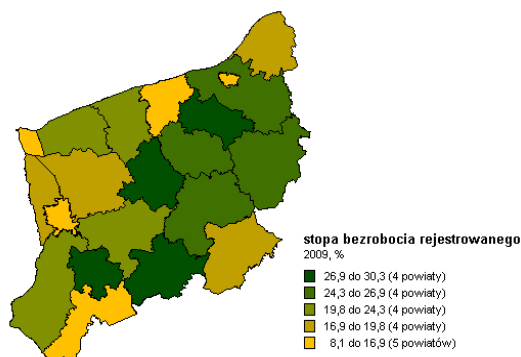
Jednym z parametrów sygnalizujących problemy na regionalnym rynku pracy jest rosnący udział biernych zawodowo. Wśród osób w wieku produkcyjnym w przedziale czasowym 1999-2009 ich odsetek wzrósł od poziomu 27,2 do 32,5 proc..⁵ Równoległe do niskiego zaangażowania na rynku pracy obserwowano wysoki udział bezrobotnych. Tu, podobnie jak w przypadku współczynnika zatrudnienia, odnotowano poprawę, jednak skala zmian była zdecydowanie mniejsza niż w przypadku innych województw, co obrazuje przykład regionu warmińsko-mazurskiego. Borykające się wcześniej z istotnie wyższą stopą bezrobocia województwo dużo skuteczniej ograniczyło jego skalę w porównaniu do województwa zachodniopomorskiego.

Na poziomie powiatów bezrobocie charakteryzowało się w 2009 roku silnym zróżnicowaniem przestrzennym (por. Mapa 1). W powiatach grodzkich pozostawało na względnie niskim poziomie⁶ – w Szczecinie wyniosło 8,1 proc, w Świnoujściu – 9,8 proc, w Koszalinie – 9,9 proc. Nierzadko jednak przekraczało poziom 25 proc. Taki stan rzeczy miał miejsce w powiecie łobeskim (30,3 proc.), choszczeńskim (27,9 proc.), białogardzkim (27,8 proc.), pyrzyckim (26,9 proc.) i drawskim (26,8 proc.). Długotrwałe bezrobocie, stanowiące problem zarówno z ekonomicznego, jak i społecznego punktu widzenia, zostało istotnie zredukowane w ostatnich latach i w 2009 roku jego udział w całości bezrobotnych na poziomie powiatów tylko w incydentalnych przypadkach przekraczał 30 proc. – miało to miejsce w powiatach białogardzkim (31,4 proc.) i polickim (30,7 proc.) (por. Wykres 7). Najniższy odsetek bezrobotnych długookresowo odnotowano w Świnoujściu (11,1 proc.) oraz Szczecinie (12,4 proc.). W pozostałych powiatach udział wahał się między 17,7 a 28,2 proc..

⁵ Bierność zawodowa obserwowana jest, gdy pracownik w rzeczywistości nie wykazuje chęci (gotowości) poszukiwania i/lub podjęcia pracy, pomimo braku zatrudnienia. Bezrobotnych charakteryzuje aktywne poszukiwanie pracy oraz gotowość do jej podjęcia.

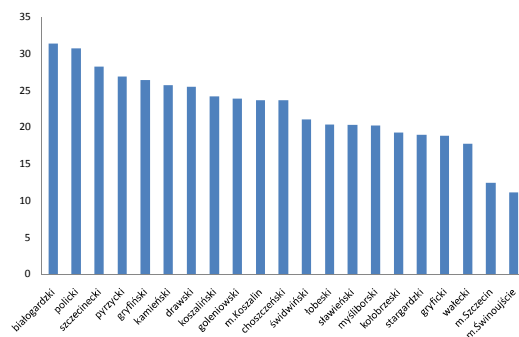
⁶ Również w porównaniu do innych powiatów-miast w Polsce.

Mapa 1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie zachodniopomorskim wg powiatów w roku 2009.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 7. Udział bezrobotnych długookresowo w bezrobotnych ogółem wg powiatów w roku 2009.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

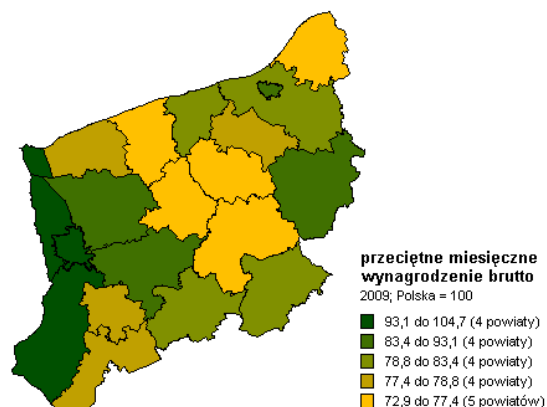
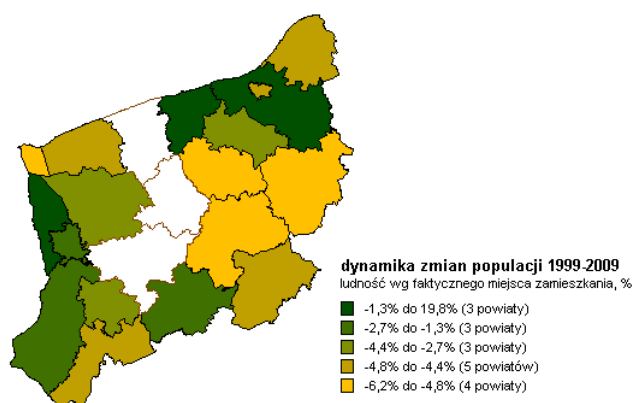
Uwaga: Za bezrobotnych długookresowo uznaje się bezrobotnych powyżej 12 miesięcy.

Wysokie bezrobocie w niektórych gminach w dużym stopniu należy wiązać z lokalnymi czynnikami historycznymi. Na wysokie bezrobocie strukturalne, wielokrotnie o charakterze długoterminowym, szczególnie narażeni są mieszkańcy z terenów byłych państwowych gospodarstw rolnych (PGR) – jak przykładowo w powiecie choszczeńskim – oraz mieszkańcy terenów powojennych, jak w przypadku Bornego Sulina w powiecie szczecińskim. W takich przypadkach szczególną rolę odgrywają programy rewitalizacyjne, które, dzięki zmianom w zabudowie przestrzennej, uruchamiają bodziec do dynamicznego rozwoju gospodarczego oraz społecznego. W szczególności, pozwalają stworzyć atrakcyjne miejsca do życia i pracy osób zagrożonych marginalizacją społeczną.

Przy niskiej dynamice wzrostu oraz problemach na regionalnym rynku pracy trudno osiągnąć satysfakcjonujący poziom dobrobytu. Jednocześnie, w złych warunkach makroekonomicznych dużo łatwiej o ich negatywne oddziaływanie na sytuację osobistą i zawodową jednostek. W szczególności dzieje się tak, gdy pracodawcy, posługując się myśleniem stereotypowym, uznają, że jednostka jest mniej produktywna. Taka sytuacja często ma miejsce w przypadku grup objętych wsparciem w ramach Działania 7.1. PO KL – osób niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych, opuszczających ośrodki penitencjarne czy wychowawcze oraz kobiet uznawanych *a priori* jako mniej dyspozycyjne niż mężczyźni. W rzeczywistości, gorsza sytuacja na rynku pracy dotyczy tych grup jeszcze silniej niż przeciętnie.

Mapa 2. Dynamika zmian liczby ludności w latach 1999-2009 wg powiatów.

Mapa 3. Wynagrodzenia wg powiatów jako odsetek średniego wynagrodzenia na poziomie kraju w roku 2009.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.
Uwaga: nieuwzględnienie powiatów stargardzkiego, gryfińskiego i łobeskiego podyktowane jest istotnymi zmianami w podziale terytorialnym, znajdującym swoje odzwierciedlenie w zmianach liczby ludności.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

Zmiany na rynku pracy w pewnym stopniu powiązane są ze zmianami struktury demograficznej społeczeństwa województwa. Obok procesu starzenia się ludności, dotyczącego zasadniczej większości regionów Unii Europejskiej, dodatkowy problem stanowią migracje zagraniczne mieszkańców województwa. Ze względu na bliskość granicy polsko-niemieckiej oraz malejące bariery w zamieszkanu i zatrudnieniu za granicą, zaobserwować można szybkie kurczenie się społeczności województwa. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można stwierdzić, że dane meldunkowe o emigrantach pokazują obrazują jedynie niewielki procent rzeczywistego procesu.⁷ Co więcej, w okresach poprawy koniunktury w krajach docelowych, migracje nasilają się. Łączny efekt obu procesów w skali województwa pozostaje bardzo silny (por. Mapa 2). Jak wynika z danych o faktycznym zamieszkanu, tylko w dwóch powiatach odnotowano wzrost liczby ludności w okresie 1999-2009 – polickim (19,8 proc.) oraz koszalińskim (2,1 proc.), w pozostałych spadek wynosił na ogół od 1,3 do 6,2 proc..⁸

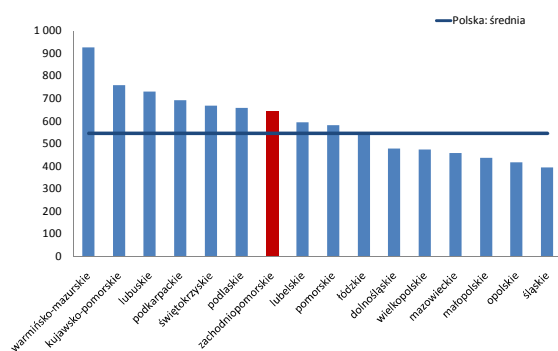
Nie bez znaczenia pozostają charakterystyki migrantów. Na taki krok decydują się najczęściej osoby w *prime-age* (25-44 lata), przedsiębiorcze, reagujące na niedostatki w miejscu pochodzenia. Wynagrodzenia w województwie w 2009 roku odstawały znacznie od średniej dla kraju – jedynie w trzech powiatach: m. Szczecinie, polickim i gryfińskim przekraczały ten odczyt (odpowiednio o 4,7; 3,7 oraz 2,6 proc.). Wśród pozostałych tylko jeden należał do przedziału 90-100 proc. (powiat m. Koszalin).

⁷ W rzeczywistości migranci rzadko nie decydują się na dopełnienie formalności meldunkowych.

⁸ Należy jednak wziąć pod uwagę, że dynamika zmian liczby ludności wymaga szerszej analizy kontekstualnej, uwzględniającej szereg zależności obserwowanych empirycznie, co pozostaje poza zakresem zainteresowań niniejszego rozdziału – przykładowo: powiat policki, graniczący z Niemcami, stanowi atrakcyjne miejsce zamieszkania, pozwalające na godzenie życia w Polsce z pracą za granicą – również w szarej strefie, natomiast wzrost liczby ludności w powiecie koszalińskim zostaje zniwelowany przez silny spadek w powiecie-mieście Koszalin.

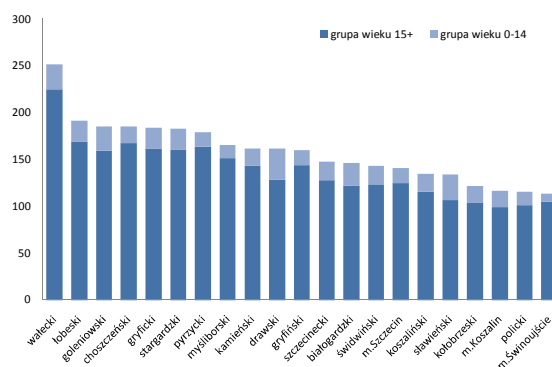
Świnoujście), siedem – do przedziału 80-90 proc., reszta – 70-80 proc. (por. Mapa 3).⁹ Biorąc pod uwagę niską atrakcyjność wynagrodzeń, strukturalne problemy rynku pracy oraz względnie atrakcyjną ofertę za granicą, decydują się one na opuszczenie (czasowe lub stałe) miejsca zamieszkania. Zjawisko to przybiera charakteru typowej selekcji negatywnej – osoby, które stanowiłyby trzon zasobów pracy, generujące wysoką wartość dodaną, pracują poza województwem. Pozostają natomiast osoby, które przeciętnie częściej wymagają zewnętrznego wsparcia.

Wykres 8. Osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej na 10 tys. ludności wg województw w 2009 roku.

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS.

Wykres 9. Udział osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców wg powiatów w 2009 roku.

Źródło: Obserwatorium Integracji Społecznej (2010), „Osoby niepełnosprawne w województwie zachodniopomorskim” na podstawie danych US w Szczecinie.

Chociaż w porównaniu z pozostałymi województwami, ryzyko zagrożenia ubóstwem jest względnie niskie (odsetek zagrożonych ubóstwem relatywnym wynosił 16 proc., podobnie jak w całej północno-zachodniej Polsce), deklarowany wskaźnik deprywacji materialnej pozostaje wysoki (36 proc.), co wraz z niskim poziomem wynagrodzeń pozwala stwierdzić, że względny poziom dobrobytu pozostaje niski.¹⁰ Wniosek ten pozostaje spójny ze statystykami odbiorców świadczeń pomocy społecznej (por. Wykres 8). Województwo zachodniopomorskie, chociaż ułożone w połowie stawki, istotnie przekraczało średnią dla kraju (646 osób na 10 tys. ludności wobec przeciętnej 546), pozostając jednak w dużo lepszej sytuacji niż mieszkańcy województwa warmińsko-mazurskiego, kujawsko-pomorskiego czy lubuskiego, w których analizowany wskaźnik w 2009 roku przyjmował wartości powyżej 700. Najczęściej beneficjentami pomocy społecznej pozostawali mieszkańcy powiatu świdwińskiego (23,2 proc. ogółu ludności) oraz drawskiego (20,8 proc.). Najrzadziej pomoc taka udzielana była w powiatach-miastach (Koszalin – 4,4 proc., Szczecin – 5,1 proc., Świnoujście – 5,9 proc.) oraz powiatach kołobrzeskim (8,7 proc.) i polickim (9,1 proc.). Wyniki te wskazują na silną zbieżność między sytuacją na rynku pracy oraz potrzebami osób zagrożonych ryzykiem marginalizacji.

⁹ Należy mieć na uwadze, że przeciętne wynagrodzenia silnie zawyżają wynagrodzenia w dużych miastach, jednak nawet uwzględniając to obciążenie, prezentowane odczyty jednoznacznie wskazują na niską atrakcyjność wynagrodzeń w regionie.

¹⁰ Wszystkie dane statystyczne o ubóstwie w województwie zachodniopomorskim pochodzą z publikacji Obserwatorium Integracji Społecznej (2010), „Ubóstwo – analiza przestrzenna problemu”, Szczecin.

Jedną z grup o zwiększonym ryzyku wykluczenia społecznego są osoby niepełnosprawne. Ich udział w społeczności województwa zachodniopomorskiego nie odbiega istotnie od średniej – w przedziale wiekowym poniżej 15 lat odnotowano w 2009 roku 19,5 osoby na 1000 mieszkańców, natomiast w przedziale 15 i powyżej analogiczny wskaźnik wyniósł 134,3 osoby (odpowiednie parametry dla kraju wyniosły 17,8 oraz 138,5).¹¹ Jednocześnie należy zauważyć silne zróżnicowanie przestrzenne w ich rozmieszczeniu – na poziomie powiatu w pierwszej kategorii wiekowej rozpiętość oscyluje między 8,8 a 33,5 osoby, w drugiej – 99,4-225,2 osoby. Kluczowym problemem jest jednak ich niskie wykształcenie – mniej niż 30 proc. niepełnosprawnych dysponuje wykształceniem średnim, policealnym lub wyższym. Jedną z konsekwencji tego stanu rzeczy jest ich niskie zaangażowanie na rynku pracy.¹² Warto zauważyć, że w takich okolicznościach decyzja o niezatrudnieniu osoby może pozostawać w silniejszym związku z jej wiedzą i umiejętnościami, aniżeli samą niepełnosprawnością. Jest to jedno z miejsc, w których widoczny jest niewykorzystany potencjał osób niepełnosprawnych – ich kształcenie i zatrudnienie (podobnie jak w przypadku pozostałych grup obciążonych wysokim ryzykiem wykluczenia społecznego) może przynieść poprawę tempa wzrostu gospodarczego, a jednocześnie umożliwia odnalezienie się w społeczeństwie i poczucie bycia potrzebnym.

Podsumowując, dotychczas sytuacja gospodarcza województwa zachodniopomorskiego ulegała dywergencji na tle kraju. W dużej mierze wynika to z niezagospodarowania zasobów pracy – osoby w wieku *prime-age* ze względu na niski poziom wynagrodzeń, masowo wyjeżdżają do pracy za granicę, natomiast miejsce na rynku pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wydaje się ograniczone. Brak możliwości zdobycia pracy przekłada się na gorszą sytuację finansową i zwiększa ryzyko uzależnienia od pomocy z zewnątrz. Wobec wielu spośród osób określanych mianem zagrożonych wykluczeniem, zasadniczo nie ma lub są niewielkie ograniczenia w zakresie wykonywania poszczególnych zawodów. Stawianie barier utrudnia zatem ich usamodzielnienie się, tak ekonomiczne, jak i społeczne. Można zatem odnieść wrażenie, że analiza form pomocy udzielanej badanej grupie osób przyniesie korzyść zarówno od strony społecznej (osiągnięcie spójności społecznej), jak i ekonomicznej (dobrobyt jednostek, zdecydowanie szybszy niż dotąd rozwój gospodarczy).

3. Cele i wskaźniki projektów systemowych Działania 7.1. PO KL.

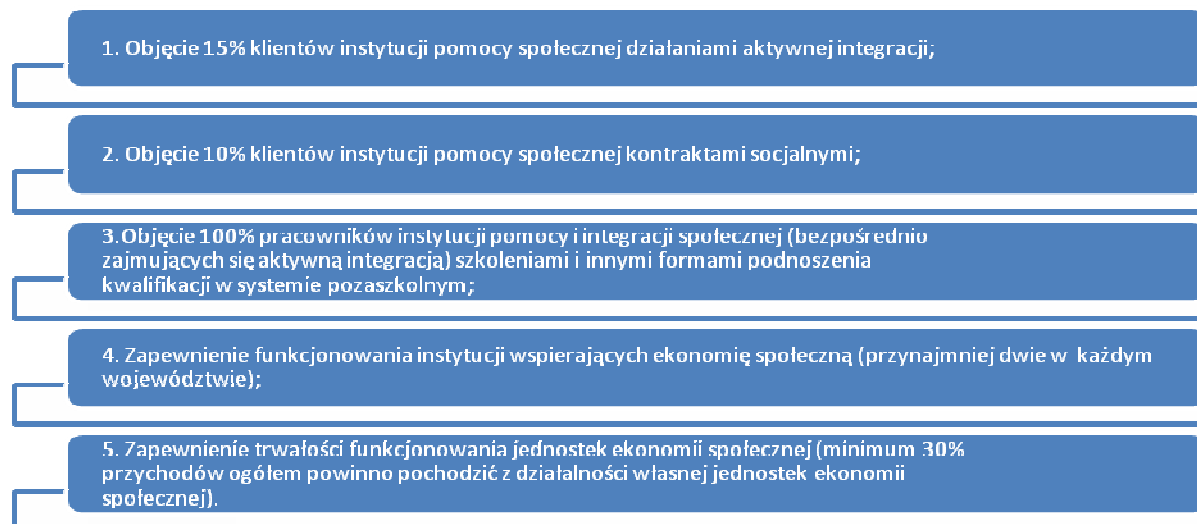
Działania przeprowadzane w ramach Priorytetu VII „*Promocja integracji społecznej*” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 mają na celu **ułatwienie dostępu do rynku pracy osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym** oraz **rozwijanie instytucji ekonomii społecznej**, wspomagającej integrację społeczno-zawodową. Wsparciem dla przemian na rynku pracy mają być skuteczne i nowoczesne usługi, świadczone przez instytucje pomocy i integracji społecznej. W związku z tym przewidziano rozwój form i narzędzi aktywnej integracji w jej wymiarze zawodowym, społecznym, edukacyjnym i zdrowotnym.

¹¹ Wszystkie dane statystyczne o niepełnosprawności w województwie zachodniopomorskim pochodzą z publikacji Obserwatorium Integracji Społecznej (2010), „Osoby niepełnosprawne w województwie zachodniopomorskim”, Szczecin.

¹² Nawet uwzględniając ogólnie niskie odczyty Polski na tle krajów UE w tym aspekcie.

Działania te mogą być prowadzone m.in. przez Ośrodki Pomocy Społecznej (w ramach poddziałania 7.1.1) oraz przez Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie (poddziałanie 7.1.2).

Schemat Cele działań w ramach priorytetu VII PO KL

Źródło: Opracowanie własne na podstawie nowelizacji SZOP PKL z dn. 1.06.2010 r.

Niniejszym badaniem objęte zostały projekty systemowe, realizowane w ramach poddziałania 7.1.1. „Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej” oraz w ramach poddziałania 7.1.2 „Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie”. W obu poddziałaniach główne narzędzia realizacji celów szczegółowych Działania 7.1. to: rozwój form aktywnej integracji oraz upowszechnianie aktywnej integracji i pracy socjalnej.

Interwencje projektowe skierowane są do:

- osób spełniających łącznie trzy warunki: korzystanie ze świadczeń pomocy społecznej, wiek aktywności zawodowej (15-64 lata), niezatrudnieni lub zatrudnieni zagrożeni wykluczeniem społecznym z co najmniej jednego powodu spośród wskazanych w art. 7 ustawy z dn. 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2004 r. Nr 64 poz. 593 z późn. zm.)
- otoczenia osób wykluczonych społecznie (w takim zakresie, jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie)
- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i ich pracowników (w zakresie upowszechniania pracy socjalnej)

Wsparcie systemowe klientów i jednostek organizacyjnych w ramach Działania 7.1. realizowane jest zgodnie z „Zasadami przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013”, będących początkowo

częścią „Systemu realizacji PO KL”, a obecnie stanowiących osobny dokument. „Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych (...)” są kluczowym dokumentem określającym: zasady programowania Działania 7.1 i Poddziałów w Priorytecie VII, zasady przygotowania projektu systemowego, zadania beneficjentów systemowych oraz innych instytucji w zakresie realizacji projektu systemowego; narzędzia i instrumenty realizowane w ramach projektu systemowego; zasady finansowania projektów systemowych, zasady rozliczania i monitorowania projektu systemowego.

W stosunku do ww. dokumentów programowych wprowadzono kilka bardzo istotnych uszczegółowień:

1. umożliwiono realizację działań przez partnerów społeczno-gospodarczych uczestniczących w działaniach partnerskich (pkt. 2.2. 3.b „Zasad”)
2. doprecyzowano, że celem jest przywrócenie do zatrudnienia lub uzyskanie zdolności do zatrudnienia uczestników projektów (pkt. 2.2.3.c „Zasad”)
3. doprecyzowano, że OPS i PCPR mogą w ramach projektu stosować instrumenty aktywnej integracji w sferze aktywizacji zawodowej, społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej oraz zatrudniać dodatkowych pracowników (pkt. 2.2.3.e. „Zasad”)
4. postawiono wymogi wobec jednostek ubiegających się o wsparcie: posiadanie strategii rozwiązywania problemów społecznych, posiadanie odpowiedniej liczby pracowników, wniesienie wkładu własnego
5. dokładnie opisano narzędzia realizacji projektu (pkt. 5.1 „Zasad”), w tym zasady stosowania kontraktu socjalnego, programu aktywności lokalnej i programu integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych
6. dokładnie opisano instrumenty aktywnej integracji: aktywizacji zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i społecznej (pkt.5.2 „Zasad”)
7. opisano zasady wsparcia zatrudnienia pracowników socjalnych oraz wsparcia dodatkowych zadań i potencjału beneficjenta (pkt. 6 „Zasad”)

Zgodnie z „Zasadami”, projekty systemowe są realizowane na podstawie umowy ramowej, zawieranej na cały okres programowania, tzn. od 1 stycznia 2010 r. do 31 grudnia 2013 r. Wnioski o dofinansowanie projektu na każdy rok są załączane do umowy w formie aneksu.

W Planach Działania przygotowanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie przewidywano dla OPS i PCPR następujące formy działań:

- wspieranie zdolności do podjęcia zatrudnienia poprzez zatrudnienie socjalne, szkolenia, oraz zajęcia reintegracji zawodowej u pracodawcy;
- usługi o charakterze edukacyjnym, zdrowotnym i społecznym, których celem jest wsparcie mobilności na rynku pracy pozwalające na przezwyciężenie indywidualnych barier w powrocie na rynek pracy;
- rozwój nowych form wsparcia indywidualnego i środowiskowego umożliwiających integrację

zawodową i społeczną osobom ze specyficznymi trudnościami na rynku pracy.

- oraz upowszechnienie aktywnej integracji i pracy socjalnej w regionie przez wzmocnienie kadrowe służb pomocy społecznej.

Formy aktywnej integracji rozwijane są w ramach interwencji projektowych poprzez kontrakty socjalne (w tym indywidualne programy wychodzenia z bezdomności w przypadku OPS oraz indywidualne programy integracji uchodźców, osób ubiegających się o status uchodźcy, osób z pobytem tolerowanym, posiadających zezwolenie na osiedlenie się lub zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony, oraz indywidualne programy usamodzielnienia osób opuszczających rodziny zastępcze czy placówki opiekuńczo- wychowawcze w przypadku PCPR) oraz programy aktywności lokalnej. Dodatkowo przez PCPR realizowane jest wsparcie działań na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym rozwój komponentów aktywizacyjnych w ramach warsztatów terapii zajęciowej).

4. Ocena realizacji projektów systemowych w ramach Poddziałów 7.1.1. i 7.1.2. PO KL w województwie zachodniopomorskim

4.1. Zasada partnerstwa

Zgodnie z przyjętym przez Instytucję Pośredniczącą (Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie) modelem wdrażania podziałania 7.1.1 i 7.1.2 w województwie zachodniopomorskim, projekty systemowe OPS i PCPR są realizowane w partnerstwach publicznych, obejmujących terytorialnie powiat. Zaangażowanie WUP w Szczecinie w roku 2007 i 2008 w tworzenie partnerstw publicznych w obrębie powiatu doprowadziło do realizacji projektów systemowych przez wszystkie OPS i PCPR w województwie. W 17 projektach liderami są PCPR, w 16 projektach liderami są ośrodki pomocy społecznej (wliczając to ośrodki z 3 powiatów grodzkich). W jednym przypadku, ośrodka pomocy społecznej z gminy Mieszkowice, projekt był realizowany samodzielnie tylko w roku 2008, w latach następnych OPS przystąpił do partnerstwa powiatowego. Wykaz gmin i powiatów wraz tytułem realizowanego na ich terenie projektu oraz rolę w projekcie (lider, partner) zawiera Załącznik nr 1.

Z wyjątkiem powiatu świdwińskiego i niektórych pojedynczych gmin z pozostałych powiatów, projekty systemowe są realizowane w partnerstwach o zasięgu powiatowym.

Zgodnie z Planami Działań w projektach systemowych uczestniczy 114 ośrodków pomocy społecznej oraz 21 powiatowych centrów pomocy rodzinie (w przypadku powiatów grodzkich Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie są liczone podwójnie), czyli wszystkie OPS i PCPR w województwie zachodniopomorskim.

W latach 2008-2010 zawarto **34 umowy** ramowe na realizację projektów systemowych w ramach poddziałania 7.1.1 i 7.1.2. Wykaz umów, tytuły projektów, nazwy beneficjentów oraz kwoty na lata 2008-2010 przedstawia Załącznik nr 1.

Liderzy partnerstw, realizujących projekty systemowe z zakresu działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim.

źródło: opracowanie własne

Z badań CAWI wynika, iż niemal wszystkie instytucje pomocy społecznej, realizujące projekty systemowe Działania 7.1. po raz pierwszy (96% OPS i 100% PCPR) uczestniczą w partnerstwie projektowym z zakresu pomocy społecznej. Większość badanych kierowników tych instytucji uważa przy tym, iż partnerstwo przynosi korzyści ich działaniom zarówno w zakresie zwiększenia efektywności prowadzonych działań, zwiększenia liczby oferowanych narzędzi i instrumentów wsparcia jak i możliwości objęcia wsparciem większej liczby osób (średnio powyżej 3 pkt na skali oceny korzyści od 1 do 5). Przedstawiciele PCPR w badaniu IDI stwierdzili, iż w wyniku zastosowania zasady partnerstwa uzyskują wartość dodaną w postaci kompletnej informacji ilościowej i jakościowej na temat skali potrzeb pomocy społecznej oraz zjawisk wykluczenia społecznego w swoim powiecie. Badani podkreślają, iż jest to bez wątpienia trwały rezultat partnerstw, realizowanych w ramach działania 7.1. PO KL, skutkujący wypracowaniem nowoczesnych standardów współpracy między jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej w skali powiatu. Dzięki wymogowi tworzenia partnerstw projektowych zaangażowano w realizację projektów bardzo wiele jednostek o relatywnie słabym potencjale dla samodzielnej realizacji działań (w szczególności OPS z gmin wiejskich). Kolejną korzyścią partnerstw, wskazywaną przez respondentów IDI jest również poprawa standardów pracy instytucji pomocy społecznej, dzięki wymianie informacji, współpracy, uczeniu się wzajemnemu i wspólnemu monitorowaniu działań.

Niestety, w ewaluowanym okresie nie zawiązywano partnerstw z jednostkami ekonomii społecznej ani z organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się zapobieganiem wykluczeniu społecznemu i walką z jego skutkami. Badani respondenci IDI wskazują na problem braku organizacji zajmujących się aktywną integracją zawodową i społeczną na swoim terenie (szczególnie organizacji ekonomii społecznej) oraz braku doświadczenia w realizowaniu międzyinstytucjonalnych wspólnych działań projektowych. Co prawda respondenci IDI (kierownicy projektów systemowych) nie wykluczają rozszerzenia partnerstwa na ten segment organizacji zapobiegających skutkom wykluczenia społecznego w obecnym okresie programowania w latach późniejszych, niemniej jednak opcja ta rozważana jest z dużą rezerwą ze względu na regułę ponoszenia konsekwencji niezasadności bądź niekwalifikowalności wydatków partnerów przez lidera projektu. Zgodnie z zasadą rozliczania środków projektowych projektów systemowych realizowanych w partnerstwie w województwie zachodniopomorskim, konieczność zwrotu źle wydatkowanych środków spoczywa na liderze, który może na własną odpowiedzialność wyegzekwować należność od partnera projektowego w późniejszym okresie. Sytuacja ta niesie za sobą jednak ryzyko finansowe, w przypadku niskiej płynności finansowej partnerów (organizacji pozarządowych) i braku sankcji, wynikającej z przebywania w innych strukturach.

W wyniku badań IDI można stwierdzić, iż beneficjenci systemowi dobrze oceniają przepływ informacji między partnerami. Respondenci CAWI na ogół (77% OPS i 71% PCPR) inicjowali współpracę partnerską już na etapie formułowania zapisów wniosku o dofinansowanie projektu. Wiele oporów budziła początkowo współpraca między jednostkami o różnych zakresach zadań – PCPR i OPS. Po trzech latach trzeba uznać, że inicjatywa i praca WUP w Szczecinie, nakładająca przez spotkania i kontakty z władzami powiatów i gmin, przyniosła bardzo dobre efekty. Obecnie sami beneficjenci bardzo dobrze oceniają partnerstwa między PCPR i OPS. W wywiadach IDI podkreślają korzyści ze wspólnych ustaleń. Powoli urzeczywistnia się idea WUP w Szczecinie, że wspólna realizacja projektów doprowadzi do wspólnego planowania realizacji i polityki społecznej przez gminy i powiaty. Na razie są to próby opracowania wspólnej diagnozy problemów i potrzeb społecznych dla powiatu z uwzględnieniem specyfiki gmin. W tej chwili sukcesem jest sam projekt partnerski. Dzięki niemu widać potrzeby klientów z poziomu powiatu, ale przede wszystkim przez pryzmat wszystkich gmin uczestniczących w partnerstwach. Powstają sieci wsparcia dla klientów z całego powiatu świadczone przez uzupełniające się OPS i PCPR. Trzeba podkreślić, że partnerstwo pomogło szczególnie małym ośrodkom, dzięki niemu mogły sięgnąć po pieniądze, pomóc swoim klientom oraz wzmocnić OPS.

Cele projektów systemowych wynikają ze najczęściej ze spotkań partnerów i analizy zmiany sytuacji, dyskusji na temat problemów i klientów. Jak wynika z badań jakościowych IDI - partnerzy na ogół piszą swoje propozycje, potem dyskutują i uzgadniają je między sobą. Są też partnerstwa, w których lider narzuca wszystkim działania, jednak generalnie poziom decyzyjności zależy od zaangażowania samych jednostek. Narzucenie przez lidera niektórych rozwiązań wynika z większej odpowiedzialności za cały projekt przed swoimi władzami samorządowymi, w tym za działania publicznych partnerów.

Partnerstwo rodzi problemy ze względu na odmiennność zadań OPS i PCPR i wielość partnerów. Trudno technicznie opisać rozmaite cele i zadania, skierowane do osób fizycznych, w jednym projekcie, szczególnie z tego względu, że pracownicy OPS i PCPR nie wypracowali sobie jeszcze w

partnerstwach kanałów przekazywania pełnej informacji o zadaniach partnerskiej instytucji i codziennej pracy swoich partnerów.

Problemy są szczególnie podkreślane w tych nielicznych przypadkach, w których to OPS, a nie PCPR jest liderem. Pojawia się różnica zdań dotyczących metod pracy z uczestnikami, np. OPS uważają, że turnusy i wyjazdy z PCPR są nienajlepszymi instrumentami, zbyt kosztowymi narzędziami reintegracji społecznej osób niepełnosprawnych i nie osiągają swoich celów. Pojawiają się także, typowe dla wszystkich projektów partnerskich, dyskusje dotyczące podziału kosztów zarządzania.

Zaledwie 10% respondentów CAWI, reprezentujących OPS współpracuje na bieżąco przy realizacji projektu z Powiatowymi Urzędami Pracy. Respondenci IDI (kierownicy projektów systemowych) twierdzą, iż bieżące zaangażowanie PSZ ogranicza się do weryfikacji statusu potencjalnych uczestników. Kluczowy udział PUP-ów w końcowym etapie aktywnej integracji, polegający na objęciu uczestników szkoleniami zawodowymi i pracami subsydiowanymi nie został jeszcze zweryfikowany. Respondenci IDI tłumaczą niskie zaangażowanie PUP w realizację działania 7.1.1. obawą obu instytucji przed ryzykiem dublowania się działań w zakresie aktywizacji zawodowej, oraz „podbieraniem” klientów – potencjalnych uczestników projektów systemowych PSZ w zakresie Priorytetu 6 PO KL. Dystynkcja i komplementarność obu działań systemowych PO KL są dopiero wypracowywane na terenie lokalnym.

4.2. Skuteczność zarządzania i realizacji projektów systemowych w latach 2008-2009

Na realizację projektów systemowych przewidziano w województwie zachodniopomorskim łącznie **151 530 533,00 zł**. W podstawowym okresie objętym ewaluacją (2008-2009) przewidziano do kontraktacji **44815152 zł**, tj. 30% wszystkich środków zaplanowanych do wydatkowania do końca 2013 roku.

Planowane kontraktacje środków wg Planów Działań na lata 2008-2009.

Planowana kontraktacja wg Planów Działań	Plan Działania na rok 2008	Plan Działania na rok 2009	Udział kontraktacji w latach 2008-2009 w całkowitej planowanej kontraktacji	Całkowita planowana kontraktacja
Razem	21 654 832,00	23 160 320,00	0,30	151 530 733,00
Poddziałanie 7.1.1	15 158 382,00	16 212 224,00	0,33	94 503 038,00
Poddziałanie 7.1.2	6 496 450,00	6 948 096,00	0,24	57 027 695,00

Z analizy wniosków o dofinansowanie projektu oraz rocznych bilansów realizacji projektów systemowych w latach 2008-2009 wynika, iż zaplanowane w omawianym okresie środki zostały zakontraktowane w złożonych wnioskach o dofinansowanie projektu na kwotę 39931698 zł, co stanowi 89% planowanej kontraktacji na ten okres zaś 26% całkowitej zaplanowanej kontraktacji. Środki te zostały wydatkowane w kwocie 39105932 zł, tj. w 98% zakontraktowanych środków a w 87% środków zaplanowanych do kontraktacji w latach 2008-2009.

W sumie w podstawowym okresie objętym ewaluacją wydatkowano 25,8% środków zaplanowanych do kontraktacji do końca okresu programowania.

Skuteczność realizacji Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim w latach 2008-2009

Kontraktacja zaplanowana na cały okres programowania 2007-2013	151 530 733,00
Kontraktacja zaplanowana na lata 2008-2009 (udział w całkowitej zaplanowanej kontraktacji)	44815152 (30%)
Kontraktacja rzeczywista w latach 2008-2009 (udział w całkowitej zaplanowanej kontraktacji)	39931698 (26%)
Wydatkowanie w latach 2008-2009 (udział w rzeczywistocie zakontraktowanych środków w tym okresie)	39105932 (98%)
Wydatkowanie w latach 2008-2009 (udział w zaplanowanej kontraktacji na ten okres)	39105932 (87%)
Wydatkowanie w latach 2008-2009 (udział w całkowitej zaplanowanej kontraktacji)	39105932 (25,8%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planów działania na rok 2009 oraz bilansów rocznych na rok 2009

Działanie 7.1.PO KL w województwie zachodniopomorskim realizowane jest zgodnie z planem kontraktacji i wydatkowania. Skuteczność zarządzania projektami systemowymi należy ocenić jako wysoką w zakresie realizowania działań zgodnie z harmonogramem oraz wydatkowania budżetu w założonym wymiarze.

Interwencje podejmowane w ramach projektów systemowych 7.1. PO KL są równie skuteczne w zakresie tempa realizacji zakładanych wskaźników produktu. Realizacja wskaźnika „liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji” została osiągnięta w 91%. Z kolei wartość kolejnego kluczowego wskaźnika – „liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów” została oszacowana na 95% zaplanowanej realizacji.

Wskaźniki realizacji Planów Działania na lata 2008-2010.

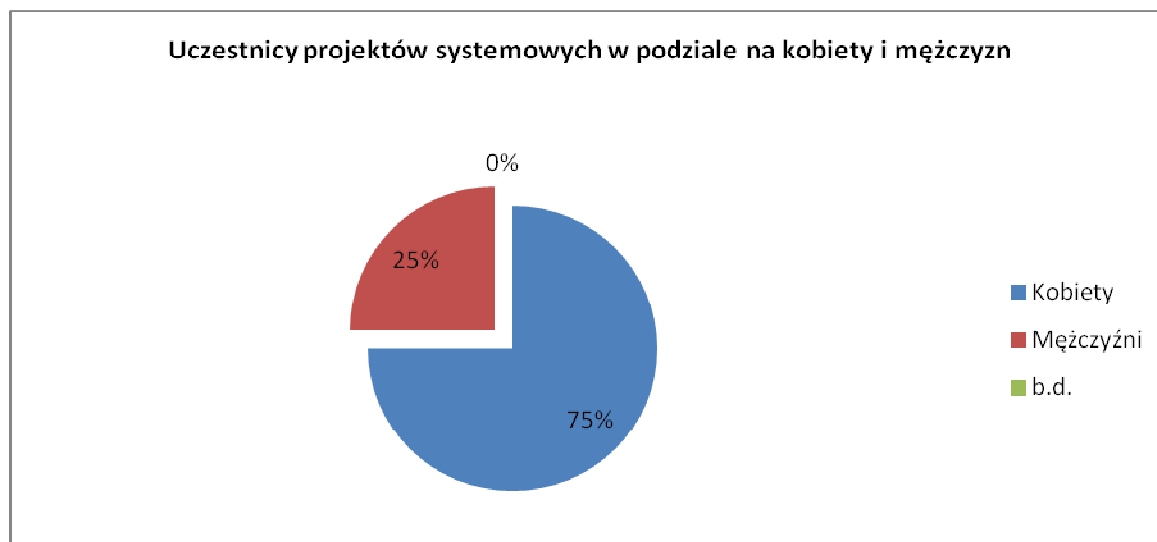
Nazwa wskaźnika	Planowana wartość wskaźnika do osiągnięcia do końca 2008 r.	Planowana wartość wskaźnika do osiągnięcia do końca 2009 r.	Wartość osiągnięta w roku 2009	Skuteczność realizacji wskaźnika w roku 2009	Wartość docelowa wskaźnika	Stopień realizacji docelowej wskaźnika na koniec 2009 roku
					- do osiągnięcia do końca 2013 r.	
Liczba klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji	0 (1657)*	3976	3625	91%	33134	10%
- w tym osoby z terenów wiejskich	0 (387)*	1458	1405	96%	7737	18%
Liczba klientów instytucji pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi w ramach realizowanych projektów	2208	3737	3553	95%	22089	14%
Odsetek klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zostali objęci kontraktami socjalnymi	nie określono	3,00%	nie określono		10,00%	nd
Odsetek klientów instytucji pomocy społecznej będących w wieku aktywności zawodowej i nie pracujących, którzy w ramach Priorytetu zostali objęci działaniami aktywnej integracji	nie określono	1,00%	nie określono		15,00%	Nd

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planów Działania na lata 2008-2010 oraz analizy bilansów rocznych

4.3. Ocena jakości doboru grup docelowych. Zgodność realizacji projektu z lokalnymi i wojewódzkimi wytycznymi rozwiązywania problemów społecznych

W projektach systemowych wzięło udział w latach 2008-2010 łącznie 5 040 osób (stan na dzień 14.11.2010 r.). Zdecydowaną większość, tj. 75% uczestników stanowią kobiety. Respondenci IDI – koordynatorzy projektów systemowych Działania 7.1. tłumaczą ten fakt, koniecznością zachowania w perspektywie 7-mio letniej umowy ramowej horyzontalnej zasady równości płci i uwzględnienia kobiet jako grupy szczególnie zagrożonej wykluczeniem społecznym ze względu na defaworyzację na rynku pracy. Jednocześnie oczekują, że w kolejnych latach wzrośnie udział mężczyzn, objętych działaniami projektowymi.

Rysunek. Uczestnicy projektów systemowych w podziale na kobiety i mężczyzn.

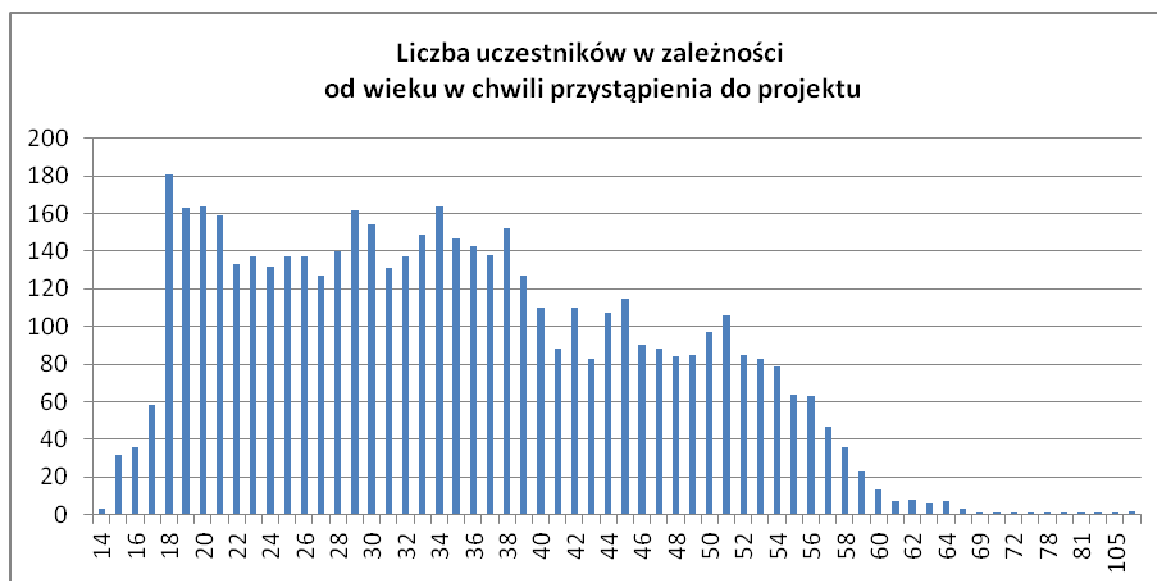

Źródło: PEFS

Nadreprezentacja kobiet wśród uczestników projektów systemowych Działania 7.1. PO KL jest zgodna z wytycznymi lokalnych polityk społecznych (definiujących bezrobocie kobiet jako główną przyczynę wykluczenia społecznego rodzin) oraz Strategią Wojewódzką w zakresie polityki społecznej do roku 2015 (cel operacyjny 1 – Aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych oraz cel operacyjny 2 – Promocja na rzecz zatrudnienia osób długotrwale bezrobotnych). Niesie za sobą jednak ryzyko *creamingu* – czyli rekrutowania w pierwszych latach projektu uczestników z zasady „lepiej rokujących” dla trwałości uczestnictwa w projekcie.

Zgodnie z założeniami programowymi Działania 7.1., w projektach systemowych dominują ludzie w wieku mobilności zawodowej. Przy doborze uczestników zachowano więc zgodność z dokumentami programowymi.

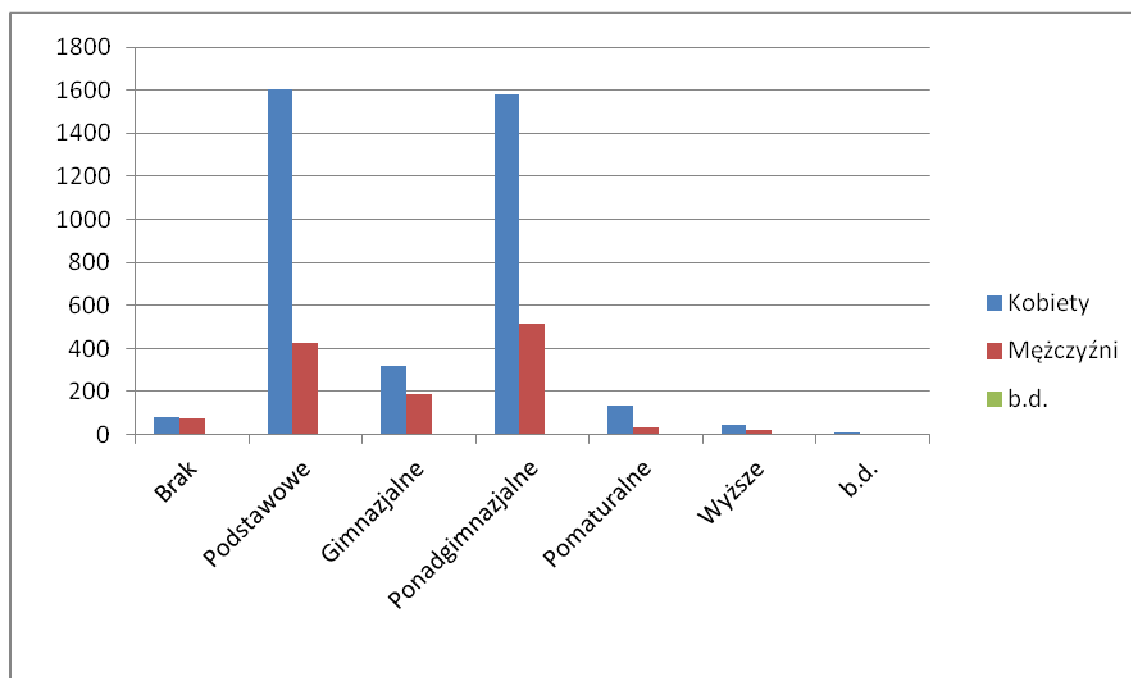
Liczba uczestników w zależności od wieku w chwili przystąpienia do projektu.

Źródło: PEFS

Zgodnie z zapisami lokalnych strategii oraz Strategią Wojewódzką w zakresie polityki społecznej do roku 2015 wsparciem objęte są głównie osoby z wykształceniem podstawowym i ponadgimnazjalnym, bez certyfikacji i świadectw kwalifikacji oraz nieposiadających zawodów. Grupy te definiowane są jako najbardziej narażone na długotrwałe bezrobocie oraz bezradność społeczną, a więc czynniki ryzyka wykluczenia społecznego.

Liczba uczestników w zależności od płci i wykształcenia.

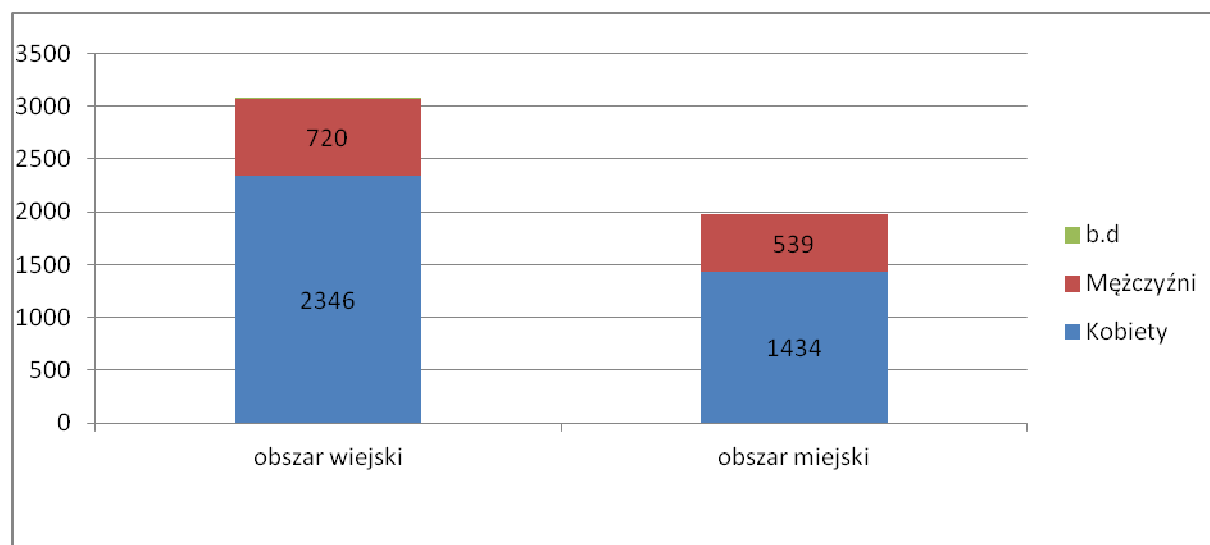

Źródło: PEFS

Zgodnie z wytycznymi dokumentacji programowej PO KL większość (60%) uczestników działań systemowych w ramach 7.1. PO KL, realizowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego stanowią mieszkańcy obszarów wiejskich. Aktywizacja zawodowa i edukacyjna mieszkańców terenów wiejskich, zapobieganie dziedziczeniu bezrobocia, marginalizowaniu mieszkańców terenów wiejskich oraz zwiększenie ich dostępu do usług pomocy społecznej jest podstawowym celem wszystkich strategii lokalnych województwa zachodniopomorskiego oraz Strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej do roku 2015.

Liczba uczestników w zależności od płci i miejsca zamieszkania.

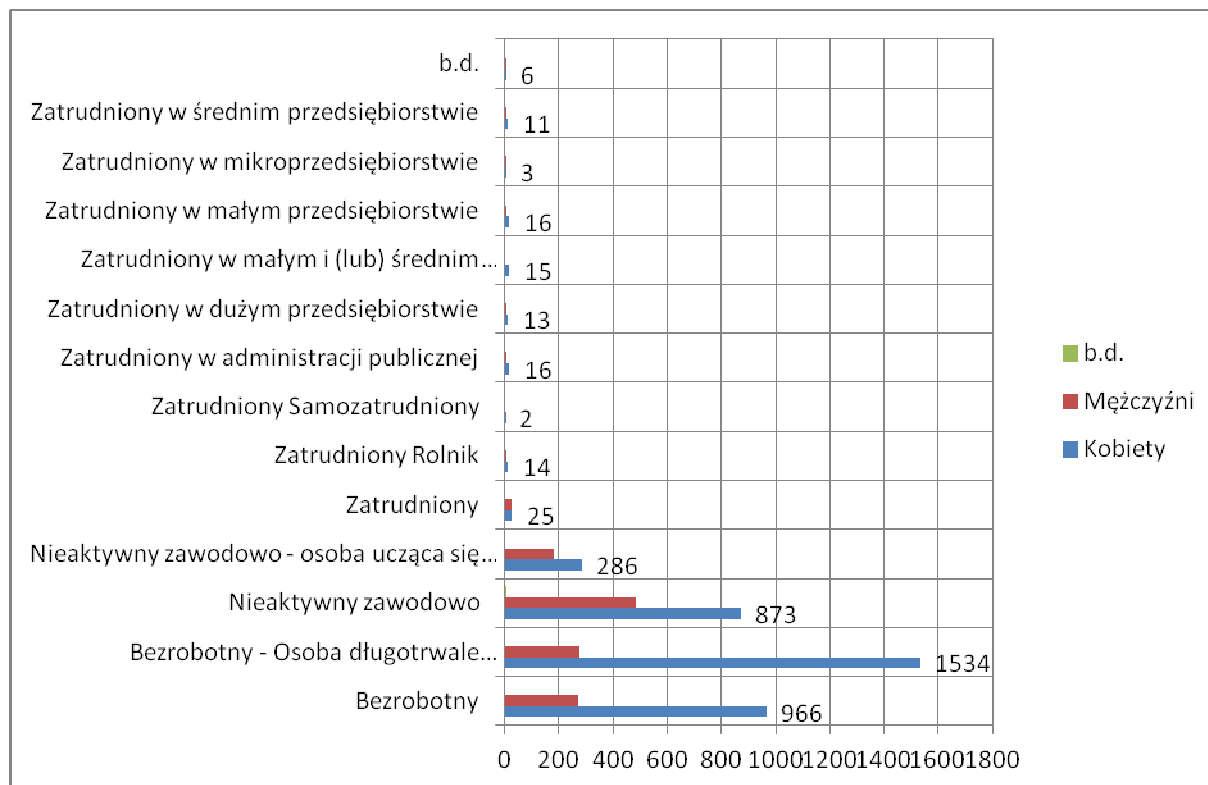

Źródło: PEFS

Uczestnikami projektów systemowych Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim są głównie osoby długotrwale bezrobotne i nieaktywne zawodowo.

Liczba uczestników w zależności od statusu na rynku pracy.

Źródło: PEFS

W realizowanych projektach systemowych wzięły udział 734 osoby niepełnosprawne. Stanowią one 23% uczestników programów aktywnej integracji. Są one uczestnikami działań projektowych, realizowanych niemal wyłącznie przez PCPR.

Warto podkreślić relatywnie wysoki udział użytkowników działań projektowych, objętych interwencją dłużej niż jeden rok. Biorąc pod uwagę liczbę obecnych uczestników na dzień 14 listopada 2010 r. wynoszącą **5040** osób, oraz zakładany wskaźnik *liczby klientów instytucji pomocy społecznej, którzy zakończyli udział w projektach dotyczących aktywnej integracji* do osiągnięcia na 31 grudnia 2010 r. wynoszący wg Planu Działania na rok 2010 **8858** osób, udział osób powracających do projektu wyniósłby na 14 listopada 2010 r. wartość **43,1 %**. W związku z możliwością wykazania przez beneficjentów kolejnych uczestników w ostatnim kwartale 2010 roku ten wskaźnik na pewno ulegnie zmniejszeniu, jednak skala tej zmiany nie będzie znacząca ze względu na niewielką liczbę nowych osób wchodzących do projektu pod koniec jego realizacji. Z badań IDI zrealizowanych z koordynatorami projektów systemowych wynika, iż wysokość wskaźnika pozostawiania uczestnika w projekcie (powrót do projektu w kolejnym roku) wynika z dwóch przesłanek. Pierwsza z nich dotyczy skali projektowanych działań wobec użytkowników i wynikającej z tego konieczności zachowania sekwencji: aktywizacja zdrowotna – aktywizacja społeczna - aktywizacja edukacyjna — aktywizacja

zawodowa. Jak stwierdził jeden z respondentów – „*Najpierw trzeba człowieka uczesać, wstawić mu zęby, zbadać – potem nauczyć samoorganizacji, podnieść samoocenę a dopiero na końcu kształcić w zawodzie. Jeden rok może nie wystarczyć*”. Drugą przesłanką zatrzymywania uczestników w projekcie na rok kolejny związana jest z niską płynnością finansową mniejszych instytucji pomocy społecznej w pierwszej połowie roku (przed otrzymaniem rocznej transzy środków pomocowych) i koniecznością koncentrowania działań w ostatnich 2 kwartałach kolejnych lat, co wyklucza skuteczne działania wobec szczególnie zmarginalizowanych społecznie klientów.

Również zgodne z lokalnymi i wojewódzkimi wytycznymi realizowania polityki i pomocy społecznej jest postrzeganie przez badanych beneficjentów problemów społecznych, mających priorytetowe znaczenie w doborze uczestników do interwencji systemowej w ramach Działania 7.1. **Najważniejszym problemem społecznym** wskazywanym przez badanych w trakcie indywidualnych wywiadów pogłębionych beneficjentów systemowych jest **długotrwałe bezrobocie w rodzinach wieloprotblemowych**. Bardzo często przywołuje się zjawisko bezrobocia dziedzicznego – utrwalania postaw osób bezrobotnych wśród ich dzieci i domowników. Łączy się to zazwyczaj z niskim poziomem wykształcenia, ubóstwem, uzależnieniami i przemocą. **Za grupę szczególnie zagrożoną** uznaje się też **dzieci z rodzin wieloprotblemowych**. PCPR często wskazują problem rozpadu rodzin biologicznych i konieczność ich ponownej reintegracji, a OPS konieczność kierowania działań do całej rodziny, ze względu na ryzyko powtórzenia przez dzieci losu rodziców. Podkreśla się również bardzo silne bariery w próbach zmiany postaw osób z rodzin wieloprotblemowych: brak motywacji, zarówno ekonomicznej jak i psychologicznej lęk lub niechęć przed wyjściem z domu, w przypadku środowisk wiejskich brak mobilności i brak możliwości zorganizowania opieki nad dziećmi.

Najbardziej ryzykownymi uczestnikami projektów systemowych, nie rokującymi sukcesu w zakresie aktywizacji zawodowej są, zdaniem respondentów IDI, osoby **bezdomne i osoby uzależnione**. W opinii beneficjentów systemowych do grupy wysokiego ryzyka należą również **kobiety po 35 roku życia, które nigdy nie pracowały** lub pracowały krótko, urodziły dzieci, mają bardzo niskie poczucie własnej wartości i nie mają oparcia w rodzinie.

Można wskazać 2 grupy klientów, które, zdaniem OPS i PCPR, mimo należenia do grup szczególnie wysokiego ryzyka powinny zostać objęte wsparciem. Wśród osób **w przedziale wiekowym 18-35 lat** w bardzo trudnej sytuacji są **kobiety z niskim formalnym wykształceniem (podstawowym lub gimnazjalnym), samodzielnie wychowujące dzieci**, będące poza rynkiem pracy ze względu na konieczność opieki nad dziećmi i brak jakichkolwiek kwalifikacji i doświadczeń zawodowych. Wśród **osób po 45 roku życia** narasta problem osób **o niskich umiejętnościach, niepotwierdzonych kwalifikacjami zawodowymi**, wykonujących dotąd fizyczne prace bez zawarcia umów o pracę lub umów cywilno-prawnych. Te osoby nie są już w stanie według pracodawców wykonywać dotychczasowych prac, i coraz częściej pozostają bez jakiegokolwiek pracy.

Osoby z tych dwóch grup są z jednej strony obejmowane działaniami w ramach projektów, z drugiej podkreśla się ich brak motywacji i często niewiarę samych projektodawców w możliwości ich usamodzielnienia ze względu na konieczność długotrwałego, kosztownego wsparcia bez szans na znalezienie na lokalnym rynku pracy zgodnej z ich umiejętnościami i potrzebami.

Osoby niepełnosprawne nie są postrzegane przez OPS i PCPR jako osoby szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na posiadanie stałego źródła utrzymania. Ze względu na zadania ustawowe, wsparcie dla osób niepełnoprawnych realizuje PCPR, ale prowadzone działania koncentrują się na ich reintegracji zdrowotnej i społecznej. Panuje przekonanie, że niepełnosprawni nie mogą znaleźć miejsc pracy ze względu na zbyt niskie korzyści dla pracodawców i upadek zakładów pracy chronionej.

Osoby niepełnosprawne nie są postrzegane przez OPS i PCPR jako osoby szczególnie zagrożone wykluczeniem społecznym ze względu na posiadanie stałego źródła utrzymania. Ze względu na zadania ustawowe działania dla osób niepełnoprawnych realizuje PCPR, ale działania koncentrują się na ich reintegracji zdrowotnej i społecznej. Panuje przekonanie, że niepełnosprawni nie mogą znaleźć miejsc pracy ze względu na zbyt niskie korzyści dla pracodawców i upadek zakładów pracy chronionej.

Wśród przyczyn najważniejszych problemów społecznych w przypadku gmin wiejskich pracownicy OPS i PCPR wymieniają rynek pracy powstały po upadku PGR i po unowocześnieniu prywatnych gospodarstw rolnych, charakteryzujący się **brakiem pracy dla osób o niskich kwalifikacjach lub wymagających dużej i kosztownej mobilności przestrzennej** od osób nie posiadających innych dochodów niż pomoc finansowa ze strony Ośrodka Pomocy Społecznej.

Wśród zewnętrznych barier przeszkadzających w reintegracji zawodowej w ośrodkach miejskich wymienia się **trudny lokalny rynek pracy**, na którym nie ma ofert pracy dla klientów OPS i PCPR, a w reintegracji społecznej **brak mieszkań socjalnych**, które pozwoliły osobom po lub w trakcie procesu zmiany rozpocząć życie w nowym środowisku i w nowej, zmienionej lub odnowionej rodzinie. Dla obszarów wiejskich szczególnie trudnym problemem jest **transport ze wsi popegeerowskich osób niepełnosprawnych**.

Podsumowując należy stwierdzić wysoki poziom zgodności interwencji projektowych realizowanych w ramach Działania 7.1. ze strategią województwa zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej oraz lokalnymi strategiami rozwiązywania problemów społecznych. Świadczy o tym przede wszystkim dobór uczestników – zgodny nie tylko z dokumentami programowymi PO KL ale diagnozą sytuacji lokalnej i wojewódzkiej przy zachowaniu specyfiki dużego udziału terenów „popegeerowskich”. Działania projektowe koncentrują się na grupach szczególnie zmarginalizowanych, obarczonych ryzykiem dziedziczenia bezrobocia, z dużym deficytem kwalifikacji, skazującym je bez działań aktywizacyjnych na bezradność i wieloletni klientyzm instytucji pomocy społecznej. W rezultacie projekty systemowe, wdrażane w ramach Działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim nie mają charakteru inkrementalnego (wynikającego z możliwości uzyskania dofinansowania na działania, bez zbadania ich priorytetu oraz poziomu synergii z innymi działaniami, realizowanymi ze środków własnych bądź pomocowych) lecz synoptyczny – powiązany z celami strategicznymi i diagnozą głównych obszarów wsparcia na lokalnych rynkach pracy.

Warto przy tym jednak zwrócić uwagę na ryzyko tzw. *creamingu*, czyli dobierania uczestników na podstawie założeń najbardziej prawdopodobnego sukcesu ich udziału w projekcie (mierzonego prawdopodobieństwem wywiązania się klienta z kontraktu socjalnego i determinacją do aktywizacji zawodowej). Zjawisko *creamingu* nie jest tożsame z efektem jałowej straty – bez wątpienia bez

działań aktywnej integracji dobierani na zasadzie prawdopodobieństwa sukcesu uczestnicy nie byłoby gotowi do podjęcia zatrudnienia (efektu oddziaływania projektu). Może jednak nieść ryzyko nieosiągnięcia wskaźnika w zaplanowanej wysokości do końca okresu programowania – w pierwszych 3 latach umowy ramowej pula „rokujących” klientów może zostać wyczerpana – z każdym rokiem może spadać skuteczność projektu, mierzona liczbą użytkowników, którzy zakończyli kontrakt socjalny. Na podstawie wyników badania IDI z koordynatorami projektu można wyciągnąć wniosek, iż ryzyko to jest realne.

Procedura doboru uczestników najczęściej przebiega w oparciu o rekomendacje pracowników socjalnych, oparte na doświadczeniu pracy z klientem i ocenie jego „rokowania” do podjęcia zatrudnienia po okresie programu aktywnej integracji. Większość badanych instytucji pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim opiera też rekrutację na wynikach ankiet, wypełnianych przez klientów zainteresowanych udziałem w programie. Następuje więc „pozytywna selekcja” klientów już na początku realizacji umowy ramowej. Wyboru grupy docelowej dokonuje się najczęściej na podstawie diagnozy statystycznej, podczas której wybiera się grupy najliczniejsze, gwarantujące powodzenie rekrutacji. Możliwie szeroka rekrutacja wstępna jest uzupełniana późniejszą weryfikacją przez pracownika socjalnego, psychologa lub terapeutę. Podczas tego drugiego etapu bierze się pod uwagę motywację do zmiany swojej sytuacji, faktyczne możliwości zmiany i zdolność do podjęcia pracy. Bardzo ważnym dla beneficjentów jest wybór uczestników gwarantujący ich udział w zaplanowanych dla nich zajęciach i formach wsparcia. Brak realnej możliwości wyegzekwowania od uczestników obecności na opłaconych już szkoleniach, warsztatach i wyjazdach, skutkujący niepotrzebnym wydatkowaniem środków, wpływa na dobór uczestników gwarantujący realizację zaplanowanych działań, niekoniecznie najbardziej potrzebujących pomocy lub najbardziej zmotywowanych do zmiany swojej sytuacji. Większość badanych podkreślała trudności z rekrutacją uczestników, wynikające z ich małego zainteresowania usługami OPS i PCPR i brakiem wiary w możliwość zmiany własnej sytuacji przy pomocy instytucji pomocy społecznej. W tej sytuacji jednym z instrumentów motywacyjnych są zasiłki dla uczestników. Ta sytuacja oraz fakt wnoszenia wymaganego wkładu własnego przez OPS w postaci zasiłków przekazywanych uczestników powoduje, że uczestnikami projektów systemowych są niemal wyłącznie klienci OPS uprawnieni do pobierania zasiłków.

Należy podkreślić, że badani w wywiadach pogłębionych przedstawiciele OPS i PCPR podkreślali na ogół, iż celem projektów jest reintegracja społeczna, polegająca głównie na zmianie wartości i postaw w rodzinach uczestniczących w projekcie i rozbudzenie aspiracji osobistych w członkach tych rodzin. Założony długofalowy cel – usamodzielnienie rodzin, nie jest rozumiany jako aktywizacja zawodowa, a niemal wyłącznie jako reintegracja społeczna. Działania związane ze zdobyciem pracy dla uczestników projektu są w rozumieniu pracowników OPS i PCPR zadaniem PUP, który rzadko jednak je realizuje, nie mając często takiego zadania formalnie przypisanego w projekcie systemowym Działania 7.1. Niemniej jednak badani koordynatorzy projektów systemowych podkreślają, iż ich działania przyczyniają się do „przygotowania” klientów pomocy społecznej do przyjęcia ról zawodowych, zarówno poprzez nabranie umiejętności społecznych jak i podniesienie samooceny oraz zwiększenie kwalifikacji zawodowych.

4.4. Ocena narzędzi, instrumentów i form pomocy społecznej w projektach systemowych Poddziałania 7.1.1. i Poddziałania 7.1.2.

Zgodnie z dokumentem programowym „Zasady przygotowania, realizacji i rozliczania projektów systemowych Ośrodków Pomocy Społecznej, Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013” narzędziami realizacji projektów systemowych Działania 7.1. PO KL są:

1. kontrakt socjalny,
2. program aktywności lokalnej,
3. program integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (zadanie realizowane w województwie zachodniopomorskim jedynie w ramach Poddziałania 7.1.2. przez PCPR-y)

ad. 1) W przypadku realizacji kontraktu socjalnego w ramach realizacji projektu, obowiązkowe jest zastosowanie, co najmniej trzech z instrumentów aktywnej integracji.

- aktywizacji zawodowej (uczestnictwo w Centrum Integracji Społecznej, Klubie Integracji Społecznej, dofinansowanie usamodzielnienia ekonomicznego, skierowanie do pracy w spółdzielni socjalnej, skierowanie osoby niepełnosprawnej na zajęcia zawodowe w ramach warsztatów terapii zajęciowej, organizowanie i wspieranie usług trenera, doradcy zawodowego)
- aktywizacji edukacyjnej (skierowanie na zajęcia szkolne ponadpodstawowe, ponadgimnazjalne i ponadlicealne, kursy kształcenia ustawicznego, kursy zawodowe, kwalifikacyjne)
- aktywizacji zdrowotnej (badania profilaktyczne w związku z możliwością podjęcia zatrudnienia, terapia psychologiczna bądź psychospołeczna, turnusy rehabilitacyjne,
- - aktywizacji społecznej (m.in. warsztaty samodzielności, kompetencji społecznych – w tym zarządzania budżetem, inne usługi społeczne)

ad. 2). W celu realizacji działań na rzecz aktywizacji społecznej i rozwiązywania problemów społeczności lokalnej oraz w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności lokalnej, ośrodek pomocy społecznej, inna jednostka organizacyjna samorządu terytorialnego lub organizacja pozarządowa może zainicjować partnerstwo lokalne, w celu realizacji programów aktywności lokalnej, zwanych dalej „programami”. Program aktywności lokalnej skierowany jest do osób w ramach konkretnego środowiska lub członków danej społeczności. Oznacza to, że w ramach programu można prowadzić działania aktywizacyjne adresowane do osób mieszkających na pewnej przestrzeni, obejmującej obszar gminy: dzielnicy, osiedla, sołectwa, wsi. Może to być środowisko grupy zawodowej lub społecznej (np.

niepełnosprawnych, osób wychodzących z placówek opiekuńczo-wychowawczych), mieszkańców bloku czy nawet kilku rodzin mieszkających w okolicy.

Instrumenty PAL to między innymi prace społecznie użyteczne (zatrudnienie), praca środowiskowa z otoczeniem klientów i uczestników projektów systemowych oraz wskazane przy pkt.1. instrumenty kontraktów socjalnych.

ad.3) Program integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych powinien przyczynić się do wzrostu kompetencji życiowych i umiejętności społeczno-zawodowych odbiorcy tych działań, umożliwiając powrót do życia społecznego, w tym docelowo powrót na rynek pracy i aktywizację zawodową. Instrumenty tego narzędzia obejmują: instrumenty aktywnej integracji, pracę środowiskową oraz prace socjalną.

We wszystkich wskazanych wyżej narzędziach instrumentem są zasiłki społeczne i pomoc w naturze (wsparcie dochodowe) dla klientów, finansowane z wkładu własnego beneficjentów systemowych na poziomie OPS.

Typowa ścieżka pomocy rozpoczyna się otwartą rekrutacją, wspomagana przez bezpośrednie kontakty pracowników socjalnych z potencjalnie kwalifikującymi się klientami. Ostateczne wejście do projektu poprzedzone jest opinią specjalistów: doradcy zawodowego, terapeuty, psychologa. Potem, po podpisaniu kontraktu socjalnego, rozpoczyna się praca z rodziną – spotkania, warsztaty, wyjazdy integracyjne, szkolenia podstawowych kompetencji społecznych. Usługi, kursy i szkolenia związane z podniesieniem kompetencji i umiejętności życiowych (np. kursy edukacji ekonomicznej, kursy prawa jazdy) są jednymi z podstawowych i najczęściej stosowanych form pomocy. Wg większości beneficjentów projektów systemowych tu powinna kończyć się praca instytucji pomocy społecznej związana z reintegracją społeczną. Następnym etapem pomocy jest reintegracja zawodowa, z wykorzystaniem instrumentów pozostających w gestii PUP. W praktyce jest bardzo różnie – od samodzielnej realizacji reintegracji zawodowej przez OPS lub PCPR (szczególnie, gdy uczestnicy nie są zarejestrowani w PUP), przez ścisłą współpracę z PUP i uzupełnienie wsparcia przez szkolenia zawodowe, przygotowanie zawodowe i subsydiowane zatrudnienie finansowane z Funduszu Pracy, po zupełną bierność PUP i nie podejmowanie żadnych działań oprócz informacji nt. sytuacji potencjalnych uczestników podczas rekrutacji.

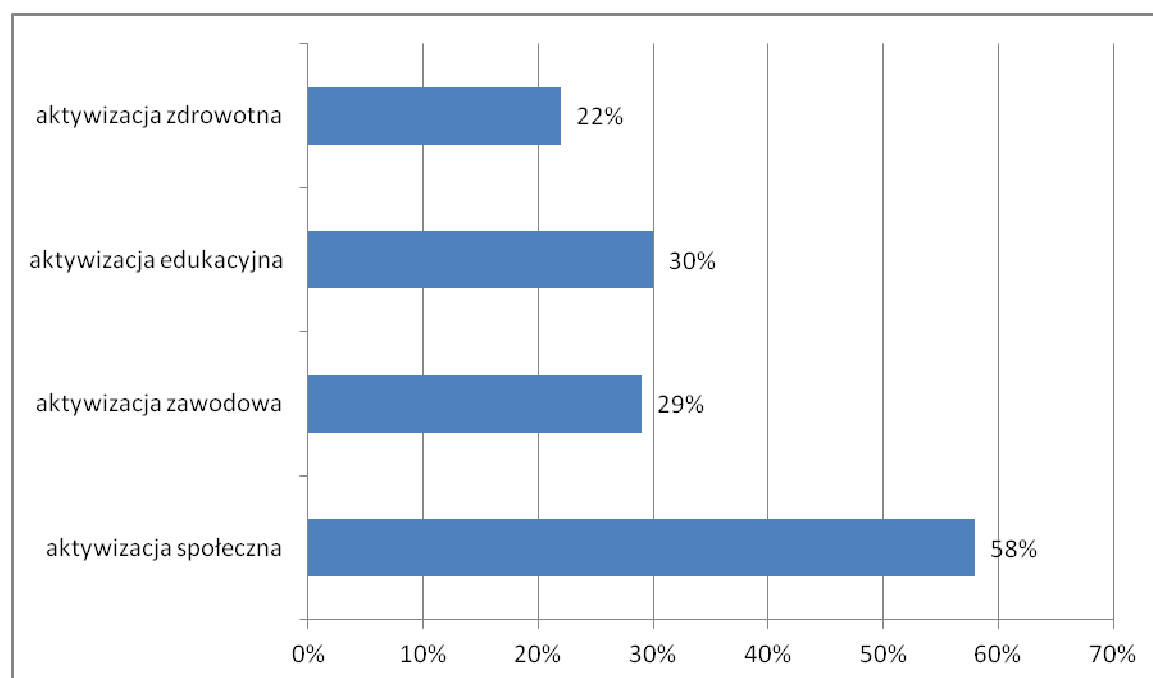
Analizując częstotliwość doboru narzędzi do projektów przez beneficjentów systemowych Działania 7.1. w ewaluowanym okresie można stwierdzić, iż wszyscy korzystali z kontraktu socjalnego bądź indywidualnego programu integracyjnego dla osoby niepełnosprawnej(100%). Programy aktywizacji lokalnej stosowane były jedynie przez 2 PCPR-y (koszaliński i kołobrzeski) w ramach działania 7.1.2. Programy integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych zastosowało jedynie 8 PCPR-ów. Pozostałe PCPR-y stosowały kontrakty socjalne i związane z nimi instrumenty aktywnej integracji.

Beneficjenci systemowi Poddziałania 7.1.1. najczęściej wybrali jako instrumenty kontraktów socjalnych aktywizację społeczną w formie kursów, warsztatów szkoleń ogólnych umiejętności życiowych oraz dofinansowanie „zadbania o siebie”(58% wszystkich instrumentów per capita), równie często aktywizację edukacyjną i zawodową (odpowiednio 30% i 29%) w formie kursów kształcących, finansowania dalszego ponadogólnego wykształcenia, kursów zawodowych,

spotkań z doradcą zawodowym, kierowania na zajęcia i warsztaty CIS, KIS. Zaledwie 9 ośrodków pomocy społecznej umożliwiło w ramach realizowanych projektów podjęcie uczestnikom zatrudnienia przy pracach społecznie użytecznych. Aktywizacja zdrowotna stanowiła zaledwie 22% wszystkich instrumentów per capita w formie badania profilaktycznego oraz terapii grupowych i indywidualnych.

Instrumenty aktywnej integracji w Poddziałaniu 7.1.1.

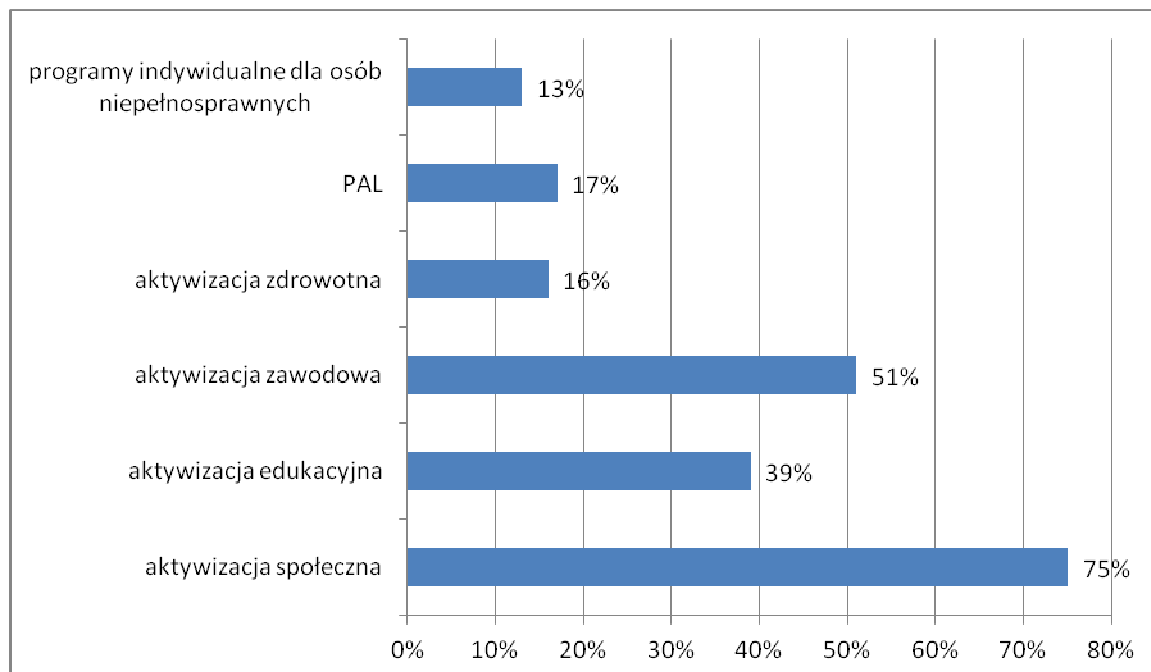

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie projektów (rezultaty twarde)

Analiza zakładanych rezultatów twardych w projektach systemowych Poddziałania 7. 1.2. wskazuje natomiast na to, iż spośród instrumentów aktywnej integracji najczęściej wybierane przez beneficjentów systemowych były formy aktywności społecznej (warsztaty kompetencyjne i umiejętności społecznej, indywidualne programy usamodzielniania, kursy przygotowania do życia społecznego) – (75% wszystkich instrumentów per capita). Kolejnym instrumentem stosowanym przez beneficjentów systemowych Działania 7.1. PO KL była aktywizacja zawodowa (najczęściej w formach: warsztatów doradztwa zawodowego, kursów zawodowych i podjęcia zatrudnienia w zakresie prac społecznie użytecznych (51% wszystkich instrumentów per capita). Relatywnie rzadko zaplanowano w analizowanych wnioskach aktywizację edukacyjną (39% wszystkich instrumentów per capita) oraz zdrowotną (16%). W Poddziałaniu 7.1.2. PAL stanowił zaledwie 17% wszystkich instrumentów per capita, zaś programy integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych – 13%.

Narzędzia i instrumenty aktywnej integracji w Poddziałaniu 7.1.2..

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosków o dofinansowanie projektów (rezultaty twarde)

Analiza budżetów wniosków o dofinansowanie projektu wskazuje, iż beneficjenci systemowi najczęściej środków projektowych przeznaczyli w obu poddziałaniach na aktywną integrację (39%) i prace socjalną (18%).

OPS-y i PCPR-y uważają formy aktywizacji społecznej za kluczowe i najważniejsze instrumenty aktywnej integracji w projektach, przynoszące przy tym najlepsze rezultaty. Za ich podstawowy cel uznają przełamanie lęku uczestników przed wyjściem z domu i rozpoczęcie procesu zmiany postaw, stanowiących warunek konieczny późniejszej reintegracji zawodowej. Realizacji tych zadań służą na ogół następujące formy pomocy społecznej: wspólne warsztaty z motywacji, przełamywania barier, procesu zmiany, zajęcia z psychologami i terapeutami (psychoedukacja, komunikacja interpersonalna, inteligencja emocjonalna, warsztaty aktywnego poszukiwania pracy). Pracuje się głównie z rodziną, chętnie stosowaną formą są wspólne wyjazdy rodzin połączone z warsztatami prowadzonymi przez psychologów. Prowadzi to do pokazywania nowych form wspólnego spędzania czasu i wzmacniania kompetencji wychowawczych uczestników. Działania projektowe uzupełniane są usługami dla dzieci, wyjazdami i koloniami połączonymi z warsztatami psychologicznymi, np. warsztatami z zastępowania agresji. Chętnie stosowane są usługi związane podnoszeniem ogólnych kompetencji społecznych i wizerunku. Dotyczy to zarówno zmiany fizycznego wizerunku uczestników (podniesienie poziomu higieny, zmiana ubioru, uczesania, usługi stomatologiczne, makijaż, sposób zachowania), jak i nauczanie kontaktów w sferze oficjalnej (kontakty z urzędami, wypełnianie dokumentów).

Za bardzo trafną formę aktywizacji społecznej beneficjenci uważają instytucję asystenta rodzinnego. Jest to rozwiązanie bardzo chwalone przez PCPR i OPS w badaniu IDI jako narzędzie efektywnie służące usamodzielnianiu rodzin lub umożliwiające ich samodzielne funkcjonowanie. Asystent rodziny pomaga w planowaniu i realizacji wydatków, postrzegany jest jako pracownik nie posiadający co prawda umiejętności i kwalifikacji pracownika socjalnego, ale bardzo pomocny rodzinie w wypełnianiu podstawowych funkcji. Bez wątpienia jest to rozwiązanie tańsze niż DPS dla osób niesamodzielnych życiowo oraz wprowadzające wartość dodaną w postaci wspierania naturalnej funkcji rodziny.

Dobrze ocenianym przez respondentów badań IDI instrumentem pracy socjalnej jest też asystent osoby niepełnosprawnej.

Chętnie korzysta się z obecnych już na rynku i w instytucjach beneficjentów doradców osób niepełnosprawnych, którzy zajmują się doradzaniem w obszarze praw i przywilejów osób niepełnosprawnych załatwianiem wszelkiego rodzaju spraw urzędowych, osobistych i pomocą w zdobywaniu środków na dofinansowanie do zakupu wszelkiego sprzętu czy możliwości kształcenia.

Nie stosuje się vouchera (talonu) na samodzielny zakup usług społecznych, mimo dużego zainteresowania tą formą beneficjentów. Jako powód podaje się brak zasad regulujących tę kwestię.

Z kolei pogłębiona analiza jakościowa najczęściej planowanych przez wnioskodawców form aktywizacji edukacyjnej wskazuje na stosowanie głównie prostych, indywidualnie dobieranych ze względu na potrzeby klientów podstawowych szkoleń zawodowych (np. obsługa wózka widłowego, kasy fiskalnej, kurs krawiecki, tworzenia stron internetowych (dla osób niepełnosprawnych), kursów podwyższających podstawowe kwalifikacje (obsługa komputera dla osób starszych, język angielski dla osób młodych, prawo jazdy kat. B. dla kobiet, kursy edukacji ekonomicznej).

Stopień realizacji kształcenia ustawicznego w projektach OPS i PCPR zależny jest od jakości współpracy z PUP. Przy dobrej współpracy, szkolenia zawodowe są realizowane ze środków Funduszu Pracy, a OPS i PCPR ograniczają się do uzupełniania wykształcenia uczestników lub finansowania części kosztów nauki, przy czym dotyczy to głównie kobiet – bardziej zdyscyplinowanych uczestniczek działań projektowych.

Wśród instrumentów aktywizacji zdrowotnej dominują usługi dla osób niepełnosprawnych. Typowym instrumentem, stosowanym przez PCPR, są turnusy rehabilitacyjne połączone ze wsparciem psychologicznym i pracą nad zmianą postaw. Bardzo chętnie się z korzysta się z usług psychologa ze względu na możliwość rozdzielenia wsparcia psychicznego od materialnego i z możliwości sfinansowania badań związanych z możliwością podjęcia zatrudnienia. Można też odnotować w 11 projektach z działania 7.1.1.1 oraz 1 projekcie z poddziałania 7.1.2. praktykę profilaktycznych badań lekarskich, dających zarówno uczestnikowi jak i potencjalnemu pracodawcy zaświadczenie o zdolności uczestnika do podjęcia zatrudnienia.

W pojedynczych przypadkach stosowano długotrwałą terapię psychologiczną (8 projektów), w tym program edukacyjno-korekcyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie (4 projekty) i wykorzystywanie programów terapeutycznych dla osób uzależnionych (3 projekty).

Najważniejszym dodatkowym instrumentem stosowanym w projektach systemowych jest finansowanie kosztów dojazdu uczestników projektu na zajęcia, kursy lub spotkania. Przyczynia się to poprawy ich mobilności nie tylko fizycznej, ale także społecznej i zawodowej i niweluje barierę dostępu do innych usług, także tych spoza projektu.

Osobną kategorię stanowią zasiłki dla uczestników projektu. Są traktowane niemal wyłącznie jako dodatek i sposób na zapewnienie wymaganego wkładu własnego do projektu. Przez uczestników czasem są traktowane jako wynagrodzenie za uczestnictwo w projekcie, szczególnie że niektórzy beneficjenci zwiększają kwoty zasiłków przyznawane dotąd swoim klientom, ze względu na konieczność ponoszenia przez nich dodatkowych wydatków związanych z uczestnictwem (strój, ubiór, higiena).

Podsumowując należy stwierdzić, iż narzędzia, instrumenty i formy pomocy społecznej, realizowane w ramach Działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim są spójne i kompletne we wszystkich projektach poprzez zastosowanie jako warunku wejścia przy realizacji narzędzia kontraktu socjalnego minimum 3 instrumentów aktywnej integracji na 1-go uczestnika. Pomoc społeczną oferowaną uczestnikom w projektach Działania 7.1., realizowanych w województwie zachodniopomorskim można ocenić jako wszechstronną i komplementarną wobec siebie. Nie można jednak uznać jej za wyczerpującą ze względu na zbyt niski udział kierowania do zatrudnienia w zakresie ekonomii społecznej¹³ oraz brak w skali województwa programów środowiskowych, oddziałujących na otoczenie społeczne, gwarantujących ciągłość rezultatu po zakończeniu udziału uczestników projektów systemowych w projekcie. Budzi również wątpliwość częstość i zakres kursów zawodowych w ramach aktywizacji edukacyjnej oferowanych uczestnikom ze względu na ich specyfikę i przygotowanie kwalifikacyjne do konkretnych zawodów (bynajmniej nie deficytowych na lokalnych rynkach) co wskazuje na niebezpieczeństwo niezachowania linii demarkacyjnej między Priorytetem VI i Priorytetem VII PO KL oraz nieskuteczność realizowanej interwencji w efekcie oddziaływania jakim jest znalezienie zatrudnienia przez uczestników, klientów opieki społecznej.

Bez wątpienia najbardziej skutecznym instrumentem pomocy społecznej, realizowanym w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim jest aktywizacja społeczna i edukacyjna, mająca bezpośredni związek z uzyskaniem rezultatów miękkich, zwiększających motywację do podejmowania przez uczestników dalszych kroków w kierunku obecności na rynku pracy. Jednym z kluczowych rezultatów wśród uczestników jest zmiana modelu życia, z biernego odbiorcy świadczeń, przebywającego głównie w domu, na aktywnego odbiorcę usług społecznych i osobę uczestniczącą w różnych formach wspólnego spędzania czasu. Ten rezultat jest szczególnie podnoszony przez PCPR, dla których głównym zadaniem nie jest znalezienie lub utworzenie miejsc pracy, tylko wyjście z domu uczestników, w szczególności osób niepełnosprawnych, rozbudzenie aspiracji, dopiero potem ewentualnie przygotowanie zawodowe i poszukiwanie pracy dzięki PUP. Wg PCPR, osoby niepełnosprawne potrzebują wsparcia przez min. 3 lata, przy czym pierwszy rok trzeba poświęcić na aktywizację uczestników związaną ze zmianą trybu życia. Zmiana modelu życia jest też częstym

---

¹³ Jak wynika z raportu ewaluacyjnego „Postęp we wdrażaniu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w województwie zachodniopomorskim” deficyt ten może zostać do końca okresu programowania uzupełniony poprzez duże zainteresowanie potencjalnych beneficjentów konkursowych Działaniem 7.2. w zakresie wspierania instytucji otoczenia ekonomii społecznej.

rezultatem pracy z kobietami. Stają się zadbane, świadome swoich postaw, chcące swoje życie zmienić. Bardzo ważnym rezultatem jest reintegracja rodzin. Dzięki kompleksowemu wsparciu i pracy z całą rodziną biologiczną, dzieci wracają z rodzin zastępczych. Bardzo ważną rolę odgrywa wsparcie dla dzieci (kolonie, kino, basen, hipoterapia) połączone z obecnością rodziców, co prowadzi do zmiany relacji w rodzinie, zwiększenia aspiracji ich członków oraz rozwinięcie umiejętności spędzania wolnego czasu z dziećmi. Sukcesem jest podjęcie i kontynuacja nauki w formach szkolnych przez uczestniczki projektów (mężczyźni rzadko korzystają z tych możliwości). Ostrożnie można oszacować, że udaje się to około 40% uczestnikom, którzy korzystają z takiego wsparcia.

Osoby po przejściu reintegracji społecznej chętniej korzystają z różnego rodzaju szkoleń. Dzięki kursom prawa jazdy, szczególnie wśród kobiet, zwiększa się ich mobilność i możliwość podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania.

W niektórych przypadkach (informacja z IDI – brak możliwości skwantyfikowania) rezultatem instrumentu aktywnej integracji zawodowej jest zdobycie kwalifikacji przez osoby wykonujące już pracę nielegalnie w celu jej zalegalizowania, ale, jak przyznają sami pracownicy beneficjentów systemowych, o ile korzystne jest dla uczestników potwierdzenie lub uzupełnienie kwalifikacji, to rzadko udaje się przekształcić dotychczasowe formy zatrudnienia w umowę o pracę. W projektach systemowych podjęcie i utrzymanie pracy nie jest celem projektów i nie pojawia się w opisanych rezultatach. Stąd na podstawie zebranych dokumentów nie można w tej chwili sprawdzić efektywności zatrudnieniowej projektów, również koordynatorzy projektów udzielają na to pytanie bardzo ogólnych odpowiedzi. Należy jednak stwierdzić, że byłoby to możliwe podczas badań dokumentacji projektowej w miejscu realizowania projektów, ponieważ wszyscy beneficjenci prowadzą wewnętrzny monitoring i ewaluację.

W większych ośrodkach miejskich widać wpływ kryzysu na rynek pracy w latach 2009-2010. Jeszcze w 2008 r. wg szacunków koordynatorów projektów ok. 25% uczestników weszło na rynek pracy, przy ok. 10% ostatnich dwóch latach. W mniejszych miastach i na wsi podjęcie pracy przez uczestników jest bardziej wyjątkiem niż regułą. Nawet po wsparciu w postaci subsydiowanego zatrudnienia osoby powracają do OPS i rejestrów osób bezrobotnych w PUP.

Respondenci CAWI, reprezentujący PCPR najlepiej oceniają kombinację aktywizacji społecznej i edukacyjnej (71%), podczas gdy kierownicy OPS są podzieleni w swoich opiniach. Równie często za najbardziej skuteczną uważają kombinację aktywizacji społecznej i edukacyjnej jak i kombinację aktywizacji zawodowej i społecznej (po 25%). Relatywnie często (33%) za najbardziej skuteczne działanie uważają połączenie aktywizacji zawodowej i edukacyjnej. Na skali od 1 do 5 każdy ze wskazanych instrumentów aktywizacji uzyskał ocenę powyżej średniej wśród kierowników OPS (od 3.81 – aktywizacja społeczna do 3.46 – aktywizacja zawodowa. Kierownicy PCPR nadali aktywizacji społecznej ocenę niemal maksymalną – 4.57. Relatywnie nisko oceniana aktywizacja zdrowotna uzyskała notę powyżej średniej – 3.57.

Według wyników badania CAWI, instytucje pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim kierowały się przy wyborze narzędzi, instrumentów i form interwencji projektowej przede wszystkim lokalnymi strategiami rozwiązywania problemów społecznych, strategia wojewódzka, oraz doświadczeniami realizacyjnymi innych powiatów wojewódzkich

(odpowiednio średnia na skali 1-5: 4,0, 3,29, 3,14 PCPR oraz 3,98, 2,86, 2,53 OPS). Zdecydowanie za mniej istotny (poniżej średniej na skali (2,5) respondenci uznali wpływ krajowych i pozawojewódzkich wytycznych i doświadczeń w zakresie realizacji polityk pomocy społecznej.

Oceniając skuteczność poszczególnych narzędzi i form pomocy społecznej, zastosowanych w ewaluowanym okresie w projektach Działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim należy stwierdzić, iż poprzez zastosowanie bezwzględnej zasady partnerstwa oraz powszechnej aplikacji przez beneficjentów systemowych kontraktu socjalnego realizacja w skali województwa celu szczegółowego nr 1 i 2 Priorytetu VII PO KL jest zapewniona przy zachowaniu warunku wydatkowania zaplanowanej kontraktacji. Wysoki wskaźnik realizacji – 98% zakontraktowanych środków wskazuje na to, iż wybrane i realizowane przez beneficjentów systemowych instrumenty i formy pomocy społecznej są skuteczne w realizacji obu celów szczegółowych Priorytetu VII. Należy konsekwentnie wzmacniać narzędzie kontraktów socjalnych jako planowanych rezultatów twardych w naborach w kolejnych latach. Ścieżka pomocy – rozpoczęcie działań od aktywizacji społecznej jest bardzo skuteczna, powoduje zaangażowanie i więź uczestnika z projektem oraz dostarcza natychmiastowej gratyfikacji w postaci praktycznych umiejętności „życiowych”, przez co zapobiega „wypadaniu” uczestnika, nie kończeniu przez niego kontraktu. W czasie realizacji główne działania beneficjentów koncentrują się na reintegracji społecznej uczestników, która jest uważana za warunek wstępny dalszej reintegracji zawodowej. OPS i PCPR właściwie identyfikują kluczowe problemy społeczne na obszarze swojego działania, wybierają grupy docelowe i skierowane do nich działania, dokonując analizy bieżącej sytuacji przede wszystkim na podstawie dostępnych im danych statystycznych na temat własnych klientów, dyskusji w zespołach projektowych oraz autoewaluacji dotychczasowych działań w ramach projektów.

Narzędzia i instrumenty stosowane w ramach projektów systemowych są dobierane pod kątem indywidualnych potrzeb uczestnika i jego zaplanowanej ścieżki rozwoju. Wszyscy beneficjenci systemowi stosują zgodnie z wytycznymi przynajmniej trzy instrumenty aktywnej integracji, co zapewnia ich zróżnicowanie. W czasie realizacji działań na rzecz uczestnika pracownik socjalny w kontrakcie socjalnym dba o komplementarność stosowanych narzędzi. Luką w projektach systemowych jest niepełna kompleksowość działań, w szczególności w zbyt małym stopniu pracuje się ze środowiskiem osób wykluczonych, co ma duży wpływ na trwałość zmiany postaw uczestników. Również krótkotrwałość realizacji projektów, przygotowywanych w systemie rocznym oraz bardzo wysoki, oczekiwany przez IZ, wskaźnik liczby klientów korzystających ze wsparcia, nie sprzyja długotrwałemu, wszechstronnemu oddziaływaniu na uczestnika, jego rodzinę i środowisko.

Niestety dowolność formułowania zakładanych rezultatów twardych we wnioskach o dofinansowanie projektów, realizowanych w ramach Działania 7.1. (skutkująca szeroką listą i zróżnicowaniem wskaźników efektywności w skali całego działania) nie pozwala na precyzyjne określenie efektywności poszczególnych instrumentów i form pomocy społecznej, realizowanych w ewaluowanym okresie. Brak danych komparatywnych – niedostępne jeszcze wyniki raportów ewaluacyjnych Priorytetu VII PO KL z innych województw – dodatkowo uniemożliwia pełną odpowiedź na pytanie ewaluacyjne. Odniesienie się do budżetów i wskaźników instrumentów aktywizacji zawodowej, realizowanych przez PSZ w porównywalnym okresie nie byłoby nośne informacyjnie ze względu na złożoność projektów działania 7.1. i różnorodność zastosowanych instrumentów pomocy społecznej.

Analizując jednak zróżnicowanie efektywności kosztowej realizowanych projektów (koszt instrumentu pomocy społecznej per capita) można stwierdzić iż średni koszt aktywizacji 1 uczestnika projektów, realizowanych w ramach Działania 7.1. wyniósł 4053 PLN, przy wariacji od 1200 PLN do 7000 PLN, zaś średni koszt pracy socjalnej z 1-dnym uczestnikiem projektu wyniósł 1904 PLN przy wariacji od 200 PLN do 4000 PLN. Pogłębiona analiza jakościowa budżetów ewaluowanych projektów wskazuje jednak, iż koszty zakładane w budżetach są wprost proporcjonalne do zakresu prowadzonych działań oraz konieczności zaangażowania zewnętrznych doradców zawodowych, psychologów, pedagogów oraz instytucji szkoleniowych, realizujących specyficzne, konkretne kursy zawodowe, kończące się wydaniem certyfikatu. Z kolei wariacja kosztów jednostkowych pracy socjalnej zależy od stopnia bezradności i marginalizacji społecznej uczestników (grupy szczególnego ryzyka) oraz zakładanej pracy oddziałującej na otoczenie społeczne (rodzinę) uczestnika. Wyniki analizy jakościowej wskazują, iż projekty są realizowane przy użyciu racjonalnych i zoptymalizowanych zasobów finansowych. Biorąc pod uwagę wytyczna WUP, iż wysokość średniego kontraktu społecznego z 1 uczestnikiem nie powinna przekraczać 5000, wskaźnik średniego kosztu per capita instrumentów kontraktu socjalnego wskazuje na zachowanie reguły oszczędności przez realizatorów projektów systemowych.

Nie można również stwierdzić, że realizacja wskaźników umowy ramowej mogłaby przebiegać w szybszym okresie niż realizowany. Osiągnięcie zaplanowanej wartości wskaźników w zakresie liczby mieszkańców terenów wiejskich objętych interwencją oraz liczby klientów pomocy społecznej objętych kontraktami socjalnymi wskazuje na dużą sprawność realizacyjną beneficjentów systemowych. Osiągnięcie zakładanego wskaźnika – liczba klientów, którzy ukończyli programy aktywnej integracji w niepełnym wymiarze 91% może być miernikiem pewnej niedrożności realizacyjnej beneficjentów. Z wywiadów IDI wynika jednakże, iż jest ona wynikiem opóźnień w płatnościach refundacji wydatkowanych środków przez WUP (omawianych szerzej w kolejnym rozdziale), co skutkuje – przy niskiej płynności finansowej ośrodków pomocy społecznej – koncentrowaniem działań aktywizacyjnych w ostatnich 2 kwartałach roku, przez co nie każdy uczestnik zdąża z zakończeniem programu.

4.5. Studia przypadków

Biorąc pod uwagę, iż realizacja projektów systemowych Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim przebiega prawidłowo w sposób spójny i kompleksowy, zakontraktowane środki są realizowane w zakładanej wysokości a realizacja wskaźników w perspektywie umowy ramowej nie jest zagrożona trudno jest wyodrębnić złe praktyki w celu analizy ryzyka i ewentualnych powodów porażki Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim w perspektywie okresu programowania. Można zauważyć jedynie tendencję niższej skuteczności wydatkowania i osiągnięcia planowanej wartości wskaźników w dużych ośrodkach miejskich – np. projekt „Koszaliński Program Integracji Społecznej START” (86% wydatkowania), niemniej jednak wynikają one z różnic skali i obszaru działania, a nie błędnych założeń merytorycznych czy też niesprawnej realizacji projektu.

Analizując wnioski o dofinansowanie projektu zwrócono uwagę na dużą liczebność projektów systemowych, które można określić jako dobre praktyki Działania 7.1. PO KL, ze względu na zapobieganie wskazanym wyżej w raporcie ryzykom realizacyjnym oraz wypełnianie

zdiagnozowanych luk i deficytów w stosowaniu narzędzi, instrumentów, form integracji oraz rozszerzonego zakresu partnerstwa i codziennej nieformalnej współpracy w skali lokalnej. Zastosowano następujące kryteria doboru dobrych praktyk:

1. Trafnie zdiagnozowana, nietypowa grupa docelowa gwarantująca adekwatność narzędzi oraz zapobiegająca ryzyku *creamingu*.
2. Kompleksowość wsparcia, zastosowanie złożonych, rzadko stosowanych przez beneficjentów systemowych narzędzi pomocy społecznej.
3. Osiągnięcie w projekcie trwałych rezultatów (zatrudnienie uczestników, ukształtowanie struktur współpracy funkcjonujących po zakończeniu działań)
4. Sprawne zarządzanie, nieformalne rozszerzenie partnerstwa i bieżącej współpracy lokalnej.

Dobre praktyki Działania 7.1. w województwie zachodniopomorskim

---

Trafnie zdiagnozowana, nietypowa grupa docelowa gwarantująca adekwatność narzędzi oraz zapobiegająca ryzyku *creamingu*

PCPR Goleniów 2010 - 5 niepełnosprawnych umysłowo

PCPR Gryfino 2010 – rodziny dysfunkcyjne, bezradność opiekuńczo-wychowawcza, dozory kuratora,

PCPR Koszalin 2010 – usamodzielnienie wychowanków

PCPR Łobez 2010 – wykluczone kobiety, rodziny dysfunkcyjne, bezradność opiekuńczo-wychowawcza

PCPR Myślibórz 2010 – sprawcy przemocy

MOPR Świnoujście 2010 – osoby w wieku 15-25 lat, bezrobotne, o wykształceniu najwyżej gimnazjalnym, z rodzin zagrożonych, z rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych,

MOPR Koszalin 2010 – osoby niepiszące i nieczytające

MOPS Połczyn Zdrój – 2010 – osoby uzależnione, długotrwale korzystające z pomocy społecznej

MOPS Szczecinek 2010 – m.in. młodzież 15-25 zagrożona marginalizacją

Kompleksowość wsparcia, zastosowanie złożonych, rzadko stosowanych przez beneficjentów systemowych narzędzi pomocy społecznej.

PCPR Białogard 2010 – Szkoła dla rodziców, grupy wsparcia i samopomocowe.

PCPR Goleniów 2010 – Szkoła dla rodziców, asystenci rodziny, Warsztaty „zrób to sam” – budowlanka. warsztaty dla rodziców „Agresja wśród dzieci i młodzieży”. kompleksowe wsparcie, treningi zastępowania agresji dla dzieci,

PCPR Gryfino 2010 – asystent rodziny, praktyczna Pani/Pan – gospodarowania środkami pieniężnym oraz prowadzenia gospodarstwa domowego, Konferencja Grupy Rodzinnej, vouchery

PCPR Kołobrzeg 2010 – Program Aktywności Lokalnej, Program Integracji,

PCPR Koszalin 2010– Konferencja Grupy Rodzinnej

PCPR Łobez 2010– zajęcia psychologiczne, mediator, asystenci rodziny, warsztaty „Nasze M” i „ABC gospodarstwa domowego” w miejscu zamieszkania rodzin, asystenci rodzin, warsztaty wyjazdowe terapeutyczne dla rodziców, dzieci, rodzin zastępczych, warsztaty wizażu, stylizacji,

PCPR Pyrzyce 2010– streetworker, edubroker,

GOPS Mielno-Unieście 2010 – przygotowanie kobiet do prowadzenia spółdzielni socjalnej, grupa samopomocowe, prawa pracownicze, ABC przedsiębiorczości,

GOPS Rąbino 2010– wybór narzędzi po spotkaniach z kobietami, kursy dla kobiet w męskich zawodach – np.kurs „Złota Rączka” z SEP do 1 kV, oraz na potrzeby lokalne – kursy opiekunek, dla mężczyzn – proste kursy zawodowe, by podnieść dochody rodziny, wzmocnienie przez pracę środowiskową – wyjazdy i rozbudzenie aspiracji

MOPR Świnoujście 2010 – kursy zawodowe dostosowane do potrzeb lokalnego rynku, treningi kompetencji psychospołecznych,

MOPR Koszalin 2010– asystent rodzinny wspiera osoby nieczytające i niepiszące, praca środowiskowa, animator grupy, działania integracyjne i edukacyjne, spotkanie edukacyjne, kulturalne i sportowe, działania na rzecz środowiska, wspólna gazetka redagowana przez uczestników, wyjazdy integracyjno-turystyczne dla przełamania barier, kursy zawodowe, warsztaty „Kuźnia Rozwoju Osobistego”

GOPS Świdwin 2010 – działania środowiskowe, (wyjazd, wspólne spotkania integracyjne, zajęcia) indywidualnie dobierane kursy zawodowe, w tym dofinansowanie prawa jazdy, „Złota Rączka” dla kobiet, „Majordomus – profesjonalna gosposia” – szkolenie mające na celu przybliżenie mężczyznom prac, jakie wykonują kobiety w życiu codziennym oraz nauczanie ich prac związanych z prowadzeniem domu”, asystent rodziny – wsparcie w pokonywaniu bezradności w sprawach codziennych.

MOPS Połczyn Zdrój 2010 – kompleksowość wsparcia, radca prawny, doradca zawodowy, kursy zawodowe, pedagog, animator społeczny, lekarz, terapia uzależnień, psycholog,

MOPS Szczecinek 2010 – PAL, Klub Młodzieżowy, wsparcie dla ofiar przemocy, treningi kompetencji społecznych, usługi wspierające, w tym opieka nad dziećmi, asystent rodziny i animator społeczności lokalnej, współpraca z NGO, praca ze środowiskiem i uwrażliwienie na problemy, uczestnictwo w KIS,

OPS Police – PAL skierowane do osiedla Stare Miasto, wyłonienie lokalnych liderów, spotkania integracyjne,

---

Osiągnięcie w projekcie trwałych rezultatów (zatrudnienie uczestników, ukształtowanie struktur współpracy funkcjonujących po zakończeniu działań)

PCPR Goleniów 2010 – 15 osób podejmie zatrudnienie lub otworzy własną działalność gospodarczą

PCPR Gryfice 2010 – 40 osób podejmie zatrudnienie

PCPR Gryfino 2010 – powrót 7 dzieci do 3 rodzin, utrzymanie dzieci w rodzinach

PCPR Kołobrzeg 2010 – 20% podejmie zatrudnienie

PCPR Łobez 2010 powrót dzieci do rodzin biologicznych

GOPS Rąbino 2010 – 2 osoby z 11 zdobędą zatrudnienie

MOPS Połczyn Zdrój 2010 – 2 osoby z 21 podejmą pracę

MOPS Szczecinek 2010 – powstanie Klub młodzieżowy, Forum Inicjatyw Pozarządowych, Sprawne zarządzanie, nieformalne rozszerzenie partnerstwa i bieżącej współpracy lokalnej

PCPR Goleniów 2010 – Wspólne narzędzia (asystent rodzinny), wspólny doradca zawodowy – dla wszystkich gmin

PCPR Gryfino 2010 – wspólna grupa, narzędzia (asystent, warsztaty), wspólny plan

OPS Police – współpraca z PUP b. dobra, rzeczywisty podział zadań, asystenci rodzinni przeszkoleni przez PUP,

GOPS Mielno-Unieście – rozwój ośrodka, projekt jako uzupełnienie innych działań, modelowa praca środowiskowa, podjęcie wstępu reintegracji społecznej sprawców i ofiar przemocy w rodzinie, zaangażowanie KIS, uczestnictwo w CAL,

MOPS Szczecinek – partnerstwo i współpraca z NGO,

Prezentowane powyżej przykłady dobrych praktyk zachowują warunek zdolności do upowszechniania wśród pozostałych beneficjentów systemowych ze względu na zróżnicowany status „dobrych” projektodawców (ośrodki większe i mniejsze, zróżnicowanie problemów społecznych) oraz wynikającą z niego wiarygodność i miarodajność działań projektowych dla pozostałych instytucji pomocy społecznej. Wskazane wyżej dobre praktyki odnoszą się też do priorytetowych obszarów i celów wojewódzkiej interwencji polityki społecznej, przedstawionych w zestawieniu „Mapa problemów społecznych”, opracowanym przez ROPS. Biorąc wszystko pod uwagę można zarekomendować powyższe dobre praktyki do promocji w skali ogólnopolskiej i europejskiej ze względu na zachowanie warunku ukierunkowania na podaż i popyt konkretnego środowiska lokalnego, przy uwzględnieniu priorytetowych obszarów polityki społecznej w skali regionalnej, wyczerpujący charakter projektu (zminimalizowanie bądź nawet ostateczne rozwiązanie specyficznego lokalnego problemu w wyniku działań projektowych), łatwość monitorowania

rezultatów, pozytywna konotację zapewniającą masowa komunikatywność działań oraz realizowanie działań w partnerstwie przy niemal pełnym wydatkowaniu zakontraktowanych środków.

5. Potencjał realizacyjny beneficjentów systemowych. Bariery aplikacyjne, realizacyjne i sposoby ich przewyższania

5.1. Potencjał realizacyjny beneficjentów systemowych Działania 7.1.

Potencjał realizacyjny beneficjentów jest – zdaniem respondentów IDI, koordynatorów projektów systemowych Działania 7.1. wykorzystywany w sposób optymalny. Reprezentanci PCPR i dużych ośrodków pomocy społecznej twierdzą, że mają wystarczający potencjał rzeczowy do realizacji zadań własnych i projektów systemowych. W przypadku małych ośrodków pojawia się czasami problem lokalowy, braku wystarczających pomieszczeń dla nowych pracowników oraz przechowywanej dokumentacji. Nieliczni respondenci indywidualnych wywiadów pogłębionych (ok. 20%) wskazują na konieczność zwiększenia operacyjnych wydatków w budżetach projektów, zaplanowanych do realizacji w kolejnych latach. Potrzeby związane będą przede wszystkim z wynajmem dodatkowych pomieszczeń biurowych, zakupem materiałów i sprzętu biurowego, niezbędnych do realizacji zadań projektowych, ze szczególnym uwzględnieniem informatyzacji działań oraz wyposażenia sal szkoleniowych, konferencyjnych itp. Analiza wydatków operacyjnych, budżetowanych we wnioskach o dofinansowanie projektu w latach realizacji projektów systemowych objętych ewaluacją wskazuje na dużą operatywność i optymalizację decyzji beneficjentów w zakresie regulowania deficytów lokalowych, sprzętowych wiążących się ze zwiększaniem z roku na rok skali działań ze środków projektowych. Wydatki te należy uznać za niezbędne, a przy tym możliwe do wykorzystania z puli środków kwalifikowanych, przeznaczonych na zabezpieczenie operacyjne działań aktywnej integracji i pracy socjalnej.

Według opinii respondentów IDI, beneficjenci systemowi mają po trzech latach realizacji projektów niezbędny potencjał osobowy dla realizacji projektów (dotyczy to zwłaszcza wystarczającej liczby pracowników socjalnych i asystentów rodziny), wg nich właściwie przygotowanych merytorycznie, a wzmocnienia dokonane dzięki zatrudnieniu nowych pracowników socjalnych wniosło sporo ożywienia i nowych metod pracy w OPS i PCPR. Badane instytucje w zdecydowanej większości (ok. 75% respondentów IDI) uznają, że mają w tej chwili wystarczającą liczbą pracowników socjalnych lub innych osób pracujących z klientami.

Respondenci IDI podkreślają znaczenie wzmocnienia kadrowego ze środków projektowych dzięki sporadycznym dodatkowym zatrudnieniom oraz możliwości sfinansowania wynagrodzeń i dodatków pracowników socjalnych. W ośrodkach miejskich beneficjenci nie widzą sensu zwiększania liczby pracowników socjalnych, bo „*nie mają dla nich pracy i miejsca*”. Inaczej jest w ośrodkach wiejskich, gdzie pracowników jest zbyt mało, ale nie ma możliwości zwiększenia zatrudnienia także ze względu na brak pomieszczeń biurowych.

W ewaluowanym okresie zatrudniono – w ramach rezerwy alokacji przeznaczonej na Działanie 7.1. PO KL – 12 pracowników socjalnych w 6 projektach realizowanych w Poddziałaniu 7.1.1. oraz 84 nowych pracowników socjalnych w 14 projektach realizowanych w Poddziałaniu 7.1.2. W ramach alokacji rezerw zatrudniono również 5 doradców ds. osób niepełnosprawnych w 5 projektach. Zatrudnienia dokonywały głównie instytucje pomocy społecznej z większych ośrodków miejskich. Głównym powodem zatrudnienia nowych pracowników ze środków projektowych był wymóg formalny, zawarty w dokumencie programowym „Zasady...”, określający konieczność zasobu kadrowego OPS w liczbie co najmniej 1 pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców, nie mniej jednak niż 3 pracowników socjalnych w ośrodku pomocy społecznej oraz zasobu kadrowego PCPR w liczbie co najmniej 1 pracownika socjalnego i 1 doradcy ds. osób niepełnosprawnych do końca 2010 roku. Na podstawie analizy wniosków o dofinansowanie projektów oraz wypowiedzi beneficjentów systemowych w badaniach IDI można stwierdzić, iż instytucje pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim nie są zainteresowane zwiększaniem standardów w zakresie dostępności usług społecznych na 1 klienta ponad programowy wymóg formalny, przede wszystkim ze względu na ryzyko utrzymania stanowiska pracy po zakończeniu okresu programowania. Wybierają rozwiązania doraźne, premie i nagrody dla bieżących zasobów kadrowych, zaangażowanych przy realizacji projektu oraz dofinansowanie zwiększonego wymiaru pracy obecnych pracowników socjalnych i kluczowych zasobów kadrowych (odpowiednio 7 i 12 projektów Poddziałania 7.1.1 oraz 4 i 9 projektów Poddziałania 7.1.2. podsumowując, można stwierdzić, iż w kolejnych latach umowy ramowej należy spodziewać się utrzymania a nawet wzrostu tendencji premii, nagród i umów zleceń dla bieżących zasobów kadrowych instytucji pomocy społecznej oraz zatrzymania tendencji zatrudniania nowych pracowników socjalnych i doradców ds. osób niepełnosprawnych.

Można stwierdzić, iż zatrudnienie nowych osób, często o kwalifikacjach i przygotowaniu przewyższającym dotychczasowych pracowników beneficjentów, w szczególności OPS, zwiększyło, a czasem wręcz umożliwiło zdolność instytucji pomocy społecznej do stosowania nowych narzędzi aktywnej integracji. W dużej mierze dzięki nowym pracownikom zmienił się w ciągu ostatnich trzech lat wizerunek OPS i PCPR z instytucji przekazującej tylko wsparcie finansowe i materialne na instytucję aktywnie współpracującą z klientami i otoczeniem zewnętrznym.

Zdaniem respondentów IDI barierą dla podejmowanych nowych działań w ramach projektów systemowych są czasami pracownicy w wieloletnim stażu, bez odpowiednich umiejętności i motywacji dot. nowych form wsparcia. Często dotyczy to także pracy na komputerze, pracy w nowym oprogramowaniu i pracy koncepcyjnej (niektórzy nadal mają problem z napisaniem wniosku, zaplanowaniem działań i wydatków). Kwestia niewystarczających kwalifikacji części zasobów kadrowych realizatorów projektów systemowych nie stanowi przy tym - zdaniem respondentów - zagrożenia dla realizacji projektu.

Zdaniem respondentów IDI (koordynatorzy projektów systemowych) personel techniczny, np. księgowość, jest, szczególnie w małych ośrodkach, słabo przygotowany do realizacji jakichkolwiek nowych działań, stąd postulaty szkoleń i doradztwa niezwiązanego z realizacją projektów systemowych, a wymogami stosowania obowiązującego prawa przy ich realizacji. Niemniej jednak respondenci CAWI (kierownicy instytucji pomocy społecznej) twierdzą, iż wnioski o dofinansowanie projektu są przygotowywane samodzielnie przez pracowników instytucji pomocy społecznej (100% badanych kierowników PCPR i 73% badanych kierowników OPS).

Potencjał finansowy beneficjentów systemowych Działania 7.1. PO KL uzależniony jest ściśle od tempa i płynności refundacji środków pomocowych. W pierwszych dwóch latach wdrażania projektów systemowych środki finansowe były przekazywane do beneficjentów po akceptacji przez IP wniosku o dofinansowanie na nowy rok. Ze względu na cykl przygotowywania wniosków i negocjacje dot. zapisów we wnioskach środki były przekazywane jednorazowo na cały rok, w zależności od terminu akceptacji, w okresie od kwietnia do lipca. W roku 2010 środki były wypłacane w dwóch transzach. Należy zauważyć, że czas przekazywania środków wydłużony jest często ze względu na kłopoty z poprawnym rozliczeniem wniosku za poprzedni rok. Istniejący system przekazywania środków pozwala zachować beneficjentom płynność finansową, pod warunkiem, że główne działania realizują w drugiej połowie roku. Beneficjenci podkreślają, że możliwość otrzymywania transz do końca I kwartału spowodowałaby wydłużenie czasu realizacji działań dla uczestników z korzyścią dla wskaźników rezultatu i efektu oddziaływania projektu. Spowodowałaby rozszerzenie zakresu instrumentów i form aktywnej integracji o deficytowe kierowanie do prac społeczno użytecznych oraz pracę środowiskową z otoczeniem uczestników projektu.

5.2. Bariery realizacyjne projektów systemowych

Ze względu na wysoki stopień skuteczności stosowanych narzędzi, instrumentów i form pomocy społecznej w projektach systemowych Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim w zakresie planowanej realizacji wskaźników i celów Priorytetu VII nie zidentyfikowano znaczących barier realizacyjnych projektów systemowych i zagrożenia osiągnięcia rezultatów programowych. W niniejszym rozdziale dokonana zostanie jedynie analiza odpowiedzi respondentów badania IDI, badania CAWI oraz zogniskowanego wywiadu grupowego z przedstawicielami instytucji systemu zarządzania i kontroli Priorytetu VII PO KL w zakresie szacunków ryzyka i przeszkód w sprawnej realizacji projektu.

Analiza i opis barier realizacyjnych zgłaszanych przez respondentów badań terenowych zostanie uporządkowana chronologicznie, według następujących kategorii:

1. bariery (przeszkody, ryzyka) związane z projektowaniem działań i wnioskowaniem o środki
2. bariery (przeszkody, ryzyka) związane z realizacją wskaźników celów szczegółowych nr 1 i nr 2 Priorytetu VII PO KL
3. bariery (przeszkody, ryzyka) związane z rozliczaniem środków i płynnością finansową beneficjentów systemowych

Ze względu na głównie jakościowy charakter badań (IDI, FGI) i celowy brak ustrukturalizowanego narzędzia badawczego tych metod badawczych przedstawione poniżej bariery realizacyjne nie podlegają kwantyfikacji, ani szacunkom ilościowym. Wyjątek stanowią problemy i trudności realizacyjne zgłaszane przez respondentów badania ilościowego CAWI.

5.2.1. Problemy związane z przygotowaniem projektu i techniczną stroną realizacji projektu

Podnoszonym niemal przez wszystkich beneficjentów problemem jest częsta zmiana wytycznych w czasie przygotowania i realizacji wniosków. Zmiany wprowadzane przez MRR następują zazwyczaj na przełomie roku i w pierwszym kwartale roku, równoległe z przygotowywaniem nowych projektów przez OPS i PCPR. Utrudnia to właściwe przygotowania projektów i wymaga wprowadzania nowych zapisów do konsultowanych i negocjowanych już z IP projektów.

Zdaniem przedstawicieli instytucji systemu zarządzania i kontroli Priorytetu VII PO KL wielu beneficjentów zbyt późno przystępuje do przygotowywania projektów, zazwyczaj dopiero w pierwszym kwartale bieżącego roku działań projektowych. Biorąc pod uwagę fakt, że od rozpoczęcia przygotowań nowego projektu do wpływu do partnerów pierwszej transzy upływa ok. 6 miesięcy, odpowiedzialność rozpoczęcie działań dopiero w drugiej połowie roku leży w bardzo dużym stopniu po stronie projektodawców.

Ze strony IP, czyli WUP w Szczecinie, często wskazywano na błędy przy sporządzaniu wniosku, dotyczyło to głównie nieadekwatnej do celów i działań diagnozy, źle zdefiniowanego problemu głównego, nieodpowiednich wskaźników i harmonogramu. WUP rejestruje też częste przypadki zawyżania stawek i kosztów operacyjnych oraz zarządzania projektem przez wnioskodawców, co skutkuje podejmowaniem renegotiacji i wydłuża okres bieżącej kontraktacji.

Zarówno instytucje systemu zarządzania i kontroli jak i sami beneficjenci systemowi wskazują na deficyt kompetencji zasobów kadrowych instytucji pomocy społecznej w zakresie wiedzy księgowej i wiedzy dotyczącej stosowania ustawy Pzp w małych ośrodkach, co skutkuje licznymi poprawkami w zakresie kwalifikowalności kosztów oraz zasad projektowania działań już na etapie wniosków o dofinansowanie projektów. Beneficjenci systemowi z ośrodków wiejskich zgłaszają również bieżące problemy związane z interpretacją i stosowaniem zapisów ustaw – o pomocy społecznej, promocji zatrudnienia, samorządzie, finansach publicznych, rachunkowości, o ochronie danych osobowych.

Ze względu na narastający charakter sprawozdawczości finansowej, merytorycznej i osobowej, z kolejnych lat, rośnie czas i zaangażowanie pracowników lidera i partnerów przeznaczony na jej przygotowanie, co po trzech latach wpływa na zwiększenie kosztów zarządzania.

Respondenci CAWI na poziomie OPS (kierownicy instytucji pomocy społecznej) na ogół (63%) nie zgłaszają problemów związanych z technicznymi aspektami realizacji projektu. Pozostali (odpowiednio 20%, 10%, 12%), wskazują głównie na problemy finansowe (związane z omawianymi wcześniej opóźnieniami w refundacji środków), proceduralne (koniczność stosowania zapisów wielu ustaw), organizacyjne (konieczność zapewnienia wsparcia organizacyjnego i technicznego w ramach budżetu projektu). Warto podkreślić, iż podobna tendencja zgłaszania trudności występuje w badanej populacji kierowników PCPR. Zdecydowana ich większość (71%) zgłasza problemy związane z realizacją projektów, w tym głównie finansowe (100%), proceduralne i prawne (po 29%), merytoryczne związane z zapisami programowymi oraz kadrowe (po 14%).

5.2.2. Bariery (przeszkody, ryzyka) realizacji instrumentów i form aktywnej integracji

Jednym z podstawowych problemów, zgłaszanych przez respondentów jest rekrutacja i zatrzymanie uczestników projektowych. Respondenci IDI nie postrzegają jednak tej trudności jako ryzykownej dla osiągnięcia wskaźników ramowych, ponieważ – jak twierdzą – można odnotować rosnące zainteresowanie działaniami projektowymi wśród klientów pomocy społecznej. Dużym ryzykiem pozostaje jednak kwestia zdyscyplinowanego udziału uczestników we wszystkich zaplanowanych w kontrakcie socjalnym działaniach i formach interwencji. Często występująca obniżona frekwencja beneficjentów na szkoleniach i wyjazdach (o ok. 15/20%) powoduje konieczność zmian we wniosku i projekcie ze względu na konieczność modyfikacji kosztów jednostkowych. Szczególnie w trudnej sytuacji z tego względu są PCPR, które nie mają żadnego instrumentu, żeby dyscyplinować beneficjentów. Nie ma sankcji dla uczestników za opuszczanie zajęć, za które już zapłacono, a kontrakt z odpowiedzialnością finansową uczestnika odstraszy uczestników od udziału w projekcie. Nieco lepiej jest w OPS, które dobierają uczestników wśród osób uprawnionych do zasiłków ze względu na konieczność zapewnienia w ten sposób wymaganego wkładu własnego. Niestety zawęża to krąg odbiorców pomocy, co jest zgłaszane przez OPS oraz rodzi ryzyko wspomnianego wyżej w raporcie *creamingu*. Szczególną grupą ryzyka są według respondentów IDI mężczyźni, którzy nie są zainteresowani uzupełnianiem wykształcenia ani reintegracją społeczną i chcą korzystać tylko z niektórych, krótkotrwałych usług (krótkie kursy zawodowe dające formalne uprawnienia). Jednocześnie należy zauważyć, że podejmowane przez uczestników (wg szacunków OPS i PCPR od 20 do 50 %) prace sezonowe i dorywcze powodują wstrzymywanie działań w projektach przez 4 miesiące, od czerwca do września każdego roku.

Respondenci CAWI na poziomie PCPR wskazują jako najpoważniejszą przyczynę nieosiągnięcia wskaźników realizacji projektu w 100% właśnie kłopoty rekrutacyjne i trudności w utrzymaniu uczestników w projekcie (po 26 % wskazań). Nieliczni zgłaszają także niewłaściwy dobór wskaźników (przeszacowany oraz trudny do monitorowania – po 13% wskazań).

Podobnie też ankietowani internetowo kierownicy OPS jako główną przyczynę i ryzyko niezrealizowania wskaźników projektu w 100% wskazują kłopoty rekrutacyjne i trudności w utrzymaniu uczestników w projekcie (odpowiednio 26% i 28%). Pozostałe trudności zgłaszane są rzadziej niż przez 6% respondentów.

5.2.3.. Bariery (przeszkody, ryzyka) związane z rozliczaniem środków i płynnością finansową beneficjentów systemowych

Poważny problem płynności finansowej zgłaszają w badaniach IDI kierownicy OPS z niewielkich gmin wiejskich, o niewielkich budżetach, którzy – w celu zapewnienia ciągłości działań projektowych muszą prefinansować wynagrodzenia lub przerzucają ten koszt na pracowników zatrudnionych na podstawie umów zleceń. Niektórzy respondenci IDI zgłaszają – jako konsekwencję niskiej płynności finansowej, uzależnionej ściśle od harmonogramu refundacji wydatków przez IP, dokonywanie wyboru instytucji szkoleniowych, bądź wykonawców poza ustawą Pzp przy kluczowym znaczeniu kryterium „może poczekać na płatność dłużej, bez odsetek karnych”. Niestety specyfika badań jakościowych nie pozwala na skwantyfikowanie przedstawionego wyżej ryzyka. Niemniej jednak

racjonalność tej strategii wskazuje na potencjalnie dużą skalę zjawiska, niekorzystną dla jakości realizowanych interwencji.

Rozliczania bieżące nie stanowią większego problemu dla beneficjentów. IP, czyli WUP w Szczecinie, zapewnia beneficjentów odpowiednie wsparcie, a opiekunowie projektów rozwiązują wspólnie z beneficjentami pojawiające się problemy. Wskazuje się jednak na zbyt małą liczbę opiekunów w stosunku do obsługiwanych projektów i problemy w przypadku zmiany opiekuna. Zdaniem beneficjentów proporcja powinna wyglądać następująco – jeden opiekun na trzy/cztery projekty.

W trakcie badania IDI zgłaszano problemy dotyczące obaw związanych z kwalifikowalnością wydatków ponoszonych w ramach projektu. Bardzo wyraźna jest ostrożność OPS i PCPR przed odpowiedzialnością finansową i krytyką własnych władz i skarbników, wciąż nie akceptujących naturalnych w projektach EFS zmian w wydatkach osobowych i harmonogramach wydatków. Stąd tendencja do bardzo szczegółowych, sztywnych, utrudniających realizację zapisów we wnioskach i konieczności ich późniejszych zmian. Niedookreślenie zawartości kontraktu socjalnego z jednej strony pozwala na swobodę działania, ale niesie za sobą duże ryzyko braku kwalifikowalności wydatków

Respondenci IDI zgłaszają uciążliwość obowiązku formalnego informowania Instytucji Pośredniczącej o wszystkich zmianach, nawet nie wymagających akceptacji, co przy projektach z udziałem 6-7 partnerów wymaga zgody i formalnego podpisu na wniosku wszystkich partnerów.

Podnoszone są też problemy techniczne związane z wadliwym działaniem generatora wniosków płatniczych, głównie przy importowaniu danych, skutkującym nieprawidłowością obliczeń.

Zmiana w roku 2010 systemu przekazywania i rozliczania płatności (85% środków EFS i 15% budżetu państwa) nie jest do końca jasna i zrozumiała dla beneficjentów.

6. Współpraca beneficjentów systemowych Działania 7.1. z instytucjami lokalnymi. Potrzeby i oczekiwania projektodawców związane ze wsparciem ze strony ROPS.

6.1. Współpraca beneficjentów systemowych z instytucjami lokalnymi

Zgodnie z zapisami programowymi, beneficjenci systemowi Działania 7.1. na poziomie OPS podpisali pisemne porozumienie z PUP-ami w zakresie współpracy na rzecz aktywnej integracji zawodowej klientów pomocy społecznej. Niemniej jednak zaledwie 0,5% ankietowanych internetowo kierowników OPS twierdzi, iż ich instytucja współpracowała rzeczywiście w 2009 z PUP-ami. Beneficjenci systemowi nie współpracują też na co dzień ani z organizacjami pozarządowymi (odpowiednio jedynie 0,5% ankietowanych kierowników OPS i 2,5% kierowników PCPR wskazało je jako współpracowników przy projekcie) ani z pozostałymi niepublicznymi i instytucjami rynku pracy.

Współpraca z PUP polega najczęściej na wspólnej rekrutacji i uzgadnianiu narzędzi i form wsparcia, tak by nie dublować wzajemnie działań. Na co dzień ma charakter formalny i dotyczy każdorazowego zdobywania akceptacji zmian w projekcie i podpisu pod zmienionym wnioskiem o dofinansowanie. Często zgłaszane przez respondentów IDI konflikty i nieporozumienia we współpracy z PUP wynikają z

różnicy perspektyw i wzajemnego postrzegania się instytucji jako potencjalnych konkurentów do trudno rekrutowalnej grupy osób długotrwale bezrobotnych. Instytucje pomocy społecznej uważają, że są skuteczniejsze niż PUP ze względu na mniejszą liczbę klientów i bardziej zindywidualizowane wsparcie. PUP natomiast często eksplikuje pogląd, że OPS wybiera do projektu aktywnych klientów, nie potrzebujących dodatkowego wsparcia, którzy mogliby uczestniczyć w działaniach PUP i zapewnić niezbędne wskaźniki w „konkurencyjnym” Priorytecie VI PO KL.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi w ramach projektów systemowych jest – jak wspomniano wyżej – wyjątkiem. Sztywność zapisów z wniosków o dofinansowanie, bardzo dokładny wykaz działań, budżet i harmonogram, a także opóźnienia w przepływie pieniędzy, praktycznie uniemożliwiają współpracę z organizacjami o niewielkim potencjale, działające generalnie aktywnie i planujące swoje działania w bardzo krótkiej perspektywie. Co prawda, respondenci IDI deklarują, że zazwyczaj odbywa się bieżąca współpraca PCPR z organizacjami o zasięgu powiatowym, ale nie jest ona sformalizowana w dokumentacji projektowej, ani nie ma charakteru regularnego współdziałania a raczej wymiany informacji. Nie stwierdzono współpracy z spółdzielniami socjalnymi i innymi podmiotami ekonomii społecznej.

Warto podkreślić, iż w wyniku realizacji projektów systemowych Działania 7.1. PO KL nastąpiła ewolucja relacji instytucji pomocy społecznej z władzami lokalnymi. Przede wszystkim dokonała się zmiana wizerunku pomocy społecznej wśród władz samorządowych, radnych, lokalnych mediów i lokalnych liderów. Na początku uważano, że trzeba rozdać pieniądze ludziom, a nie dawać zarobić trenerom, specjalistom czy firmom szkoleniowym. Potem dominował pogląd, że należy tworzyć w ramach projektu nowe miejsca pracy i szkolić klientów OPS pod kątem nowego zatrudnienia. Po trzech latach realizacji projektów raczej rozumiano, że pomoc społeczna to nie tylko zasiłki, ale inne formy pomocy, przede wszystkim aktywizacji społecznej, głównie psychologicznej i terapeutycznej. W miastach jednak proces uświadamiania władz i radnych przebiega dużo wolniej i wciąż instytucje pomocy społecznej spotykają się z dużym niezrozumieniem ze strony samorządu. Beneficjenci systemowi często w trakcie badania IDI zgłaszają bierną postawę władz samorządowych. Zdaniem respondentów projekty systemowe postrzegane są przez władze lokalne jako środek do kadrowego wzmocnienia OPS i PCPR i możliwość zaprezentowania się jako aktywny samorząd, pozyskujący środki europejskie. Rokowania rozwinięcia trwałych partnerstw lokalnych na rzecz integracji społecznej po zakończeniu okresu programowania postrzegane są jako wątpliwe.

OPS i PCPR mają bardzo niewielką wiedzę praktyczną na temat przedsiębiorczości społecznej, w szczególności spółdzielczości socjalnej i uważają ją za domenę PUP. Nie są też zainteresowane powstawaniem nowych miejsc pracy w tym sektorze, nie wierząc w powodzenie takiego przedsięwzięcia.

Beneficjenci projektów systemowych bardzo pozytywnie oceniają współpracę z WUP w Szczecinie. Zadowolenie wynika z odpowiedniego wsparcia szkoleniowego i doradczego ze strony WUP, sprawnego przepływu informacji, szczególnie w pierwszym roku realizacji projektów, oraz zrozumienia przez WUP konieczności wzmocnienia kadrowego i rzeczowego instytucji pomocy społecznej i przyznawania środków na ten cel.

Beneficjenci nie przyzwyczaili się jeszcze do nowego podziału obowiązków między WUP w Szczecinie a ROPS, w którym całość wsparcia szkoleniowego i doradczego leży po stronie ROPS w ramach projektu systemowego, a WUP w Szczecinie kieruje do beneficjentów projektów systemowych podobne wsparcie informacyjne, jak do pozostałych projektodawców. Stąd sporadyczne uwagi beneficjentów dotyczące niewystarczającej liczby szkoleń dla osób rozliczających projekty oraz braku wsparcia dla personelu technicznego w ramach projektów systemowych są związane z brakiem odpowiedniego potencjału własnych instytucji – kierowane właśnie do WUP. Pojawiają się także sporadyczne wnioski o prowadzenie corocznie szkoleń przez WUP dla partnerów, głównie dla księgowych i osób sporządzających wnioski o płatność, na temat: zarówno wytycznych PO KL, jak i innych przepisów. Beneficjenci chętnie też by widzieli pomoc WUP w Szczecinie w przygotowaniu i wdrażaniu programów aktywności lokalnych i regularne informacje kierowane do wszystkich PCPR i OPS o zmianach dotyczących PO KL na poziomie krajowym i sposobie interpretacji wytycznych przez WUP w Szczecinie. Niestety rezygnacja z pozostawienia roli WUP-u jako ośrodka koordynacji działań z zakresu inwestycji w kapitał ludzki¹⁴ przy braku wyczerpującej informacji dla beneficjentów systemowych skutkuje dezorientacją beneficjentów w zakresie decyzyjności i miarodajności wytycznych i zasad realizacji projektów (w tym informacji szkoleniowej i warsztatowej) oferowanej przez obie instytucje.

6.2. Potrzeby i oczekiwania projektodawców związane ze wsparciem ze strony ROPS w ramach Poddziałania 7.1.3. PO KL

Należy podkreślić bardzo duże zadowolenie beneficjentów z pomocy udzielanej przez ROPS w ramach projektu systemowego, realizowanego w obszarze Poddziałania 7.1.3. PO KL. Średnia ocena współpracy z ROPS przez kierowników OPS wynosi 4,67 (na skali od 1-5), zaś ocena współpracy przez kierowników PCPR jest niewiele niższa: 4,0.

Ponad połowa respondentów CAWI na poziomie OPS (58%) oraz 100% ankietowanych internetowo kierowników PCPR wzięło w 2009 roku udział w projekcie systemowym, realizowanym przez ROPS w ramach Poddziałania 7.1.3.

Absencja brakujących przedstawicieli OPS wynikała przede wszystkim z ich zaangażowania w bieżące prace projektowe (28%). Zaledwie 8% nieobecnych przedstawicieli OPS twierdzi, iż nie mieli potrzeby uzupełniania wiedzy i kompetencji w zakresie realizacji Działania 7.1. PO KL, a 5% deklaruje brak informacji na temat możliwości przystąpienia do projektu systemowego ROPS w 2009 roku. Co trzeci badany kierownik OPS utrzymuje, że uczestniczył w ramach projektu 7.1.3. w szkoleniach pracowników i wolontariuszy oraz konferencjach (odpowiednio 30% i 29%). Respondenci rzadziej wskazują na warsztaty i specjalistyczne doradztwo jako produkt ROPS, dostarczony im podczas udziału w projekcie systemowym 7.1.3. Wszystkie wskazane wyżej formy projektu systemowego ROPS zostały średnio ocenione na skali od 1 do 5 na pułapie maksymalnym – powyżej 4,24 pkt. Respondenci Internetowi z poziomu OPS zapamiętali ze swojego udziału w projekcie głównie

---

¹⁴ Koncentracja funkcji oceniana była w raporcie ewaluacyjnym „Ewaluacja systemu wdrażania komponentu regionalnego PO KL w województwie zachodniopomorskim”, zrealizowanego przez PSDB dla WUP w Szczecinie jako jedna z najsilniejszych stron systemu zarządzania i kontroli PO KL.

informacje na temat nowoczesnych form i instrumentów pomocy społecznej oraz informacje dotyczące wdrażania, zarządzania i rozliczania projektów PO KL. Zdecydowana większość (75%) badanych kierowników OPS twierdzi, że działania podejmowane przez ROPS przyczyniły się do zwiększenia wiedzy i kompetencji pracowników, w tym ponad 50% nadaje działaniom ROPS oceny zbliżone do maksymalnych na skali od 1-5. Podobny odsetek uznał działania systemowe ROPS za przydatne i wyczerpujące. Zdecydowana większość (64%) uczestników projektu systemowego ROPS w 2009 roku woli działania szkoleniowe o d działań doradczych. Niemal wszyscy (90%) uczestnicy działań systemowych ROPS planują kontynuację udziału w projekcie systemowym 7.1.3. w kolejnym roku.

Ankietowani internetowo kierownicy PCPR twierdzą, iż uczestniczyli we wszystkich zaproponowanych przez ROPS formach projektu systemowego 7.1.3: konferencjach, szkoleniach, warsztatach i doradztwie. W ramach współpracy z ROPS korzystali zarówno z informacji na temat zarządzania, rozliczania projektu, przygotowywania kolejnych wniosków o dofinansowanie projektu w ramach umowy ramowej jak i z informacji merytorycznych na temat nowoczesnych instrumentów i form pomocy społecznej. Współpraca z ROPS, w tym przydatność wskazanych wyżej informacji zostały ocenione przez kierowników PCPR na skali od 1 do 5 na poziomie zbliżonym do maksymalnego. Podobnie jak ankietowani internetowo kierownicy OPS, przedstawiciele PCPR zdecydowanie (87%) wolą wsparcie szkoleniowe niż doradcze. Wszyscy ankietowani internetowo kierownicy PCPR planują kontynuację udziału w projekcie systemowym ROPS w kolejnym roku.

Podsumowując potrzeby i oczekiwania beneficjentów systemowych związane ze wsparciem ze strony ROPS należy podkreślić, iż chętnie i dużo korzystają oni ze szkoleń, bardzo wysoko oceniają przydatność instytucji ROPS w zakresie instrumentów aktywnej integracji i zarządzania oraz rozliczania realizacji projektu. Respondenci IDI (koordynatorzy projektów) cenią zwłaszcza szkolenia i doradztwo indywidualne na miejscu dla personelu projektów, podkreślają wiedzę, zaangażowanie i dyspozycyjność doradztwa ROPS. Respondenci zauważyli wartość dodaną projektu systemowego ROPS, polegającą na zwiększeniu wiedzy regionalnej i wymiany informacji między instytucjami pomocy społecznej z różnych powiatów województwa. Większość badanych beneficjentów systemowych zdecydowanie preferuje przy tym ze strony ROPS szkolenia informacyjne niż doraźne doradztwo w zakresie problemów realizacyjnych. Preferencja ta wynika z potrzeby jednoznaczności interpretacji rozwiązywania bieżących problemów realizacyjnych. Respondenci nie chcą ryzykować sytuacji, w której podążanie za sugestią ROPS w specyficznym, indywidualnym zakresie problemowym pociągnie za sobą rozbieżność interpretacyjną Instytucji Pośredniczącej. W sytuacjach ryzykownych i wątpliwych wolą korzystać z doradztwa płatnika czyli WUP.

7. Podsumowanie. Analiza SWOT wdrażania projektów systemowych Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim

Działanie 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim wdrażane jest w sposób skuteczny, trafny, adekwatny i efektywny. System wdrażania projektów systemowych obejmuje w sposób wyczerpujący pełny zakres regionalny prowadzonych interwencji. Realnie funkcjonujące już na etapie projektowania wniosków struktury partnerstw powiatowych instytucji pomocy społecznej zapewniają maksymalną dostępność aktywnej integracji dla swoich klientów. Beneficjenci systemowi trafnie koncentrują większość działań na aktywizacji społecznej i edukacyjnej- zwiększających zainteresowanie i zaangażowanie potencjalnych uczestników projektów systemowych, a więc skuteczność rekrutacyjną. Stosowane formy aktywizacji społecznej, edukacyjnej i zdrowotnej adekwatnie przygotowują klientów pomocy społecznej do wejścia na lokalny rynek pracy.

Ocena jakościowa projektów, oparta na wywiadach indywidualnych z koordynatorami oraz analizie wniosków o dofinansowanie wskazuje jednak na relatywnie niski potencjał stosowanych form aktywizacji zawodowej – nieadekwatny do wyzwań lokalnego rynku pracy oraz w niewielkim stopniu synergiczny z politykami aktywizacyjnymi lokalnych PSZ. Sytuacja ta w dużej mierze wypływa z faktu, iż aktywizacja zawodowa jest instrumentem stosowanym na końcu sekwencji reintegracji (po społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej). Ponieważ beneficjenci systemowi realizują instrumenty aktywnej integracji nie w ciągu całego roku, a jedynie w ciągu ostatnich 6 miesięcy, po otrzymaniu wypłaty środków pomocowych ostatniej sekwencji – aktywizacji zawodowej- nadawany jest najmniejszy zakres działań. Narzędziem zmiany tej sytuacji mogłoby być zwiększenie drożności procesu przepływów finansowych w ramach programu.

W latach 2007-2010 w systemie wdrażania Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim nie wypracowano jeszcze procedur i struktur zapewniających uzyskanie wskaźników rezultatu i efektów oddziaływania projektów lokalnych. Współpraca z władzami i organizacjami lokalnymi oraz PSZ jest dopiero w pierwszej fazie ewolucji. W projektach systemowych relatywnie rzadko stosowane były instrumenty oddziaływania na otoczenie społeczne uczestników. Brak wypracowania realnego punktu styczności wskaźników produktu działań systemowych 7.1. PO KL z lokalnym rynkiem pracy może zmniejszyć szanse uczestników ewaluowanych projektów na trwały i skuteczny powrót na rynek pracy.

Unikanie przez projektodawców grup szczególnego ryzyka oraz rekrutowanie w pierwszych latach wdrażania „najlepiej rokujących” klientów opieki społecznej jest prawdopodobnym zagrożeniem skuteczności Działania 7.1. w kolejnych latach.

Silne strony (czynniki sukcesu realizacji zakładanych celów szczegółowych Priorytetu VII PO KL)	Słabe strony (czynniki ryzyka braku efektu rezultatu – aktywizacji zawodowej uczestników projektów)
- wartość dodana realizacji projektów w partnerstwie, objęcie interwencją projektową całego terenu województwa zachodniopomorskiego, w tym również terenów wiejskich - wypracowanie kompleksowych procedur współpracy partnerskiej na wszystkich etapach wdrażania projektu; - wysoka skuteczność wydatkowania zakontraktowanych środków i planowej realizacji wskaźników produktu - zgodność realizowanych działań z priorytetowymi obszarami i celami lokalnych strategii społecznych - stosowanie w 100% projektów kontraktu socjalnego lub indywidualnego programu osób niepełnosprawnych jako narzędzia pomocy społecznej, pociągającego za sobą konieczność kompleksowej i zróżnicowanej oferty instrumentów aktywnej integracji - relatywnie sprawny, skoncentrowany decyzyjnie w IP system zarządzania i kontroli wdrażania programu - wystarczający potencjał realizacyjny beneficjentów systemowych, optymalizne uzupełnianie przez wnioskodawców deficytów organizacyjnych i kadrowych ze środków projektowych	- brak zaangażowania w partnerstwa organizacji pozarządowych ze szczególnym uwzględnieniem instytucji ekonomii społecznej, - jedynie formalna współpraca z PSZ przy realizacji projektu, ograniczająca się do wspólnej weryfikacji uczestników projektu, - rekrutowanie do większości projektów niemal wyłącznie długotrwale bezrobotnych kobiet, - zbyt specyficzne, konkretne kursy zawodowe, nie wynikające z analizy lokalnego rynku pracy - niewystarczająca wiedza księgowa, operacyjna, proceduralna w zakresie zarządzania i rozliczania środków pomocowych w mniejszych ośrodkach opieki społecznej - relatywnie rzadkie stosowanie programów aktywizacji lokalnej jako narzędzi pomocy socjalnej, niskie zaangażowanie potencjału lokalnego w utrzymanie rezultatów projektu - niestosowanie instrumentów i form pomocy społecznej oddziałujących na otoczenie społeczne uczestników projektu - niska płynność finansowa mniejszych ośrodków pomocy społecznej, skutkująca koncentracją działań zaledwie w 2 kwartałach roku i ograniczającą zakres instrumentów aktywnej integracji - brak jednoznacznego dla beneficjentów systemowych rozdzielenia funkcji ROPS i WUP

Możliwości (zewnątrzne okoliczności sprzyjające sprawnej realizacji projektu oraz niwelujące słabe strony)	Zagrożenia (czynniki zewnętrzne niosące ryzyko zmniejszenia skuteczności realizacji i oddziaływania projektu)
- zwiększenie zainteresowania potencjalnych uczestników działaniami projektowymi w wyniku sukcesu i zadowolenia poprzedników - intensyfikacja promocji Działania 7.1. w środowiskach lokalnych w ramach Działania 7.1.3. - wzrost liczby instytucji otoczenia ekonomii społecznej (w ramach Działania 7.2.) oraz samych jednostek ekonomii społecznej skutkujące zwiększeniem liczby potencjalnych miejsc pracy dla uczestników projektu - wzrost doświadczenia beneficjentów systemowych w zakresie zarządzania projektem i rozliczania projektu, skutkujący sprawniejszymi przepływami finansowymi -intensyfikacja działań szkoleniowych i doradczych w ramach projektu systemowego Działania 7.1.3., realizowanego przez ROPS	- postępujące spowolnienie gospodarcze, zmniejszenie szans uczestników projektowych na znalezienie zatrudnienia - wyczerpanie puli klientów pomocy społecznej zainteresowanych uczestnictwem w projektach systemowych jako rezultat <i>creamingu bez wypracowanych w trakcie projektu skutecznych sposobów rekrutacji grup podwyższonego ryzyka</i>

System wdrażania Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim powinien ewoluować w kierunku wzmocnienia możliwości i silnych stron - wzmocnienia potencjału partnerstw, minimalizowania ryzyka skuteczności działań instytucji pomocy społecznej na obszarach wiejskich poprzez zwiększenie intensywności szkoleń na temat zarządzania i rozliczania projektów oraz utrzymanie udziału kosztów pośrednich i operacyjnych w budżetach projektów. Działania prowadzone w ramach 7.1. i 7.2. PO KL powinny być ze sobą silnie zintegrowane w skali lokalnej poprzez odpowiednie działania WUP i ROPS w celu zapewnienia wskaźników rezultatu i efektu oddziaływania ewaluowanych projektów. Ryzyku systemowemu – związanemu z efektem *creamingu* oraz niewypracowaniem ścieżki skutecznej współpracy z lokalnym rynkiem pracy i otoczeniem instytucjonalnym należy nadać priorytet w działaniach zapobiegawczych instytucji zarządzania i kontroli PO KL w województwie zachodniopomorskim.

8. Tabela wdrażania rekomendacji opracowana zgodnie z załącznikiem nr 4 do założeń ewaluacji projektów systemowych OPS i PCPR realizowanych w ramach działania 7.1 PO KL.

Tabela wdrażania rekomendacji							
Część A - rekomendacje operacyjne							
Lp.	Tytuł raportu	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja strona w raporcie	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji
1.	Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	Beneficjenci systemowi nie współpracują z organizacjami pozarządowymi, wykazując niewielką wiedzę praktyczną na temat przedsiębiorczości społecznej. (str. 54)	Wprowadzenie do modułu szkoleniowego ROPS tematu rozwijania współpracy lokalnej z organizacjami pozarządowymi, organizacjami ekonomii społecznej oraz z instytucjami wsparcia ekonomii społecznej (str. 58)	ROPS/PCPR/OPS	Opracowanie materiałów szkoleniowych i planów szkoleniowych/warsztaty, szkolenia. Wprowadzenie wymogu uczestnictwa ze szczególnym uwzględnieniem jednostek wcześniej nie objętych takim wsparciem.	Rekomendacja do wdrożenia w całości	2012
2.	Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	Beneficjenci systemowi wskazali na deficyt kompetencji zasobów kadrowych instytucji pomocy społecznej w zakresie zarządzania projektem i rozliczania (str. 51).	Zwiększenie częstotliwości szkoleń z zakresu zarządzania projektem, procedur i regulacji realizacji projektu oraz jego rozliczania wraz z cyklem powtórzeniowym - duża rotacja kadr księgowych (str. 58).	WUP/ROPS/OPS/PCPR	Szkolenia/warsztaty. Wizyty w partnerstwach przedstawicieli WUP i ROPS.	Rekomendacja w całości do wdrożenia	2011
3.	Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	Problem płynności finansowej w gminach o niewielkich budżetach skutkuje ograniczeniem zakresu stosowania instrumentów aktywnej integracji (str. 52).	Szybsza refundacja środków, wprowadzenie systemu zaliczkowego na początek roku (str. 58).	WUP/IZ	Dokumenty i instrukcje wykonawcze IP. Jest to subiektywny i stały problem. Zaliczki są wypłacane po podpisaniu umowy. Wynika to z systemu finansowania PO KL.	Rekomendacja odrzucona w całości	2011

4.	Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	Zmiana udziału kosztów pośrednich i operacyjnych w budżetach projektów zagraża utrzymaniu potencjału realizacyjnego beneficjentów systemowych (str.53).	Utrzymanie udziału kosztów operacyjnych i zarządzania projektem w puli środków przeznaczonych na realizację projektu (str.59).	WUP	Dokumentacja wykonawcza IP	Rekomendacja do wdrożenia w całości	2011

Część B - rekomendacje kluczowe

Lp.	Tytuł raportu	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja strona w raporcie	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji
1.	Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	Dobieranie uczestników na podstawie założeń najbardziej prawdopodobnego sukcesu ich udziału w projekcie (str. 34).	Bieżący monitoring cech społeczno-demograficznych oraz statusów uczestników projektów systemowych (str. 59)	ROPS/OPS/PCPR	Przekazanie wniosków i instrukcji na temat różnicowania grup docelowych beneficjentom systemowym i unikania rekrutowania wyłącznie „dobrze rokujących uczestników”/warsztaty, szkolenia.	Rekomendacja do wdrożenia w całości	2011

Część C - rekomendacje horyzontalne

Lp.	Tytuł raportu	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja strona w raporcie	Adresat rekomendacji	Sposób wdrożenia	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji
1.	Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, realizowanych w ramach Działania 7.1. PO KL w województwie zachodniopomorskim	Zaledwie 0,5% ankietowanych internetowo kierowników OPS twierdzi, że ich instytucja rzeczywiście w 2009 roku współpracowała z PUP-ami (str. 53).	Włączenie przedstawicieli PSZ (PUP) do projektu systemowego Działania 7.1.3. w celu zwiększenia stopnia realnej współpracy systemowej instytucji rynku pracy i instytucji pomocy społecznej (str. 57).	WUP/ROPS	Promocja szkolenia systemowego Działania 71.3. wśród PSZ.	Rekomendacja do wdrożenia w całości	2011

9. Tabela wdrażania rekomendacji, zawierająca dodatkowe informacje.

Część A – rekomendacje operacyjne

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Treść rekomendacji (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji	Zakładany efekt wdrożenia rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Weryfikacja monitoring	Przewidywane zasoby wdrożenia rekomendacji	Prawdopodobieństwo i rodzaj negatywnych konsekwencji w przypadku nie wdrożenia rekomendacji	Koszty organizacyjne i techniczne nie wdrożenia rekomendacji
1.	Beneficjenci systemowi nie współpracują z organizacjami pozarządowymi, wykazują niewielką wiedzę praktyczną na temat przedsiębiorczości społecznej. (str. 54)	Wprowadzenie do modułu szkoleniowego ROPS tematu rozwijania współpracy lokalnej z organizacjami pozarządowymi, organizacjami ekonomii społecznej oraz z instytucjami wsparcia ekonomii społecznej (str. 58)	ROPS/PCPR /OPS	Rekomendacja do wdrożenia w całości	2012	Zapewnienie trwałości rezultatów projektu (zatrudnienie uczestników)	Opracowanie materiałów szkoleniowych i planów szkoleniowych /warsztaty, szkolenia Wprowadzenie wymogu uczestnictwa ze szczególnym uwzględnieniem jednostek wcześniej nie objętych takim wsparciem.	Materiały szkoleniowe, zakres szkolenia Liczba ofert pracy w instytucjach ekonomii społecznej dla uczestników projektów systemowych	ROPS (Biuro Projektów EFS); WUP (Wydział Projektów Integracji Społecznej PO KL)	Wysokie prawdopodobieństwo nie osiągnięcia wskaźników rezultatu	Powrót/utrzymanie się uczestników projektów systemowych 7.1 PO KL jako wieloletnich klientów pomocy społecznej
2.	Beneficjenci systemowi wskazali na deficyt kompetencji	Zwiększenie częstotliwości szkoleń z zakresu zarządzania projektem, procedur i regulacji realizacji	WUP/ROPS /OPS/PCPR	Rekomendacja w części do wdrożenia.	2011	Zmniejszenie liczby błędów we wnioskach o płatność i wnioskach o	Szkolenia/warsztaty Wizyty w partnerstwach przedstawicieli WUP i ROPS.	Materiały szkoleniowe, częstotliwość szkoleń/listy uczestników	ROPS (Biuro Projektów EFS);WUP (Wydział Kontroli).	Opóźnienie harmonogramu wydatkowania środków, niższa kontraktacja w	Wydłużenie okresu weryfikacji wniosków o dofinansowanie projektu i o płatność, konieczność

	zasobów kadrowych instytucji pomocy społecznej w zakresie zarządzania projektem i rozliczania (str. 51).	projektu oraz jego rozliczania wraz z cyklem powtórzeniowym - duża rotacja kadr księgowych (str. 58).				dofinansowanie projektu/ zwiększenie płynności przepływów finansowych i sprawności realizacyjnej.		Liczba formalnych błędów .		kolejnych latach. Prawdopodobieństwo: średnie.	zatrudnienia dodatkowych osób w Wydziale Kontroli WUP.
3.	Problem płynności finansowej w gminach o niewielkich budżetach skutkuje ograniczeniem zakresu stosowania instrumentów aktywnej integracji (str. 52).	Szybsza refundacja środków, wprowadzenie systemu zaliczkowego na początek roku (str. 58).	WUP/IZ	Rekomendacja do wdrożenia w całości.	2011	Zwiększenie płynności finansowej OPS na terenach wiejskich, zwiększenie skali i zakresu instrumentów aktywnej integracji.	Dokumenty i instrukcje wykonawcze IP. Jest to subiektywny i stały problem. Zaliczki są wypłacane po podpisaniu umowy. Wynika to z systemu finansowania PO KL.	Liczba form aktywnej integracji we wniosku o dofinansowanie projektu, harmonogram realizacji działań.	WUP (Wydział Kontroli)	Opóźnienia realizacyjne, zmniejszenie skali działania na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich. Prawdopodobieństwo wysokie.	Konieczność zmniejszenia docelowej wartości wskaźników produktu, renegocjacje z Instytucją Zarządzającą.
4.	Zmiana udziału kosztów pośrednich i operacyjnych w budżetach projektów zagraża utrzymaniu potencjału realizacyjnego beneficjentów systemowych (str.53).	Utrzymanie udziału kosztów operacyjnych i zarządzania projektem w puli środków przeznaczonych na realizację projektu (str.59).	WUP/IZ	Rekomendacja w części do wdrożenia w całości.	2011	Utrzymanie sprawności operacyjnej i potencjału realizacyjnego beneficjentów systemowych przy zwiększeniu liczby uczestników projektu w kolejnych latach umowy ramowej.	Dokumentacja wykonawcza IP	Dynamika liczby uczestników w projekcie Dodatkowe zatrudnienie/rozszerzenie zadań pracowników socjalnych.	WUP (Wydział Kontroli); WUP (Wydział Projektów Integracji Społecznej PO KL).	Spadek skuteczności realizacyjnej wskaźników produktu i wydatkowania zakontraktowanych środków w roku 2012. Raczej prawdopodobne.	Konieczność zmniejszenia docelowej wartości wskaźników produktu, renegocjacje z Instytucją Zarządzającą.

Część B – rekomendacje kluczowe

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Treść rekomendacji	Adresat rekomendacji	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji	Zakładany efekt wdrożenia rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Weryfikacja monitoring	Przewidywane zasoby wdrożenia rekomendacji	Prawdopodobieństwo i rodzaj negatywnych konsekwencji w przypadku nie wdrożenia rekomendacji	Koszty organizacyjne i techniczne nie wdrożenia rekomendacji
1.	Dobieranie uczestników na podstawie założeń najbardziej prawdopodobnego sukcesu ich udziału w projekcie (str. 34).	Bieżący monitoring cech społeczno-demograficznych oraz statusów uczestników projektów systemowych (str. 59).	WUP	Rekomendacja do wdrożenia w całości.	Styczeń/luty 2010 – przed kolejnym naborem wniosków	Minimalizowanie efektu <i>creamingu</i> .	Przekazanie wniosków i instrukcji na temat różnicowania grup docelowych beneficjentom systemowym i unikania rekrutowania wyłącznie „dobrze rokujących uczestników”/ warsztaty, szkolenia.	Analiza statystyczna PEFS Liczba mężczyzn, uczestników projektu, liczba osób zakwalifikowanych do grup podwyższonego ryzyka.	Wydział Projektów Integracji społecznej PO KL (WUP).	Spadek skuteczności realizacyjnej wskaźników produktu i wydatkowania kontraktowanych środków w roku 2012. Raczej prawdopodobne.	Konieczność zmniejszenia docelowej wartości wskaźników produktu, renegocjacje z Instytucją Zarządzającą.

Część C – rekomendacje horyzontalne

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Treść rekomendacji	Adresat rekomendacji	Status: stan wdrożenia	Termin realizacji	Zakładany efekt wdrożenia rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Weryfikacja monitoring	Przewidywane zasoby wdrożenia rekomendacji	Prawdopodobieństwo i rodzaj negatywnych konsekwencji w przypadku nie wdrożenia rekomendacji	Koszty organizacyjne i techniczne nie wdrożenia rekomendacji
1.	Zaledwie 0,5% ankietowanych internetowo kierowników OPS twierdzi, że ich instytucja rzeczywiście w 2009 roku współpracowała z PUP-ami (str. 53).	Włączenie przedstawicieli PSZ (PUP) do projektu systemowego Działania 7.1.3. w celu zwiększenia stopnia realnej współpracy systemowej instytucji rynku pracy i instytucji pomocy społecznej (str. 57).	WUP	Rekomen - dacja do wdrożenia w całości.	2011	Zwiększenie skuteczności wskaźników rezultatu projektów systemowych Działania 7.1.	Promocja szkolenia systemowego Działania 71.3. wśród PSZ.	Lista uczestników szkoleń i warsztatów w ramach Działania 7.1.3.; liczba skierowań do pracy uczestników projektów przez PSZ.	Biuro Projektów EFS (ROPS) Wydział koordynacji PO KL (WUP).	Niska realizacja wskaźników rezultatu i efektu oddziaływania projektów systemowych Działania 7.1. PO KL. Wysokie prawdopodobieństwo.	Powrót /utrzymanie się uczestników projektów systemowych Działania 7.1. PO KL jako wieloletnich klientów pomocy społecznej.

Załącznik nr 1. Dodatkowe informacje, w tym zestawienia danych, analizy statystyczne.

Wykaz projektów.

Tabela 0-1. Wykaz projektów

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Wartość projektów z lat 2008-2010 ogółem	Dofinansowanie EFS	Wkład własny
Szansa	Miasto Szczecinek/Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczecinku	774 833,55 zł	696 243,55 zł	78 590,00 zł
Aktywizacja zawodowa kobiet w wieku od 18 do 35 lat zagrożonych wykluczeniem społecznym wychowujących co najmniej jedno dziecko	Gmina Świdwin/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świdwinie	373 349,00 zł	336 014,00 zł	37 335,00 zł
Integracja społeczna - powrót do czynnego życia zawodowego	Gmina Rąbino / Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Rąbinie	285 242,00 zł	256 717,80 zł	28 524,20 zł
Wiedza szansą dla ciebie	Gmina Sławoborze/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sławoborzu	307 267,61 zł	276 479,61 zł	30 788,00 zł
Aktywizacja zawodowa osób długotrwale bezrobotnych z terenu miasta Świdwin	Miasto Świdwin - Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Świdwinie	515 281,77 zł	463 725,07 zł	51 556,70 zł
Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	Gmina Brzeźno/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Brzeźnie	264 874,32 zł	236 864,02 zł	28 010,30 zł
Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji wśród mieszkańców gminy Połczyn-Zdrój	Gmina Połczyn Zdrój/Miejsko- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Połczynie Zdrój	437 937,15 zł	393 187,35 zł	44 749,80 zł
Pobudka - obudź swój potencjał	Gmina Police/Ośrodek Pomocy Społecznej w Policach	2 593 560,09 zł	2 327 214,21 zł	266 345,88 zł
Praca socjalna kluczem do walki z bezradnością rodzin	Gmina Chojna - Ośrodek Pomocy Społecznej w Chojnie	374 418,47 zł	336 291,52 zł	38 126,95 zł
Szkoła Umiejętności praktycznych "Semafor"	Gmina Mielno/Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Mielno-Unieście	254 121,68 zł	228 447,69 zł	25 673,99 zł

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Wartość projektów z lat 2008-2010 ogółem	Dofinansowanie EFS	Wkład własny
Stać Mnie na więcej - przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 15-25 lat	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Świnoujściu	819 830,21 zł	736 770,19 zł	83 060,02 zł
Pomóżmy sobie sami	Ośrodek Pomocy Społecznej w Mieszkowicach	74 162,00 zł	66 746,00 zł	7 416,00 zł
Aktywność społeczna i zawodowa - lepsze jutro	Gmina Barlinek/Ośrodek Pomocy Społecznej w Barlinku	466 565,57 zł	419 706,93 zł	46 858,64 zł
Równe szanse	Gmina Stare Czarnowo/Ośrodek Pomocy Społecznej w Starym Czarnowie	228 900,80 zł	206 009,40 zł	22 891,40 zł
Aktywna Integracja w Szczecinie	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Szczecinie	7 342 290,39 zł	6 605 605,47 zł	736 684,92 zł
Koszaliński program integracji społecznej - START	Gmina Miasto Koszalin - Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Koszalinie	2 097 984,72 zł	1 840 449,37 zł	257 535,35 zł
AKTYWIZACJA SPOŁECZNO-ZAWODOWA BEZROBOTNYCH W GMINIE CEDYNIA	Gmina Cedynia -Ośrodek Pomocy Społecznej w Cedyńi	189 081,00 zł	170 172,88 zł	18 908,12 zł
Druga szansa	Powiat Wałecki - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wałczu	3 092 928,98 zł	2 774 240,88 zł	318 688,10 zł
Rodzina Razem	Powiat Białogardzki/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białogardzie	3 208 121,60 zł	2 886 099,48 zł	322 022,12 zł
Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji społecznej w powiecie szczecineckim	Powiat Szczecinecki / Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczecinku	3 588 018,64 zł	3 228 059,21 zł	359 959,43 zł
Nowa szansa	Powiat Pyrzycki/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Pyrzycach	2 938 645,55 zł	2 644 779,45 zł	293 866,10 zł
Aktywni = Samodzielni	Powiat Gryficki / Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Gryficach	3 507 614,75 zł	3 153 194,15 zł	354 420,60 zł
Jesteśmy Aktywni	Powiat Kołobrzewski/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kołobrzegu	3 714 008,37 zł	3 340 236,63 zł	373 771,74 zł
SZANSA NA PRZYSZŁOŚĆ	Powiat Drawski	3 745 551,90 zł	3 359 685,76 zł	385 866,14 zł
Pomocna dłoń	Powiat Myśliborski/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Myśliborzu	2 564 049,74 zł	2 291 895,14 zł	272 154,60 zł
Z bezradności do aktywności	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Goleniowie	3 732 532,16 zł	3 358 610,26 zł	373 921,90 zł

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Wartość projektów z lat 2008-2010 ogółem	Dofinansowanie EFS	Wkład własny
Szansa na rozwój	Powiat Sławieński - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Sławnie	3 410 297,64 zł	3 061 869,38 zł	348 428,26 zł
Minimalizacja wykluczenia społecznego w Powiecie Gryfińskim	Powiat Gryfiński/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Gryfinie	3 603 200,57 zł	3 242 237,61 zł	360 962,96 zł
Integracja społeczna w powiecie stargardzkim	Powiat Stargardzki/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Stargardzie Szczecińskim	5 393 110,60 zł	4 809 819,60 zł	583 291,00 zł
Pomocna dłoń plus	Powiat Koszaliński / Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Koszalinie	4 544 060,65 zł	4 087 547,66 zł	456 512,99 zł
Kieruj swoim losem	Powiat Choszczeński/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Choszcznie	3 470 755,08 zł	3 118 103,92 zł	352 651,16 zł
Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej	Powiat Kamieński/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kamieniu Pomorskim	3 125 809,63 zł	2 807 133,58 zł	318 676,05 zł
Pomóż sobie - od bierności do aktywności	Powiat Łobeski / Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łobzie	2 863 026,03 zł	2 572 816,03 zł	290 210,00 zł
Samodzielność zobowiązuje	Powiat Świdwin/Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Świdwinie z siedzibą w Połczynie Zdroju	1 090 609,50 zł	980 844,50 zł	109 765,00 zł
RAZEM		74 992 041,72 zł	67 313 818,30 zł	7 678 223,42 zł

Wykaz liderów i partnerów realizujących projekty systemowe

Tabela 0-2. Wykaz liderów i partnerów realizujących projekty systemowe

Powiaty	Gminy	Nazwa projektu	Lider	Partner
Białogardzki		Rodzina razem	1	
Białogardzki	Białogard m	Rodzina razem		1
Białogardzki	Białogard g	Rodzina razem		1
Białogardzki	Karlino m-g	Rodzina razem		1
Białogardzki	Tychowo g	Rodzina razem		1
Choszczeński		Kieruj Swoim Losem	1	
Choszczeński	Bierzwnik g	Kieruj Swoim Losem		1
Choszczeński	Choszczno m-g	Kieruj Swoim Losem		1
Choszczeński	Drawno m-g	Kieruj Swoim Losem		1
Choszczeński	Krzęcin g	Kieruj Swoim Losem		1
Choszczeński	Pełczyce m-g	Kieruj Swoim Losem		1
Choszczeński	Recz m-g	Kieruj Swoim Losem		1

Drawski		Szansa na przyszłość	1	
Drawski	Czaplinek m-g	Szansa na przyszłość		1
Drawski	Drawsko Pomorskie m-g	Szansa na przyszłość		1
Drawski	Kalisz Pomorski m-g	Szansa na przyszłość		1
Drawski	Ostrowice g	Szansa na przyszłość		1
Drawski	Wierzchowo g	Szansa na przyszłość		1
Drawski	Złocieniec m-g	Szansa na przyszłość		1
Goleniowski		Z bezradności do aktywności	1	
Goleniowski	Goleniów m-g	Z bezradności do aktywności		1
Goleniowski	Maszewo m-g	Z bezradności do aktywności		1
Goleniowski	Nowogard m-g	Z bezradności do aktywności		1
Goleniowski	Osina g	Z bezradności do aktywności		1
Goleniowski	Przybiernów g	Z bezradności do aktywności		1
Goleniowski	Stepnica g	Z bezradności do aktywności		1
Gryficki		Aktywni = Samodzielni	1	
Gryficki	Brojce g	Aktywni = Samodzielni		1
Gryficki	Gryfice m-g	Aktywni = Samodzielni		1
Gryficki	Karnice g	Aktywni = Samodzielni		1
Gryficki	Płoty m-g	Aktywni = Samodzielni		1
Gryficki	Rewal g	Aktywni = Samodzielni		1
Gryficki	Trzebiatów m-g	Aktywni = Samodzielni		1
Gryfiński	Cedynia m-g	Aktywizacja społeczno-zawodowa bezrobotnych w gminie Cedynia	1	
Gryfiński		Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim	1	
Gryfiński	Banie g	Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim		1
Gryfiński	Gryfino m-g	Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim		1
Gryfiński	Mieszkowice m-g	Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim		1
Gryfiński	Moryń m-g	Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim		1
Gryfiński	Trzcińsko Zdrój m-g	Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim		1
Gryfiński	Widuchowa g	Minimalizacja wykluczenia społecznego w powiecie gryfińskim		1
Gryfiński	Chojna m-g	Praca socjalna kluczem do walki z bezradnością rodzin	1	
Gryfiński	Stare Czarnowo g	Równe szanse	1	
Kamieński		Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej	1	
Kamieński	Dziwnów g	Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej		1
Kamieński	Golczewo m-g	Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej		1
Kamieński	Kamień Pomorski m-g	Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej		1
Kamieński	Międzyzdroje m-g	Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej		1
Kamieński	Świerzno g	Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej		1
Kamieński	Wolin m-g	Aktywizacja zawodowa i społeczna klientów instytucji pomocy społecznej		1

Kołobrzewski		Jesteśmy aktywni	1	
Kołobrzewski	Kołobrzeg m	Jesteśmy aktywni		1
Kołobrzewski	Dygowo g	Jesteśmy aktywni		1
Kołobrzewski	Gościno g	Jesteśmy aktywni		1
Kołobrzewski	Kołobrzeg g	Jesteśmy aktywni		1
Kołobrzewski	Rymań g	Jesteśmy aktywni		1
Kołobrzewski	Siemyśl g	Jesteśmy aktywni		1
Kołobrzewski	Ustronie Morskie g	Jesteśmy aktywni		1
Koszalin	Powiat grodzki	Koszaliński program integracji społecznej START	1	
Koszaliński		Pomocna dłoń plus	1	
Koszaliński	Będzino g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Biesiekierz g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Bobolice m-g g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Manowo g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Polanów m-g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Sianów m-g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Świeszyno g	Pomocna dłoń plus		1
Koszaliński	Mielno g	Szkoła Praktycznych Umiejętności "Semafor"	1	
Łobeski		Pomóż Sobie - od bierności do aktywności	1	
Łobeski	Dobra m-g g	Pomóż Sobie - od bierności do aktywności		1
Łobeski	Łobez m-g	Pomóż Sobie - od bierności do aktywności		1
Łobeski	Radowo Małe g	Pomóż Sobie - od bierności do aktywności		1
Łobeski	Resko m-g	Pomóż Sobie - od bierności do aktywności		1
Łobeski	Węgorzyno m-g	Pomóż Sobie - od bierności do aktywności		1
Myśliborski	Barlinek m-g	Aktywność społeczna i zawodowa - lepsze jutro	1	
Myśliborski		Pomocna dłoń	1	
Myśliborski	Boleszkowice g	Pomocna dłoń		1
Myśliborski	Dębno m-g	Pomocna dłoń		1
Myśliborski	Myślibórz m-g	Pomocna dłoń		1
Myśliborski	Nowogródek Pomorski g	Pomocna dłoń		1
Policki	Police m-g	Pobudka - obudź swój potencjał	1	
Policki		Pobudka - obudź swój potencjał		1
Policki	Dobra (Szczecińska) g	Pobudka - obudź swój potencjał		1
Policki	Kołbaskowo g	Pobudka - obudź swój potencjał		1
Policki	Nowe Warpno m-g	Pobudka - obudź swój potencjał		1
Pyrzycki		Nowa szansa	1	
Pyrzycki	Bielice g	Nowa szansa		1
Pyrzycki	Kozielice g	Nowa szansa		1
Pyrzycki	Lipiany m-g	Nowa szansa		1
Pyrzycki	Przelewice g	Nowa szansa		1
Pyrzycki	Pyrzyce m-g	Nowa szansa		1
Pyrzycki	Warnice g	Nowa szansa		1
Sławieński		Szansa na rozwój	1	
Sławieński	Darłowo m	Szansa na rozwój		1
Sławieński	Sławno m	Szansa na rozwój		1
Sławieński	Darłowo g	Szansa na rozwój		1
Sławieński	Malechowo g	Szansa na rozwój		1
Sławieński	Postomino g	Szansa na rozwój		1
Sławieński	Sławno g	Szansa na rozwój		1
Stargardzki		Integracja społeczna w powiecie stargardzkim	1	
Stargardzki	Stargard Szczeciński m	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1

Stargardzki	Chociwel m-g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Dobrzany m-g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Dolice g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	İnsko m-g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Kobylanka g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Marianowo g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Stara Dąbrowa g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Stargard Szczeciński g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Stargardzki	Suchań m-g	Integracja społeczna w powiecie stargardzkim		1
Szczecin	Powiat grodzki	Aktywna integracja w Szczecinie	1	
Szczecinecki		Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji w powiecie szczecineckim	1	
Szczecinecki	Barwice m-g	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji w powiecie szczecineckim		1
Szczecinecki	Biały Bór m-g	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji w powiecie szczecineckim		1
Szczecinecki	Borne Sulinowo m-g	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji w powiecie szczecineckim		1
Szczecinecki	Grzmiąca g	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji w powiecie szczecineckim		1
Szczecinecki	Szczecinek g	Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji w powiecie szczecineckim		1
Szczecinecki	Szczecinek m.	Szansa	1	
Świdwiński	Brzeżno g	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	1	
Świdwiński	Połczyn- Zdrój m-g	Aktywizacja zawodowa i społeczna kobiet i mężczyzn w wieku aktywności zawodowej zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym	1	
Świdwiński	Świdwin m	Aktywizacja zawodowa osób długotrwale bezrobotnych z terenu miasta Świdwin	1	
Świdwiński	Rąbino g	Integracja społeczna - powrót do czynnego życia zawodowego	1	
Świdwiński	Świdwin g	Integracja zawodowa kobiet w wieku 18 do 35 lat zagrożonych wykluczeniem społecznym wychowujących co najmniej jedno dziecko	1	
Świdwiński		Samodzielność zobowiązuje	1	
Świdwiński	Sławoborze g	Wiedza szansą dla Ciebie	1	
Świnoujście	Powiat grodzki	Stać Mnie na Więcej - przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu w wieku 15-25 lat	1	
Wałecki		Druga szansa	1	
Wałecki	Wałcz g	Druga szansa		1
Wałecki	Człopa m-g	Druga szansa		1
Wałecki	Miroslawiec m-g	Druga szansa		1
Wałecki	Tuczno m-g	Druga szansa		1
Wałecki	Wałcz m	Druga szansa		1

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

